

De krant als hedendaags forum voor aloude verhalen

Een exploratief onderzoek naar mythen in de Vlaamse
krantenberichtgeving over de Pukkelpopramp

Masterproef ingediend voor het
behalen van de graad van Master
in de Journalistiek in de optie
radio en televisie.

Simon Verbist

Promotor: Jelle Mast

Academiejaar: 2011-2012

DANKWOORD

Bij het tot stand komen van deze verhandeling gaat mijn dank in eerste instantie naar mijn promotor, Jelle Mast, die me de kans gaf om te schrijven over datgene waarover ik echt wilde schrijven. Verder bedank ik hem voor zijn geduld, zijn permanente beschikbaarheid en zijn oprechte belangstelling voor mijn onderwerp.

Mijn lieve ouders kan ik niet genoeg bedanken voor hun morele en financiële steun. Doorheen de jaren stonden ze achter iedere keuze en elke beslissing die ik maakte, en ik ben er zeker van dat dat in de toekomst niet anders zal zijn. Zij zijn er onvoorwaardelijk voor mij. Jack Lule zal me wel begrijpen wanneer ik zeg dat ze naar mijn mening de mythische goede moeder belichamen.

Verder betuig ik ook mijn dank aan mijn vrienden Sanne, Frances, Pieter, Siona, Shari, Leene, Jel, Nathalie, Lore, Evelyn, Alien, Dor, Simon, Freddy, Frin, Silke, Adriaan, Annelies, Yana en Sophie. In de conversaties die ik met hen voerde, brachten ze me meermaals tot essentiële beseffen. Bovenal zorgden zij ervoor dat ik niet vergat dat er grotere rampen bestaan dan - ik noem maar iets - een thesis schrijven over rampen.

Jullie zijn mijn moderne helden.

Bedankt allemaal.

ABSTRACT

Deze studie onderzoekt de aanwezigheid van mythen in de berichtgeving over natuurrampen. We baseren ons daarbij op enkele wetenschappelijke werken die nieuws zien als een vorm van storytelling. In dat kader worden journalisten gezien als verhalenvertellers die bij hun berichtgeving gebruik maken van aloude conventionele verhaalstructuren: mythen. Jack Lule onderscheidt er in zijn theorie zeven: de mythe van de vloed, de zondebok, het slachtoffer, de held, de goede moeder, de bedrieger en tot slot de mythe van de andere wereld. Aan de hand van een exploratief onderzoek gaan we het bestaan van deze mythen na in de Vlaamse berichtgeving over de ramp op Pukkelpop 2011. Uit de resultaten van het onderzoek moet blijken of de krant effectief gezien kan worden als een hedendaags forum voor eeuwenoude verhalen, en hoe journalisten via mythen de publieke opinie over natuurrampen proberen te beïnvloeden.

Hoe hedendaagse kranten aloude verhalen vertellen

Een compleet nieuw, nooit eerder gezien verhaal bestaat eigenlijk niet. Die uitspraak mag op het eerste gezicht dan wel wat vreemd lijken, toch schuilt er heel wat waarheid in. Simon Verbist doorbreekt het heersende taboe rond mythen in de media.

Verbist, student van de master journalistiek aan de Erasmushogeschool Brussel, analyseert in zijn masterproef hoe eeuwenoude mythen zich ook vandaag de dag nog behaaglijk weten te nestelen in de Vlaamse kranten. Op basis van de krantenberichtgeving over de storm die Pukkelpop in augustus 2011 teisterde, gaat hij na welke mythen journalisten in ere houden wanneer ze schrijven over natuurrampen.

Uit het onderzoek blijkt dat de nieuwsartikelen over de storm opmerkelijk veel gemeen hebben met de mythe van de vloed. Ook journalisten verhalen namelijk over de vernietigende werking van de ramp, over de machteloosheid van de mens, en over de heropbouw van de samenleving. De mythe van het slachtoffer leeft zijn tweede leven in de nieuwsberichten over de overleden festivalgangers, en Choki Mahassine heeft toch wel wat weg van de mythische held.

Wat kan er gezegd worden over de Hasselaren die hun deuren massaal openzetten om de radeloze festivalgangers onderdak te bieden na de ramp? Dat zijn de goede moeders van deze tijd. Opmerkelijk is wel dat de mythe van de zondebok geen kans kreeg in de Vlaamse kranten. De beschuldigende vinger wees maar één richting uit: de natuur had het gedaan.

Verbist baseert zich voor dit onderzoek op de verrassende theorie van ex-journalist Jack Lule. Volgens Lule liggen er namelijk zeven heel concrete mythen aan de basis van alle verhalen die de krant publiceert. Gelukkig maar dat ook aloude verhalen blijven boeien.

Voor meer info kunt u contact opnemen met de auteur:

e-mail: simonverbist@hotmail.com

gsm: 0476/35.41.48

INHOUDSTAFEL

1. INLEIDING	8
2. NATUURRAMPEN IN DE MEDIA	11
2.1. Natuurrampen	11
2.1.1. Definitie van een natuurramp	11
2.1.2. Soorten natuurrampen.....	13
2.1.3. De natuurramp als onnatuurlijk fenomeen	15
2.1.4. De natuurramp als mediaconstructie	16
2.2. Rampenberichtgeving	17
2.2.1. De media als informerend en dirigerend orgaan	17
2.2.2. De selectiecriteria voor rampenberichtgeving	18
2.2.2.1. <i>Dodental</i>	19
2.2.2.2. <i>Nabijheid</i>	20
2.2.2.3. <i>Type</i>	22
2.2.2.4. <i>Pragmatische overwegingen</i>	22
2.2.3. Van ramp tot mediahype.....	23
2.2.4. Rampenberichtgeving in een veranderend medialandschap.....	25
2.2.4.1. <i>De opmars van de participatieve journalistiek</i>	26
2.2.4.2. <i>De opkomst van de digitale media</i>	26
2.2.5. De fasering van rampenberichtgeving	27
2.2.5.1. <i>Fase I: Hard nieuws</i>	27
2.2.5.2. <i>Fase II: Beschuldigend en emotioneel nieuws</i>	28
2.2.5.3. <i>Fase III: Het nieuws neemt af</i>	29
3. STORYTELLING EN MYTHEN IN DE MEDIA	30
3.1. Nieuws als een vorm van storytelling	30
3.1.1. De journalist als verhalenverteller, de objectiviteit als utopie.....	30
3.1.2. De narratieve structuur van een nieuwsartikel	32
3.1.3. De opmars van de narratieve journalistiek	33
3.1.4. Argumenten voor de invoer van een meer narratieve journalistiek.....	35
3.1.5. Meta-narratieven.....	37
3.2. Mythen in de media	39
3.2.1. Moeilijkheden bij het definiëren van een mythe	39

3.2.1.1. <i>De mythe als een verhaal waar waarheid in zit</i>	39
3.2.1.2. <i>De mythe als een levensnoodzakelijk verhaal</i>	41
3.2.1.3. <i>De mythe als een manipulerend verhaal</i>	42
3.2.1.4. <i>Conclusie</i>	43
3.2.2. De gelijkenissen tussen aloude mythen en hedendaags nieuws	43
3.3. De zeven ‘master myths’ van Lule	46
3.3.1. De mythe van de vloed.....	47
3.3.2. De mythe van de zondebok.....	48
3.3.3. De mythe van het slachtoffer	49
3.3.4. De mythe van de held.....	50
3.3.5. De mythe van de goede moeder	51
3.3.6. De mythe van de bedrieger	52
3.3.7. De mythe van de andere wereld.....	52
4. EMPIRISCH ONDERZOEK	53
4.1. Beschrijving van het corpus	53
4.1.1. De bestudeerde kranten	53
4.1.2. De bestudeerde periode	53
4.2. Onderzoeksopzet en methode	54
4.3. Exploratief onderzoek naar mythen in de Vlaamse krantenberichtgeving	56
4.3.1. De mythe van de vloed.....	56
4.3.1.1. <i>De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten</i>	56
4.3.1.2. <i>Conclusie</i>	61
4.3.2. De mythe van de zondebok	61
4.3.2.1. <i>De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten</i>	61
4.3.2.2. <i>Conclusie</i>	63
4.3.3. De mythe van het slachtoffer	64
4.3.3.1. <i>De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten</i>	64
4.3.3.2. <i>Conclusie</i>	69
4.3.4. De mythe van de held.....	70
4.3.4.1. <i>De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten</i>	70
4.3.4.2. <i>Conclusie</i>	75
4.3.5. De mythe van de goede moeder	75
4.3.5.1. <i>De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten</i>	76

4.3.5.2. <i>Conclusie</i>	78
4.3.6. De mythe van de bedrieger.....	78
4.3.6.1. <i>De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten</i>	78
4.3.6.2. <i>Conclusie</i>	81
4.3.7. De mythe van de andere wereld	81
5. ALGEMENE CONCLUSIE	83
6. BIBLIOGRAFIE	87

TABELLEN

Tabel 1: Soorten natuurrampen: definitie en illustratie.....	13
--	----

FIGUREN

Figuur 1: Longitudinale analyse van rampenselectie door vier Vlaamse kranten.....	17
Figuur 2: Geografische verdeling van rampen en media-aandacht in vier Vlaamse kranten...	19

1. INLEIDING

Donderdag 18 augustus 2011 staat in ons collectief geheugen gegrift als een zwarte dag voor het Belgische muziekfestival Pukkelpop. Hoewel de eerste festivaldag in Hasselt aanvankelijk gepaard ging met aangename temperaturen, sloeg het weer tegen de avond radicaal om. Omstreeks kwart na zes in de avond werd het feestterrein immers geteisterd door een kort maar krachtig onweer. Grote hagelbollen, hevige regen en felle windstoten zorgden ervoor dat de weide in een mum van tijd blank stond. Vele festivalgangers probeerden aan het noodweer te ontsnappen door hun toevlucht te zoeken in een van de vele tenten op het terrein, maar ook die begaven het doorgaans onder de destructieve kracht van de storm. In totaal eiste het drama vijf dodelijke slachtoffers die allen de Belgische nationaliteit bezaten. De organisatie besloot het volledige festival - dat normaal gezien drie dagen zou duren - uit respect voor de gedupeerden af te blazen.

De geschreven pers bracht massaal verslag uit van deze tragische gebeurtenis. Dagelijks stonden de Vlaamse kranten vol met hoofdartikelen, achtergrondartikelen, opiniestukken, columns, interviews, ingezonden brieven of redactionele commentaren die de natuurramp en zijn weerslag uitvoerig beschreven en interpreteerden. Vandaag, inmiddels een jaar later, lijken de naweën van het voorval nog steeds niet weggeëbd. Met de nieuwe editie van Pukkelpop voor de deur zijn journalisten nog steeds bezig met het in kaart brengen van “de emotionele impact van het drama” (Ilegems, 2012, p. 18) en “de doorwerking van zo’n schokervaring” (ibid.).

De enorme journalistieke interesse voor deze natuurramp doet echter enkele globale vragen rijzen. Hebben kranten altijd zoveel oog voor natuurrampen en hun nasleep, of is dit eerder een uitzonderlijk geval? Welke specifieke kenmerken maken een bepaalde natuurramp nieuwswaardig voor de pers? En wanneer wordt een ramp een mediahype? In het eerste luik van deze verhandeling wordt er daarom stilgestaan bij een aantal algemeen geldende principes inzake rampenberichtgeving. Aan de hand van enkele wetenschappelijke werken gaan we eerst na wat men überhaupt onder een ‘natuurramp’ kan verstaan om vervolgens stil te staan bij de wijze waarop de media normaliter met dit fenomeen omgaan. Daarbij worden de algemeen geldende theorieën steeds concreet gemaakt door na te gaan hoe ze van kracht zijn in de specifieke Vlaamse berichtgeving over de Pukkelpopramp.

Zoals reeds gezegd werd het Pukkelpopdrama vorig jaar opmerkelijk lang aangehaald in de pers. Na verloop van tijd kunnen journalisten echter niet blijven rapporteren over de zuiver feitelijke ontwikkelingen (Vasterman, 2004, p. 29). Volgens Lule (2001, p. 12) verschijnen er op zulke momenten vaak artikelen die louter informatief gezien niet meer veel waard zijn. De auteur is van mening dat deze berichten toch gepubliceerd worden aangezien journalisten - bewust of onbewust - menen dat ze waardevol zijn “as a story”, als een interessant verhaal dat het grote publiek zou moeten lezen. In het tweede luik van deze verhandeling gaan we bijgevolg dieper in op het concept storytelling, dat de jongste jaren meer en meer in verband wordt gebracht met de journalistiek. Eerst en vooral staan we stil bij het feit dat de keuze voor een bepaalde verhaalstructuur onvermijdelijk een zekere subjectiviteit impliceert. Vervolgens gaan we na welke narratieve structuren er zoal aan de basis van een nieuwsartikel liggen. We merken ook op dat er een nieuwe generatie journalisten in de maak is die meer dan vroeger belang hecht aan het verhalende karakter van nieuwsberichten. Bijgevolg gaan we na op welke gronden zij een meer narratieve journalistiek verdedigen.

Vele auteurs merken bovendien op dat journalisten vaak beroep doen op meta-narratieven. Daarmee doelen ze op universele, archetypische verhalen die altijd al bestaan hebben en ook eeuwig zullen blijven bestaan. Deze immer terugkerende verhalen worden door een aantal critici mythen genoemd. Met betrekking tot de journalistiek mag men mythen echter niet opvatten als verhalen die vertellen over een wonderlijke wereld waarin toverachtige personages gebeurtenissen ondergaan die al evenzeer aan de fantasie ontsproten zijn. Daarom wordt het concept in deze verhandeling nog eens bondig gedefinieerd, en staan we even stil bij de gelijkenissen die aloude mythen en hedendaags nieuws vertonen.

Ondanks het feit dat nieuwsberichtgeving in theoretische benaderingen de jongste jaren meermaals bestempeld wordt als een vorm van storytelling, peilen er in de praktijk slechts weinig wetenschappelijke onderzoeken naar de overkoepelende verhaalstructuren (of mythen) in krantenartikelen (Lule, 2001, p. 4; Bird & Dardenne, 2009, p. 205). Het empirisch onderzoek naar mythen in de media staat (zeker wat België betreft) nog in zijn kinderschoenen. Daarom lijkt het ons dan ook gerechtvaardigd, vernieuwend en interessant om in het derde luik van deze verhandeling een exploratief onderzoek naar mythen in de Vlaamse kranten op te starten.

Dat doen we aan de hand van een concrete casus: de berichtgeving over de Pukkelpopramp. We willen onderzoeken of de Vlaamse kranten zich bij de berichtgeving over natuurrampen effectief houden aan mythische verhaalstructuren en - zo ja - welke mythen ze daarbij dan wel in leven houden en welke net niet. Het toonaangevende werk *Daily News, Eternal Stories* van Jack Lule wordt hierbij als leidraad gebruikt. De auteur maakt een onderscheid tussen zeven heel concrete mythen die volgens hem aan de basis liggen van alle nieuwsartikelen: de mythe van de vloed, de zondebok, het slachtoffer, de held, de goede moeder, de bedrieger en tot slot de mythe van de andere wereld. Iedere afzonderlijke mythe wordt door Lule bovendien gekenmerkt door een aantal karakteristieke verhaalelementen. In het onderzoek willen we nagaan of deze narratieve bouwstenen ook aanwezig zijn in de Vlaamse berichtgeving over de Pukkelpopramp. Op die manier komen we te weten of kranten effectief gezien kunnen worden als hedendaagse fora voor aloude verhalen, en hoe journalisten via mythen de publieke opinie over natuurrampen proberen te beïnvloeden.

2. NATUURRAMPEN IN DE MEDIA

In deze verhandeling staat de weergave van natuurrampen in de geschreven pers centraal. In dit hoofdstuk staan we in eerste instantie even stil bij het begrip ‘natuurramp’. Het fenomeen wordt eerst vrij algemeen gedefinieerd om vervolgens een specifiek onderscheid te maken tussen de verschillende soorten natuurrampen. De traditionele definiëring van het concept stuitte de voorbije jaren echter op heel wat kritiek. We gaan bijgevolg na hoe men de gebruikelijke opvatting van het begrip kan aanvechten door een natuurramp te beschouwen als een onnatuurlijk fenomeen, of sterker nog: als een mediaconstructie.

In tweede instantie staan we in dit hoofdstuk stil bij de manier waarop de media tewerk gaan bij de berichtgeving over natuurrampen. Daarbij is het noodzakelijk dat we de media beschouwen als een dirigerend, en niet louter informerend nieuwsorgaan. Eerst en vooral gaan we na op basis van welke selectiecriteria een bepaalde natuurlijke ramp de pers al dan niet kan halen. Vervolgens vragen we ons af hoe het komt dat sommige natuurrampen dan weer uitzonderlijk veel in de belangstelling komen te staan. Verder wordt er aangetoond dat de berichtgeving over natuurrampen ook onderhevig is aan enkele veranderingen die zich de jongste jaren in het medialandschap voordoen, en ten slotte wordt er nagegaan welke fasen we normaliter in het berichtgevingsproces kunnen onderscheiden.

2.1. Natuurrampen

2.1.1. Definitie van een natuurramp

Indien we het begrip ‘natuurramp’ nauwkeurig willen definiëren, is het noodzakelijk om in de eerste plaats na te gaan hoe de definitie voor het bredere begrip ‘ramp’ precies luidt. Er bestaat echter een bonte waaier aan definities die het concept ‘ramp’ proberen af te bakenen. Met het oog op eenduidigheid wordt er in deze scriptie echter gekozen voor de definitie van het *Centre for Research on the Epidemiology of Disasters* (CRED). Het CRED, een Belgische onderzoeksgroep die nauw samenwerkt met de Franstalige katholieke universiteit van Leuven, hanteert immers een woordverklaring die doorgaans door onderzoekers geciteerd en geprezen wordt (Paul, 2011, p. 9; Blecken, 2010, p. 52). Het centrum definieert een ramp als volgt:

“A disaster is defined as a situation or event which overwhelms local capacity, necessitating a request to the national or international level for external assistance, or is recognized as such by a multilateral agency or by at least two sources, such as national, regional or international assistance groups and the media.” (Guha-Sapir, Hargitt, & Hoyois, 2004, p. 16)

Een dramatische gebeurtenis wordt in bovenstaande beschrijving dus pas als ‘ramp’ gedefinieerd (1) indien het getroffen gebied hulp moet inschakelen op een hoger niveau en (2) indien het drama ook voldoende erkend wordt als ramp door de bevoegde instanties. Wanneer we ons concreet focussen op het Pukkelpopdrama, constateren we dat er aan de twee voorwaarden voldaan is:

- (1) Wanneer het medisch rampenplan op 18 augustus werd afgekondigd, slaagde het Vlaamse Kruis er bijvoorbeeld in om op nationaal vlak een recordaantal hulpverleners in te schakelen. Dat vertelt dienstleider Gunther Groenen in *De Morgen*: “Wij hebben personeel en materiaal uit het hele land opgetrommeld. Uiteindelijk zijn er zelfs vrijwilligers uit West-Vlaanderen naar Hasselt afgezakt” (Steege, 2011, p. 12).
- (2) Op 29 september 2011 liet minister van Binnenlandse Zaken Annemie Turtelboom weten dat de federale ministerraad de Pukkelpopstorm officieel als ramp erkende. De overheid had met andere woorden meer dan een maand tijd nodig om de ramp als dusdanig te erkennen. De Vlaamse kranten en de hulporganisaties bestempelden het voorval daarentegen al bij de eerste berichtgevingen als een “ramp” (Eeckhout, 2011, p. 2).

In 2010 herdefinieerde het CRED het concept ‘ramp’ op een meer concrete wijze. De onderzoeksgroep vatte toen immers het plan op om alle rampen op wereldniveau via een elektronische database in kaart te brengen. Om opgenomen te worden in die database - en bijgevolg als ramp erkend te worden - moeten de tragische voorvallen aan één of meer van de volgende vier selectiecriteria voldoen (Guha-Sapir, Vos, & Below, 2010, p. 7):

- (1) het aantal dodelijke slachtoffers bedraagt 10 of meer
- (2) het aantal getroffen slachtoffers bedraagt 100 of meer
- (3) het gebied in kwestie vraagt om internationale hulp
- (4) het gebied in kwestie roept een noodtoestand uit

Ook de Pukkelpoprampe werd opgenomen in hun elektronische database. Dit drama voldeed aan het tweede en vierde criterium. Het exacte aantal slachtoffers dat medische hulp nodig had mag dan wel verschillen van krant tot krant en zelfs van artikel tot artikel - in de weekendkrant van 20 augustus merkt *Het Belang van Limburg* in het ene artikel bijvoorbeeld op dat er “in totaal zo’n 170 slachtoffers” (Steege, 2011, p. 12) zijn, terwijl men op een andere pagina in diezelfde krant meent dat “het totaal aantal gewonden staat op 140” (RoRo, 2011, p. 4) - tóch wordt er in iedere berichtgeving gewag gemaakt van meer dan honderd getroffen slachtoffers. Bovendien werd het provinciaal nood- en interventieplan de dag van het drama meteen afgekondigd in Hasselt. Aan de twee overige selectiecriteria werd er echter niet voldaan: het totale aantal dodelijke slachtoffers dat de storm veroorzaakte strandde op 5, en België vroeg niet om internationale hulp (wel om hulpverlening op nationaal niveau).

Uit het voorgaande weten we ondertussen wat we onder ‘rampen’ moeten verstaan. Op dit punt gekomen, dient er enkel nog een belangrijk onderscheid gemaakt te worden tussen antropogene rampen en natuurrampen. Volgens Singer & Endreny schuilt het grote verschil tussen deze twee diverse soorten rampen in hun oorzaak. Men spreekt namelijk van antropogene rampen wanneer de catastrofe in kwestie uitgelokt wordt door menselijk handelen of menselijke aanwezigheid. Verkeersrampen, nucleaire rampen of humanitaire rampen ten gevolge van een oorlog zijn voorbeelden van rampen die veroorzaakt worden door menselijk opzet, menselijke fouten of gefaalde maatschappelijke systemen. Bij natuurrampen liggen er volgens de traditionele opinie echter enkel natuurlijke krachten aan de basis (Singer & Endreny, 1993, p. 7). Ook Hyndman & Hyndman (2010, p. 4) menen dat natuurrampen simpelweg deel uitmaken van het intrinsieke karakter van de wereld. Toch hebben heel wat critici de jongste jaren serieuze vraagtekens geplaatst bij het traditionele onderscheid tussen *man made* en *nature made* rampen. Op die discussie komen we later in deze verhandeling nog terug (zie: 2.1.3.).

2.1.2. Soorten natuurrampen

Uit het voorgaande bleek dat we traditioneel over een natuurramp spreken wanneer het de natuur is (en dus niet het menselijk handelen of de door de mens ontwikkelde technologieën) die ernstige schade berokkent aan het leven en de eigendommen van de populatie in het getroffen gebied. Toch blijft deze term vrij vaag en algemeen. Het is dan ook aangewezen om even in te gaan op de verschillende soorten natuurrampen die men in de literatuur

onderscheidt. Het *Centre for Research on the Epidemiology of Disasters* deelt natuurrampen op in vijf subcategorieën: geofysische, meteorologische, hydrologische, klimatologische en biologische natuurrampen. In onderstaande tabel wordt elke subgroep gedefinieerd en geïllustreerd aan de hand van een treffend voorbeeld:

Disaster Subgroup	Definition	Disaster Main Types
<i>Geophysical</i>	Events originating from solid earth	Earthquake, Volcano, Mass Movement (dry)
<i>Meteorological</i>	Events caused by short-lived/small to meso scale atmospheric processes (in the spectrum from minutes to days)	Storm
<i>Hydrological</i>	Events caused by deviations in the normal water cycle and/or overflow of the bodies of water caused by wind set-up	Flood, Mass Movement (wet)
<i>Climatological</i>	Events caused by long-lived/meso to macro scale processes (in the spectrum from intra-seasonal to multi-decadal climate variability)	Extreme Temperature, Drought, Wildfire
<i>Biological</i>	Disaster caused by the exposure of living organisms to germs and toxic substances	Epidemic, Insect Infestation, Animal Stampede

Tabel 1: Soorten natuurrampen: definitie en illustratie (Bron: Guha-Sapir, Vos & Below, 2010, p. 7)

De natuurramp die ook de festivalweide van Pukkelpop trof, was er een van meteorologische aard. Het muziekfestival werd immers geteisterd door een ongeziene storm waarbij er rukwinden van meer dan 100 km per uur over het terrein gierden. Regen en hagelstenen vielen met bakken uit de lucht. Het ging hier niet om een windhoos, maar om een woeste ‘downburst’. Dat is een valwind die normaal gezien alleen in de tropen voorkomt. In *Het Belang van Limburg* wordt het gevaar van dergelijke valwinden als volgt verklaard: “Een belangrijk verschil tussen een downburst en een gewone regen- of onweersbui, is de omvang van het neerslaggebied. Bij een downburst is dat veel meer beperkt [Pukkelpop werd getroffen door een downburst van hooguit 4 kilometer breed]. Maar doordat dezelfde hoeveelheid neerslag als het ware door een trechter gaat, is de snelheid ervan veel hoger” (Willekens, 2011a, p. 11).

In tegenstelling tot klimatologische natuurrampen worden meteorologische natuurrampen gekarakteriseerd door een zeer korte duur. Hun tijdsperiode reikt slechts van enkele minuten tot enkele dagen, terwijl klimatologische rampen zich seizoenen of zelfs decennia lang kunnen voordoen. In de Vlaamse kranten constateren we inderdaad dat er sterk gefocust wordt op de korte duur van de ramp. Zo werd het feestweekend volgens Hasselts burgemeester Hilde

Claes een nachtmerrie “in 20 minuten tijd” (Jacobs, 2011, p. 6). Andere journalisten menen dat de ramp zelfs nog sneller geschiedde: “Tien minuten tot een kwartier lang ligt het festivalterrein in het oog van een nooit geziene storm” (CRu, 2011, p. 16). Rik Torfs is dan weer van mening dat het drama nog haastiger verliep, wanneer hij spreekt over een “storm die op enkele minuten zo gruwelijk huis heeft gehouden” (Torfs, 2011, p. 22).

2.1.3. De natuurramp als onnatuurlijk fenomeen

Tot nu toe werd een natuurramp in de eerste plaats gedefinieerd als een onheil dat veroorzaakt wordt door de destructieve kracht van de natuur. Ook de media schilderen een natuurramp vaak af als een fataliteit die lukraak en op willekeurige basis aangericht wordt door Moeder Natuur. Doordat men de oorzaak van de ellende hierbij integraal in de schoenen van de natuur schuift, vervalt de journalistiek soms automatisch in een soort van fatalisme: de mensheid wordt niet in staat geacht om natuurrampen te controleren en te voorkomen, en daarom berust ze maar beter in haar lot.

De jongste jaren hebben heel wat onderzoekers zich echter radicaal afgezet tegen dit traditionele gedachtegoed. Ze zijn er immers van overtuigd dat de menselijke samenleving zijn verantwoordelijkheid op die manier probeert te ontlopen. In het artikel met de veelzeggende titel *Niets natuurlijk aan een natuurramp* ging professor Frerks (2008, p. 19) op zoek naar “de menselijke factor in het complexe verschijnsel ramp”. De auteur besluit dat enkele aanpassingen in het overheidsbeleid heel wat natuurrampen zouden kunnen voorkomen en bestrijden:

“Op de lange termijn verminder je zo de kwetsbaarheid van gebieden en bevolkingen, en kunnen allerlei negatieve invloeden van buiten worden tegengehouden. Helaas lijkt niet alleen in veel ontwikkelingslanden, maar ook in rijkere landen het overheidsbeleid de kwetsbaarheid van bevolkingsgroepen eerder te vergroten dan te verkleinen. Dit valt vooral toe te schrijven aan onzorgvuldig beheer van de natuur en aan allerlei ondoordachte uitbreidingsplannen.” (Frerks, 2008 , p. 25)

Ook Haegebaert (2001, p. 409) meent dat natuurrampen mee veroorzaakt worden “door het menselijk falen om langetermijndenken en gemeenschappelijke belangen als leidraad voor de politiek te nemen”. De auteur betreurt het dat de media de natuur vaak exclusief aansprakelijk stellen: “Dat de sociale, economische, ecologische en politieke omgeving in belangrijke mate

mee bepaalt of en in welke mate een bepaald natuurfenomeen tot een ramp aanleiding geeft, wordt zelden belicht” (ibid.). Wijkman en Timberlake (1986) houden er in hun boek *Natural disasters. Acts of God or acts of Man?* een soortgelijke mening op na.

Ook Cottle (2009, p. 43) wijst er in zijn theorie op hoe problematisch de traditionele definitie van het begrip ‘natuurramp’ is: “so-called ‘natural disasters’ [...] are increasingly known to be *unnatural* phenomena”. Hij beschouwt hen eerder als “unintended consequences of late modernity” (ibid.). De laatste jaren constateert Cottle immers een forse toename van het aantal natuurlijke rampen: “the total number of natural disasters has quadrupled in the last two decades - most of them floods, cyclones, and storms” (ibid.). Die rampentoeename schrijft hij toe aan de industrialisering van de maatschappij en de opwarming van de aarde, “and this, based on a consensus of world’s scientists, is human induced” (Cottle, 2009, p. 72).

Uit de uitspraken van de hierboven aangehaalde auteurs kunnen we concluderen dat het traditionele onderscheid tussen *man made* en *nature made* rampen sterk in het gedrang komt. Criticus van Duin maakt daaruit op dat “het onderscheid tussen deze twee categorieën van rampen slechts beperkte waarde heeft. Veel natuurrampen, en mogelijk zelfs alle, hebben een relatie met het menselijk handelen en laten” (van Duin, 2009, p. 35).

2.1.4. De natuurramp als mediaconstructie

Naast critici die menen dat een natuurramp nooit volledig los van het menselijk optreden gezien mag worden (zie: 2.1.3.) zijn er ook auteurs die menen dat een natuurramp nooit volledig los van zijn verschijning in de pers beschouwd kan worden. Zo wijst Benthall er in zijn boek *Disasters, Relief and the Media* meermaals op dat het overgrote deel van de rampen helemaal niet opgenomen wordt in de internationale verslaggeving. Ietwat schertsend merkt hij op dat deze rampen - hoe omvangrijk ook - “might be happening on the dark side of the moon for all we read or hear about them” (Benthall, 1993, p. 12).

Volgens Benthall neemt ook een natuurdrama slechts aanzienlijke proporties aan indien de tragische gebeurtenis door verschillende mediakanalen wordt opgepikt. Pas wanneer het grote publiek op de hoogte is van de ramp, wordt er immers massaal aan hulpverlening en solidariteitsacties gedacht. Indien de media beslissen om niet te schrijven over een bepaalde ramp, dan bestaat ze voor ons ook niet. Benthall: “the coverage of disasters by the press and

the media is so selective and arbitrary that, in an important sense, they ‘create’ a disaster when they decide to recognize it” (Benthall, 1993, p. 11). De auteur pleit er dus voor om een ramp als een mediacreatie te zien, aangezien de media een zeer belangrijke rol spelen in de verdere ontwikkeling van de catastrofe:

“They give institutional endorsement or attestation to bad events which otherwise have a reality restricted to a local circle of victims. [...] The endorsement is not decided by some mysterious Moloch but by quite small numbers of professional editors and reporters, whose decisions on whether or not to apply the ‘hallmark’ of recognition can have far-reaching chains of consequences.” (Benthall, 1993, pp. 11-12)

De auteur concludeert daaruit vrij drastisch “ that disasters do not exist [...] unless publicized in the media. In this sense the media actually *construct* disasters” (Benthall, 1993, p. 27). Ook Singer en Endreny (1993, p. 21) wijzen er hun lezerspubliek op dat rampen in zekere zin mediaconstructies zijn: “the media construct reality instead of merely reflecting it”. De auteurs maken ons er attent op dat “while the media may not be able to affect *what* we think, they are very successful in telling us what to think about - that is, in making certain issues or events more salient or significant” (Singer & Endreny, 1993, p. 4).

2.2. Rampenberichtgeving

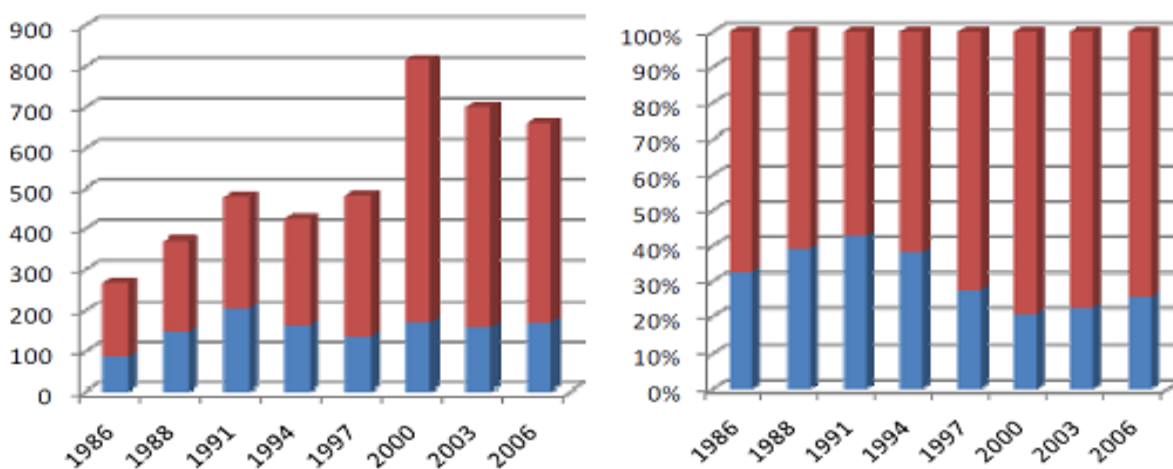
2.2.1. De media als informerend en dirigerend orgaan

Wanneer een natuurramp zich voordoet, horen de meeste mensen dat nieuws vaak voor het eerst via de media. Criticus Granatt meent bovendien dat zelfs de mensen die rechtstreeks bij het onheil betrokken zijn pas een duidelijk beeld op de gebeurtenis krijgen wanneer ze de krant, de radio of de televisie raadplegen. Hij verklaart dat gegeven als volgt:

“As information processors, the media are better resourced, faster, less constrained and more accessible than anybody else involved. Their business is the unusual. Their techniques and technology are designed to deal with crisis.” (Granatt, 1999, p. 104)

De media fungeren met andere woorden als venster op de buitenwereld. De publicatie van de rampenartikels is dan ook essentieel: indien de media beslissen om er niet over te schrijven, bestaan de catastrofes voor het grote publiek niet (zie: 2.1.4.). Dat de trouwe krantenlezer effectief geen weet heeft van het gros van de wereldrampen, bleek uit het onderzoek van Stijn

Joye. Hij onderzocht de rampenberichtgeving in de Vlaamse media tussen 1986 en 2006 en constateerde dat we als lezer daadwerkelijk slechts het topje van de ijsberg te zien krijgen: “Over een tijdspanne van twintig jaar werd immers slechts 29,2% van alle 4201 natuurlijke en technologische rampen geselecteerd” (Joye, 2010, p. 212). De resultaten van het onderzoek van Joye worden weerspiegeld in onderstaande staafdiagrammen. Daarin wordt het totale aantal rampen (rood) afgezet tegen het totale aantal artikels betreffende deze rampen in vier Vlaamse kranten¹ (blauw). Het linkse diagram reflecteert de absolute cijfers, het rechtse diagram biedt een proportionele voorstelling.

Figuur 1: Longitudinale analyse van rampenselectie door vier Vlaamse kranten (1986-2006); Bron: (Joye, 2010, p. 226)

Er is dus onmiskenbaar sprake van een onderrapportering van rampen in de Vlaamse kranten. Wetende dat het merendeel van de rampen niet vermeld wordt in de pers, kunnen we ons afvragen op welke basis redacties dergelijke drama's dan wel selecteren. Welke natuurrampen halen de krant en welke niet?

2.2.2. De selectiecriteria voor rampenberichtgeving

In wat volgt komen er enkele parameters aan bod op basis waarvan de media de natuurrampen selecteren waarover zij verslag willen uitbrengen. Deze determinanten werden gedestilleerd uit de journalistieke studies van verschillende auteurs, die steeds bij naam genoemd zullen worden. Soms betreft het hier auteurs die zich richten op de selectiecriteria voor rampen in het algemeen, en dus niet specifiek voor natuurrampen. We kunnen er echter vanuit gaan dat deze

¹ De Standaard, De Morgen, Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad

determinanten van toepassing zijn op het globale arsenaal aan catastrofes, en dus ook bij de selectie van natuurrampen van kracht zijn. In wat volgt wordt de theorie per criterium bovendien afgetoetst aan de praktijk: de parameters zullen stuk voor stuk getoetst worden aan de Pukkelpopramp.

2.2.2.1. Dodental

Het is algemeen geweten dat persagentschappen eerder bericht zullen uitbrengen over een negatieve gebeurtenis dan over een vrolijke of opbeurende aangelegenheid. Vele auteurs die zich bezig hielden met journalistiek onderzoek zijn het er immers over eens dat “bad news is certainly more newsworthy than good news” (Gregory, 2010, p. 207). Uit hun onderzoek concludeerden Singer en Endreny (2009, p. 48) dat “hazard stories mentioning deaths were indeed more prominent than other kinds of hazard stories”. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat onderzoeker Cottle (2009, p. 48) veel waarde hecht aan de parameter van de “calculus of death”: hoe groter het aantal dodelijke slachtoffers, hoe sneller een ramp in de pers zal verschijnen. Singer en Endreny (1993, p. 160) menen dat een ramp pas journalistiek interessant wordt indien “five or more people are killed simultaneously”.

Kitch en Hume (2008, p. 3) menen bovendien dat de samenleving in het bijzonder rouwt om die slachtoffers die omkwamen bij een natuurramp: “all deaths are sudden, even if long expected. In one moment is life; the next, death. Yet the random and violent loss of life during natural disasters seems particularly newsworthy, those sudden deaths especially tragic”. Helemaal nieuwswaardig wordt een item bovendien wanneer de overledenen hun leven lieten op jeugdige leeftijd: “the death of a teenager seems a terrible aberration [...] because the death of a child is unnatural” (Kitch & Hume, 2008, p. 96).

De storm die Pukkelpop teisterde, veroorzaakte vijf dodelijke slachtoffers: vier prille twintigers (Marlo Ghys en Wendy Bürecke, beiden 20 jaar; Marijke De Wilde, 21 jaar; Jurgen Enzlin, 24 jaar) en een dertiger (Kristof Lenaerts was 35 jaar). De gemiddelde Belg sterft wanneer hij de leeftijdskaap van tachtig bereikt heeft. Op basis van deze gestandaardiseerde levensverwachting kan men dus stellen dat de meerderheid van de Pukkelpopslachtoffers slechts een kwart van hun leven achter de rug had. Dat maakt hun dood bijgevolg tragischer, en voor de pers extra interessant.

2.2.2.2. Nabijheid

Verder hangt de berichtgeving wat betreft natuurrampen ook sterk af van de plaats waar de ramp zich voordoet. Hoe verder de catastrofe van ons verwijderd is, hoe minder interesse de media voor de ramp tonen. In dit kader bestaan er twee theorieën over de nieuwswaarde van rampen. De eerste wordt *McLurg's law* genoemd, en beweert dat “one European is worth twenty-eight Chinese, or perhaps 2 Welsh miners worth one thousand Pakistanis” (Schlesinger, 1987, p. 117). Hoewel deze ‘wet’ initieel in een ironische context werd gebruikt, werd hij desalniettemin door vele wetenschappers opgepikt aangezien er zoveel waarheid in schuilt. Ook de tweede wet, de *Law of kilometric death* (Frère & Marthoz, 2007, p. 223), meent dat de journalistieke belangstelling voor een ramp kilometergewijs afneemt. Zo vertelde de Amerikaanse journalist Peter Boyer uit ervaring dat “one dead fireman in Brooklyn is worth five English bobbies, who are worth 50 Arabs, who are worth 500 Africans” (Boyer in Singer & Endreny, 1993, p. 65).

Uit onderzoek blijkt dat deze theorieën ook van toepassing zijn wat de Vlaamse media betreft. Stijn Joye constateerde namelijk dat het gros van de rampen zich afspeelt in Azië (43,5%) en Afrika (21,8%). Europa heeft relatief gezien veel minder met rampen te kampen (slechts 11,4% van de wereldrampen die plaatsvonden tussen 1986 en 2006 manifesteerden zich in dit continent). Wanneer we echter kijken naar de berichtgeving over al deze rampen in de Vlaamse media, merken we dat slechts 25,5 procent van de artikels handelen over rampen in Azië, en een luttel 8,8 procent over rampen in Afrika. De helft van de verslaggeving (50,1%) wijdde zich daarentegen aan de rampen die zich voordeden op het Europese continent. De resultaten van Joye's onderzoek worden in onderstaande taartdiagrammen weergegeven.

Figuur 2: Geografische verdeling van rampen en media-aandacht in vier Vlaamse kranten (1986-2006). Bron: (Joye, 2010, p. 226)

Hoewel ontwikkelingslanden het grootste slachtoffer zijn van rampen, lijkt de Vlaamse pers daar niet al te veel aandacht aan te besteden. De gemiddelde Westerling ziet dergelijke rampen dan ook als “distant suffering” (Boltanski, 1999, p. 172). Dat begrip staat voor het “buitenlands lijden waar men weinig tot geen affiniteit of emotionele betrokkenheid mee heeft” (Joye, 2010, p. 203). Wanneer er teveel afstand zit tussen het thuisland van de lezer en het getroffen gebied, treedt er met andere woorden “compassion fatigue” (ibid., p. 109) op. Mensen worden het in dat geval moe om voor een zoveelste keer mee te leven met een ontwikkelingsland dat weer eens in de miserie zit. De media berichten er bijgevolg minder over. In dit kader claimt Joye “that Western news media reproduce a certain kind of global hierarchy, mainly a Euro-American-centered world order, and that news discourse normalises inequalities” (Joye, 2009, p. 45).

Naast geografische nabijheid, speelt ook de culturele, psychologische en emotionele nabijheid een rol bij het al dan niet berichten van rampen. Zo stelt Cottle (2009, p. 75) dat “environmental concerns that are culturally proximate and ‘close to home’ rather than those which are geographically distanced or ‘culturally remote’ are also destined to be seen as newsworthy”. De cultuur van het getroffen gebied moet dus bij voorkeur overeenkomsten vertonen met onze eigen waarden en normen. Vandaar ook dat Westerse persagentschappen zich meer focussen op “elite nations and elite people” (Cottle, 2009, p. 49).

Ook wat Pukkelpop betreft, blijkt de determinant van de nabijheid van cruciaal belang te zijn bij de berichtgeving. De Pukkelpopramp speelde zich - bij wijze van spreken - af voor onze deur: in België, in Vlaanderen, in Kiewit. Op 19 augustus, de dag na het tragische voorval, hadden de Vlaamse kranten dan ook tientallen artikels nodig om uitvoerig verslag te kunnen uitbrengen over het drama op de festivalweide. Het voorval werd door alle kranten opgepikt in speciale rubrieken en overal voorgesteld als dé gebeurtenis van de dag. Voor rampen in het buitenland was er nauwelijks nog oog. Enkel de kwaliteitskrant *De Morgen* merkte in kleine artikels op dat er diezelfde dag 7 doden waren omgekomen in Israël (Delputte, 2011, p. 12), 22 in Afghanistan (AFP, 2011, p. 12) en 42 in Pakistan (DPA, 2011, p. 15). Hoewel deze voorvallen eigenlijk meer dodelijke slachtoffers eisten, moesten ze toch het onderspit delven. De afstand zorgt er immers voor dat onze samenleving zich met dergelijke humanitaire rampen minder gaat associëren, en dat ze zich er bijgevolg ook minder voor gaat interesseren.

2.2.2.3. Type

Bovendien kan een ramp ook afhankelijk van zijn type al dan niet op journalistieke interesse rekenen. In hun onderzoek stellen Singer & Endreny een opvallend onderscheid vast tussen de volgende types: “A rare hazard is more newsworthy than a common one [...]. A new hazard is more newsworthy than an old one. And a dramatic hazard [...] is more newsworthy than a long-familiar illness” (Singer & Endreny, 1993, p. 83). Veel heeft ook te maken met de voorspelbaarheid van een ramp. Rampen die plots totaal onverwacht toeslaan, hebben meer kans om in de nieuwsmedia aan bod te komen dan routineuze rampen die bepaalde gebieden op regelmatige basis treffen (Eisensee & D., 2007, pp. 693-728). Daarom ook dat rampen die zich op langere termijn ontwikkelen (zoals bijvoorbeeld droogtes en hongersnoden) minder snel de krant halen dan rampen die zich abrupt voordoen (zoals stormen). Het verrassings-effect maakt een voorval immers tot (iets) nieuws.

Wanneer we ons nu op het drama in Kiewit focussen, kunnen we effectief vaststellen dat een dodelijke storm van dergelijke omvang zelden plaatsvindt in België. Het verrassende effect van de ramp wordt dan ook in meerdere artikels belicht. Niet alleen wil de organisator van het festival Chokri Mahassine “benadrukken dat wat hier gebeurde heel uitzonderlijk en onvoorspelbaar was” (Rodiers, 2011b, p. 4), ook “weersvoorspellers zijn unaniem: de tragedie boven Pukkelpop was onvoorspelbaar” (Willekens, 2011a, p. 11), en journalisten poneren de retorische vraag “Wie kan voorspellen dat het weer precies op die plaats in enkele uren kan kantelen, met zulke dramatische toestanden tot gevolg?” (Nn, 2011a, p. 2).

2.2.2.4. Pragmatische overwegingen

Hoewel de impact, de nabijheid en het type van de ramp de voornaamste determinanten vormen om een ramp al dan niet te berichten, mogen we niet vergeten dat sommige noodsituaties ook verwaarloosd worden omwille van praktische overwegingen. Vele auteurs lijken geen nota te nemen van het feit dat er menselijk samengestelde redacties schuilgaan achter de nieuwsartikels waarmee we geconfronteerd worden. Deze redacties dienen vaak rekening te houden met de beperkingen die eigen zijn aan hun medium en met de inzetbaarheid van hun journalisten. Dat gegeven is Charlotte Swinnen alvast niet ontgaan:

“Er zijn ook praktische en pragmatische gronden, waarop de media beslissen een ramp al dan niet in kaart te brengen. Hier wordt onder meer gesproken over de beschikbare beelden, de kwaliteit van de beelden, het beschikbare personeel, de tijd en ruimte voor de berichtgeving en het budget. Verder is de keuze ook afhankelijk van de expertise, relaties en persoonlijk interesses van de journalist.” (Swinnen, 2011, p. 49)

De eindredacteur zal zich instinctief ook heel wat andere vragen stellen, zoals ‘Zal ons specifieke doelpubliek geïnteresseerd zijn in dit verhaal?’, of ‘Is er vandaag niets anders gebeurd dat misschien meer nieuwswaardig is?’ Hoewel deze overwegingen misschien wat egoïstisch kunnen overkomen, zijn ze ook perfect begrijpelijk. Ze zijn immers eigen aan de journalistieke stiel, en dienen hier daarom ook vermeld te worden.

Wat de verslaggeving over de storm op Pukkelpop betreft, kunnen we ervan uitgaan dat de berichtgeving niet al te zeer verhinderd werd door praktische bezwaren. Redacties die geen tijd of middelen hadden om reporters naar de plek van het onheil te zenden, konden immers handig gebruik maken van de vele foto’s en getuigenissen die via sociale netwerksites verspreid werden. Twitter bleek het middel bij uitstek te zijn om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen.

2.2.3. Van ramp tot mediahype

Hoewel de meeste natuurrampen nauwelijks of niet op publicatie kunnen rekenen (zie: 2.2.1.) zijn er ook andere die gedurende een bepaalde periode om de haverklap het nieuws halen. Net als vele andere onderzoekers spreekt Peter Vasterman in dat geval ‘mediahypes’: “intensieve nieuwsgolven die alles en iedereen meezuigen in een maalstroom van feiten, hele en halve waarheden en vooral van snelle oordelen” (Vasterman, 2004, p. 25). Wanneer de hoeveelheid nieuwsberichten niet meer in overeenstemming is met het aantal feitelijke ontwikkelingen omtrent een bepaalde gebeurtenis, kunnen we spreken over hyperinflatie van informatie - of korter: een mediahype.

Bij dergelijke mediahypes gaan “de media [...] zelf nieuws maken rond het onderwerp en [ze] doen dat zo massaal en zo omvangrijk dat deze nieuwsgolf allerlei maatschappelijke reacties kan losmaken die ook weer nieuws kunnen worden” (Vasterman, 2004, p. 29). Ook wat de berichtgeving over Pukkelpop betreft, lijken de media de levensduur van het nieuws zelf verlengd te hebben door steeds voort te bouwen op eerder verschenen artikelen. Enkele

voorbeelden ter illustratie: burgemeester Hilde Claes geeft in het ene artikel een reactie op wat er in een eerder verschenen artikel over haar geschreven werd (Van Puymbroeck, 2011b, p. 8), Chokri Mahassine reageert in *De Morgen* op een column die in *De Standaard* verscheen (Dumon, 2011, p. 4), Rik Torfs (2011, p. 4) bekritiseerde een column van journalist Peter Dumont, en Joost Vandecasteele (2011, p. 15) wijdde op zijn beurt een opiniestuk aan het artikel van Torfs - dat dus eigenlijk zelf al een reactie was op de column van Dumont, etc.

Volgens Vasterman lijkt de hedendaagse berichtgeving “meer dan vroeger gedomineerd te worden door nieuwsgolven” (Vasterman, 2004, p. 27). Die recente tendens valt volgens hem te wijten aan de concurrentie die er heerst binnen de huidige multimediale gemeenschap:

“Bij hun nieuwskeuzes oriënteren de redacties zich sterk op elkaar, het nieuws van de andere media vormt een belangrijke inspiratiebron voor de eigen verslaggeving. Als een nieuwsthema eenmaal een bepaalde drempel heeft genomen, verspreidt het zich als een olievlek op het water over alle media.” (ibid., p. 31)

Bij groot nieuws (bijvoorbeeld bij berichtgeving over rampen) gaan alle nieuwskanalen als “een veelkoppig monster [...] op zoek naar het grootste verdriet, de grootste vreugde, de grootste verontwaardiging, de grootste wanhoop” (ibid., p. 25). De klemtoon ligt daarbij niet langer op het rapporteren over de feitelijke ontwikkelingen, maar op het in beeld brengen van een bepaalde emotie. De verslaggeving zelf wordt eveneens met meer emotie gebracht.

Ook in dit opzicht werd het Pukkelpopdrama door de verschillende mediakanalen gehypet. Hoewel de normale levensduur van een nieuwsitem ongeveer een week bedraagt, haalden de Vlaamse kranten het incident tot drie weken na het voorval nog dagelijks aan in achtergrondartikels, columns, opiniestukken, interviews, ingezonden brieven of redactionele commentaren. Het verdriet van de nabestaanden, van de fans en van de organisatie zelf werd uitvoerig besproken en beschreven. “Zo veel zelfs dat er bijna geen ruimte meer was voor een nuchtere, rationele blik op de gebeurtenissen,” vindt journalist Robbe Van Lier (Van Lier, 2011). De reporter is van mening dat een correcte journalistieke aanpak het moest afleggen tegen wat hij “de emo-journalistiek” (ibid.) noemt. Volgens hem deden de media bij de berichtgeving omtrent Pukkelpop niets anders dan “meeheulen met de massa zonder vragen te stellen, zonder kanttekeningen te plaatsen” (ibid.). Van Lier meent dus dat de verslaggeving ongenueanceerd was aangezien het gros van de artikels slechts in het teken stond van droefheid, smart en treurnis:

“Kritische vragen mochten niet gesteld worden, andere opinies werden weggehoond en o wee diegene die kritiek had op de hulpdiensten, het evacuatieplan of de communicatie. En ook wie durfde te zeggen dat het onweer voorspeld was, moest het ontgelden.” (ibid.)

Volgens Van Lier neemt de ene redactie die overdosis aan emotionaliteit van de andere redactie over. Bijgevolg lijkt het alsof het hele land collectief rouwt, want “when a disaster occurs, such communion is achieved through news media, which can create [...] a feeling of consensus” (Kitch & Hume, 2008, p. XVIII). Eenmaal de publieke opinie overheerst wordt door sentimentele gevoelens, kunnen de media zich nog moeilijk scherpzinnig opstellen uit “schrik [...] om lezers te verliezen” (Van Lier, 2011). Ook Carolyn Kitch is van mening dat het nieuws de jongste jaren onderhevig is aan een aanzienlijke popularisering. Zij meent, net als Van Lier, dat de hedendaagse mediahonger naar sensatie en emotie doorgaans de objectiviteit van de journalistiek in het gedrang brengt:

“Conventional wisdom tells us that displays of raw emotion, from sorrow to outrage, are to be avoided by journalists and, if expressed by news subjects, not to be exploited by journalists. And yet current journalism is saturated with tears and trauma. Whether the news is about a natural disaster with mass casualties [...] or a child struck and killed by a drunk driver, it will be reported and produced in news media as a story of the living who grieve, a story about public ritual.” (Kitch, 2009, p. 29)

Of het effectief zo was dat de Vlaamse kranten het perspectief van de slachtoffers verkozen boven de zoektocht naar een verantwoordelijke, wordt later in deze verhandeling dieper onderzocht (zie: 4.3.2. en 4.3.3.).

2.2.4. Rampenberichtgeving in een veranderend medialandschap

Het feit dat nieuwsredacties vandaag de dag steeds meer focussen op gevoelens (zie: 2.2.3.) kan niet los van een aantal veranderingen in het medialandschap gezien worden. Meer dan vroeger hechten de media immers belang aan de belevenissen van de doorsnee burger: “The focus on the personal and emotional stories is the result of a major shift of perspective in journalism in which the experiences of the citizens have become equally important as the view of the official sources” (Vasterman, 2008, p. 105). In het verleden haastten journalisten zich na het voordoen van een ramp meteen naar persconferenties om daar de bevoegde instanties (de woordvoerder, de burgemeester, etc.) aan het woord te laten. Tegenwoordig

wordt er echter even snel gehengeld naar de belevenissen van ooggetuigen, buurtbewoners, etc.

2.2.4.1. De opmars van de participatieve journalistiek

Wanneer een ramp zich voordoet, wordt de beleving van het volk niet alleen tot onderwerp van het nieuws gemaakt; de burgers hebben vaak ook zelf hun inbreng in een of meerdere fases van het professionele nieuwsproductieproces. Bij ‘breaking news’ heerst er namelijk niet alleen chaos in het getroffen gebied, maar ook op vele nieuwsredacties. Vele reporters geraken immers niet tijdig op de plek van het gebeuren en zij die wel ter plaatse arriveren, kunnen er vaak slechts de ravage opmeten. De natuurramp heeft op dat moment namelijk al plaatsgegrepen en kan bijgevolg niet meer actief in beeld gebracht worden. Toch zijn dit de beelden waar de kijkers thuis op zitten te wachten. Daarom beroepen journalisten zich steeds vaker op het fotomateriaal, de video’s en de verslaggeving van de burgers die zelf op het evenement aanwezig waren en alles registreerden. Men spreekt doorgaans van crowdsourcing wanneer de taken van een professional uitbesteed worden aan het publiek. Deze participatieve journalistiek rechtvaardigt haar bestaan door ervan uit te gaan dat een democratische gemeenschap “slechts kan bestaan door de uitwisseling van opvattingen, door dialoog, discussie en debat tussen burgers en niet tussen uitsluitend hun vertegenwoordigers” (Bardoel, 2002, p. 376).

2.2.4.2. De opkomst van de digitale media

Hoewel crowdsourcing per definitie niet noodzakelijk via het internet hoeft te gebeuren, is dit meestal wel het geval. Aan het begin van de eenentwintigste eeuw heeft het internet het berichtgevingssysteem immers aanzienlijk veranderd:

“New technologies - the Internet, text messaging systems, camera phones, Google Map mash-ups - and citizen journalists, especially bloggers, have irrevocably altered the nature of disaster reporting and replaced the top-down flow of information from the government and the traditional media in times of crisis with a dynamic and democratic two-way exchange.” (Haddow & Haddow, 2009, p. 33)

Vooraf digitale netwerksites als Twitter en Facebook blijken dankbare communicatiekanalen wanneer een ramp zich voordoet. Dankzij zijn Smartphone kan de aanwezige burger via deze sociale media namelijk een minutieuze update van de situatie geven. Vanop een afstand

kunnen reporters het gebeuren op die manier op de voet volgen. Bovendien zorgen natuurrampen er meermaals voor dat de traditionele telefoonmasten overbelast geraken. Indien communicatie via de mobiele telefoon niet meer mogelijk is, doen redacties een beroep op dergelijke sociale netwerksites. Bij gebrek aan tijd en ander bruikbaar materiaal, worden de reacties van het publiek van Twitter geplukt om ze vervolgens integraal op te nemen in de gedrukte krant.

Op vrijdag 19 augustus, de dag nadat de storm de Pukkelpopweide had verrast, zagen ook de Vlaamse kranten zich genoodzaakt om een beroep doen op burgerjournalisten, want “door een samenloop van omstandigheden viel het gsm-verkeer in en om Kiewit helemaal stil” (GW/MaW, 2011, p. 3). Bijgevolg maakten kranten als *Het Belang van Limburg* dan ook handig gebruik van de sociale netwerksite Twitter. Zo publiceerde de krant “heel wat foto’s van de hand van festivalgangers die tijdens en na het drama de ravage op de weide vastlegden met hun mobiele telefoon” (AnSm, 2011, p. 6). “Alle foto’s van het noodweer” (ibid.) konden bovendien geraadpleegd worden op de online website van *Het Belang van Limburg*. Verder publiceerde de krant onder de titel *Paniekbarometer op Twitter* een chronologisch overzicht van de verschillende Tweets die ooggetuigen tijdens de ramp op het internet hadden gepost (GJ, 2011, p. 4). Ook de Tweets van de artiesten die hun medeleven betuigden, werden integraal opgenomen in de gedrukte pers (StVa, 2011, p. 5). Een mooi voorbeeld van hoe internet en participatieve journalistiek hand in hand gaan bij rampenberichtgeving.

2.2.5. De fasering van rampenberichtgeving

In wat volgt vragen we ons af welke ramp-gerelateerde informatie de media publiceren en op welk moment ze dat doen. De centrale vraag luidt hier dus: *wat* wordt er *wanneer* gepubliceerd? De aard van de inhoudelijke gegevens houdt immers sterk verband met tijdstip waarop de data worden vrijgegeven. Peter Vasterman onderscheidt drie algemene fases in de rapportering over rampen.

2.2.5.1. Fase I: Hard nieuws

In de primaire fase van de rampenberichtgeving ligt “de nadruk op het harde nieuws” (Vasterman, 2008, p. 106). Concreet betekent dit dat de media zich in de eerste plaats gaan toespitsen op de feiten: reporters willen de harde cijfers weergeven in hun artikels. Deze prille

berichtgeving is dus onderhevig aan de journalistieke drang tot kwantificatie: “when news of a disaster breaks, the first reaction is to describe the chaos and to get a handle on the numbers of lives lost, as well as the amount of property damage done” (Kitch & Hume, 2008, p. 18). Het exacte aantal dodelijke slachtoffers in kaart brengen is echter niet eenvoudig, en al zeker niet wanneer de plaatselijke telefooncentrales beschadigd zijn en de communicatie bijgevolg stroef verloopt. Toch zijn deze cijfers belangrijk omwille van “hun referentiële waarde en [...] om betrouwbaarheid uit te stralen” (Beetstra, 2004, p. 50). Daarom beginnen journalisten al snel “to speculate on the number of dead, often overestimating” (Kitch & Hume, 2008, p. 6).

Dat gebeurde ook bij de verslaggeving omtrent Pukkelpop. Op 20 augustus maakten zowat alle kranten gewag van vijf doden: “Een manager, een studente, een jong koppeltje, en een onbekende vijftiger” (Maeckelbergh, 2011a, p. 2). Achteraf bleek echter dat de onbekende vijftiger reeds voor de start van Pukkelpop naar het ziekenhuis was afgevoerd. Enkel *Het Belang van Limburg* rekende deze anonieme man nooit mee tot de slachtoffers, en benadrukte dat met enige fierheid: “In uw krant werd dus altijd het correcte aantal van vier dodelijke slachtoffers gegeven” (Vandebroek, 2011, p. 3). Later overleed er overigens wel nog een vijfde officiële slachtoffer ten gevolge van zijn verwondingen.

Naast de feitelijke berichtgeving staat ook de crisisbeheersing in de primaire fase voorop. Officiële woordvoerders worden hierbij op persconferenties aan het woord gelaten over “de maatregelen van de rampenbestrijding om de directe gevolgen van de ramp het hoofd te bieden” (Vasterman, 2008, p. 106). Wat Pukkelpop betreft, werd dat persmoment de avond van de ramp gehouden door organisator Chokri Mahassine en burgemeester Hilde Claes. In hun toespraak kwam onder meer het verloop van het medisch interventieplan ter sprake, als ook de maatregel om het festival op te schorten. Verder werd er meegedeeld dat er psychologische opvang voorzien was en extra openbaar vervoer voor diegenen die naar huis wilden (Rodiers, 2011a, p. 3).

2.2.5.2. Fase II: Beschuldigend en emotioneel nieuws

“Zodra de eerste hectiek voorbij is, komen de media met kritische vragen over de oorzaken van de ramp” (Vasterman, 2008, p. 106). Deze secundaire nieuwsgolf in de berichtgeving komt dus overeen met wat Singer en Endreny “the blame story” (Singer & Endreny, 1993, p.

47) noemen: men gaat op zoek naar een schuldige die verantwoordelijk gesteld kan worden voor het onheil.

Bovendien gaan journalisten in deze tweede fase ook meer in op de menselijke kant van het verhaal. Want hoewel het misschien irrelevant lijkt om “door te gaan op een nieuws-onderwerp dat zijn marktwaarde al heeft bewezen” (Vasterman, 2008, p. 106), toch heeft het publiek in deze fase nood aan een platform dat openlijk ruimte biedt voor emotie. Dat merkt onderzoekster Marla Perez-Lugo op wanneer ze terugblijkt op vroegere rampenberichtgevingsprocessen: “the media-audience relationship was motivated more by the people’s need for emotional support, companionship, and community ties, than for their need for official information” (Perez-Lugo, 2004, p. 219). In deze fase heeft het publiek meer behoefte aan details. De media treden hen daarin tegemoet door in te zoomen op elk individueel slachtoffer, hun specifieke doodsoorzaak, hun begrafenis, etc.

In een later hoofdstuk van deze verhandeling wordt er langer stilgestaan bij de manier waarop zondebokken en slachtoffers in de berichtgeving omtrent Pukkelpop in kaart gebracht werden (zie: 4.3.2. en 4.3.3.).

2.2.5.3. Fase III: Het nieuws neemt af

De derde fase in de rampenberichtgeving kan opgevat worden als een nasleepfase: stilaan slinkt de belangstelling voor de ramp, tot ze uiteindelijk uit het nieuws verdwijnt. Heel erg lang blijft een item doorgaans niet onder de media-aandacht: “the media attention span is limited to about one week after the first sensation, no matter if there is a short quake or a long-ranging flood” (Cottle, 2009, p. 50). Indien een voorval toch aanzienlijk langer de krantenkoppen haalt, hebben we naar alle waarschijnlijkheid te maken met een mediahype (zie: 2.2.3.).

Dezelfde ramp kan later overigens opnieuw in de media opduiken wanneer er zich nieuwe ontwikkelingen voordoen. Wat Pukkelpop betreft, moest er bijvoorbeeld nog lang gewacht worden op zekerheid over de manier waarop de tickets al dan niet terugbetaald zouden worden, over de toekomst van het festival, over een schadevergoeding die al dan niet zou worden uitgereikt aan de eigenaars van kapotte podia, festivaltenten, eettentjes, etc.

3. STORYTELLING EN MYTHEN IN DE MEDIA

In het vorige hoofdstuk gingen we in op een aantal theorieën en principes die handelden over het fenomeen ‘natuurramp’ en over de manier waarop de media aan rampenberichtgeving doen. Aan de hand van het gedachtegoed van enkele prominente auteurs op dit terrein, werd er onder andere nagegaan *wanneer, waarom, in welke mate en hoe* natuurrampen aan bod konden komen in de pers. In dit hoofdstuk gaan we verder in op de *hoe*-vraag, maar deze keer wel vanuit een ander perspectief. Ieder nieuwsartikel haalt de papieren krant immers steeds in de vorm van een geschreven *verhaal*. Hoewel deze vaststelling misschien vanzelfsprekend mag lijken, vormde het verhalende karakter van een nieuwsbericht meermaals de aanleiding tot een aantal interessante discussies binnen de mediastudies. Met het oog op het onderzoek dat later in deze verhandeling centraal zal komen te staan, is het wenselijk om even stil te staan bij concepten als ‘storytelling’ (zie: 3.1.) en ‘mythen’ (zie: 3.2.) in de media. In het empirische luik van deze verhandeling zal de mythische aard van nieuwsverhalen immers onderzocht worden aan de hand van een concrete casus: de berichtgeving over Pukkelpop. De structuur van dat onderzoek zal gebaseerd worden op basis van het gedachtegoed van een specifiek auteur: Jack Lule. Zijn theorie omtrent mythen in de media wordt bijgevolg afzonderlijk toegelicht in dit hoofdstuk (zie: 3.3.).

3.1. Nieuws als een vorm van storytelling

3.1.1. De journalist als verhalenverteller, de objectiviteit als utopie

Het mag duidelijk zijn dat het beroep van een journalist uitzonderlijk veelzijdig is. Socioloog Mark Elchardus beschreef een reporter ooit als “een ware renaissancistische uomo universale. Hij is speurder, verteller, rechter, politicus, filosoof, boetepredikant en wetenschapper, en dat allemaal tegelijkertijd” (Elchardus, 2002, p. 21). In wat volgt gaan we dieper in op de tweede functie die de journalistieke ambacht volgens Elchardus typeert: de reporter als verteller van verhalen, als storyteller.

Deze definiëring, die de journalistiek dus ziet als een hedendaagse vorm van vertelkunst, ligt echter nogal gevoelig. Heel wat critici, lezers en journalisten zelf weigeren zich namelijk neer te leggen bij het idee dat een nieuwsartikel onderhevig is aan dezelfde narratieve structuren als een fictionele literaire tekst. Ze kunnen zich moeilijk neerleggen bij het idee dat beide

genres zich moeten beroepen op een en hetzelfde middel: een verhaal; “a sequence of events in which some form of action takes place” (Phillips, 2007, p. 7). Uiteraard verschilt een nieuwsverhaal van een verzonden romanverhaal, want “in journalism, as opposed to fiction, that sequence of events has actually taken place or is likely to take place” (ibid.). Dat neemt echter niet weg dat een artikel uit de krant evenzeer een verhalende constructie is. En het is net dat narratieve karakter van een nieuwsartikel dat maakt dat de verslaggeving nooit volledig objectief kan verlopen. Journalisten maken bij hun berichtgeving namelijk gebruik van gebruikelijke, conventionele structuren om een gebeurtenis om te vormen tot een verhaal, en de boodschap die zij creëren is afhankelijk van de door hen gekozen verhaalstructuur. Een neutrale berichtgeving kan het dus afleggen tegen het ‘straffe verhaal’ dat reporters soms willen publiceren.

Deze visie strookt echter niet met het ideaalbeeld dat het grote publiek van een reporter heeft, want “uit onderzoek naar de beroepsopvattingen van journalisten in westerse landen blijkt dat de opvatting van de journalist als neutrale verslaggever dominant is. Binnen deze beroepsopvatting staat het begrip objectiviteit centraal” (Leurdijk, 1999, p. 163). Ook sommige critici gaan er al te vaak van uit dat reporters “onpartijdig, neutraal, *objectief*, eerlijk en (daardoor) geloofwaardig” (Deuze, 2005, p. 78) zijn. In de geschiedenis kwam dergelijk gedachtegoed voor het eerst tot uiting in de periode van de Verlichting. Men vertrouwde erop dat vooruitgang slechts mogelijk was indien het verstand primeerde op het gevoel. De rede mocht enkel en alleen op feiten afgaan. Men geloofde dat er een objectieve werkelijkheid bestond, en dat werd “het uitgangspunt voor de journalistiek: zolang je precies, eerlijk en oplettend naar de werkelijkheid keek, kon je er objectief verslag van doen, met inachtneming van bijvoorbeeld het principe van hoor en wederhoor” (Piët, 2005, p. 63).

Het eindproduct dat een journalist moet afleveren, is echter niet louter een opsomming van de feiten, maar een verhaal. Vooraleer hij zijn artikel kan publiceren, doorloopt de reporter een heel schrijfproces waarbij hij de vergaarde informatie moet “ordenen, uitkaderen, selecteren en interpreteren” (ibid.). Een verhaal is meer dan een chronologische uiteenzetting van de feitelijkheden, want het zoekt coherentie en betekenis. En het feit dat er interpretatie aan te pas komt, besluit Piët, “houdt in dat objectiviteit niet kan bestaan” (ibid.). De jongste jaren wordt zij in haar mening bijgestaan door tal van andere critici die menen dat “news is not merely objective reporting of fact, but also a form of storytelling” (Bird & Dardenne, 2009, p. 205). Zo meent ook Nora Berning dat “there is no such thing as journalism without

storytelling” (Berning, 2010, p. 15). Vandaag de dag wordt er meer en meer erkend dat “journalists operate like traditional storytellers, using conventional structures to shape events into story” (ibid.). Ook Jack Lule meent dat men reporters moet kaderen in “a long storytelling tradition that includes fleet-footed messengers, minstrels, troubadours, carriers, couriers, criers, poets, chief priests, missionaries, rabbis, and medicine men” (Lule, 2001, p. 3). Erkennen dat journalisten verhalenvertellers zijn, houdt echter niet in dat we ons daar geen kritische vragen bij moeten stellen. Integendeel: het is belangrijk om de door hun gehanteerde verhaalstructuur op het spoor te komen. Op die manier komen we immers meer te weten over de ideologische functie die nieuwsberichten in de samenleving uitoefenen.

3.1.2. De narratieve structuur van een nieuwsartikel

Het is van belang om in te zien dat geen enkele gebeurtenis in principe haar eigen narratieve vorm opdringt. Bij de berichtgeving van gebeurtenissen impliceert de narratieve structuur die men aan een verhaal geeft dus al een bepaalde keuze, waardoor de neutraliteit van de boodschap automatisch in het gedrang komt. Toch valt de keuze voor een bepaalde narratieve structuur niet integraal te wijten aan de journalist. De te volgen verhaalstructuur wordt namelijk vaak sterk bepaald door de redactie waar de journalist voor werkt:

“Als een journalist binnen een instelling gesocialiseerd is, is hij gesocialiseerd in een bepaalde manier van verhalen vertellen. En hoewel individuele journalisten daarenboven nog (andere) dingen kunnen doen (wat de originaliteit genoemd wordt), werken ze binnen een bepaalde taal of binnen een bepaald raamwerk, en ze maken de aanpassingen die het oude en afgezaagde nieuw doen lijken.” (Van Ginneken, 2002, p. 162)

Verder heersen er ook structurerende principes die eigen zijn aan de journalistieke ambacht in zijn geheel. Onderzoekers ontdekten immers dat heel wat nieuwsartikelen gebruik maken van dezelfde, steeds weerkerende verhaalstructuren. Volgens Van Ginneken, bijvoorbeeld, worden ze geregeerd door welomschreven schemata. Hij illustreert het gegeven als volgt:

“Aankomende journalisten leren bijvoorbeeld dat (het begin van) hun tekst altijd dezelfde handvol elementen moet bevatten, de roemruchte 5 W’s: Wie, Wat, Waar, Wanneer en Waarom? De eerste vier zijn eenvoudig: ze lokaliseren de gebeurtenis in de tijd/ruimte-dimensies, definiëren de actoren en de handeling.” (Van Ginneken, 2002, p. 159)

Wanneer een journalist echter uitspraken doet over de oorzaak of de reden (de vijfde W) van een bepaalde gebeurtenis, wijkt hij af van het objectieve pad. Bij het oplossen van die vraag komt er immers vanzelfsprekend interpretatie kijken. Een tweede structurerend principe dat van kracht is in de media, is dat van de zogenaamde ‘omgekeerde piramide’. Daarmee wordt er bedoeld “dat de informatie waarvan aangenomen wordt dat ze het belangrijkste is als eerste gegeven wordt, en dat kleine pakketjes van minder relevante informatie in de volgende alinea’s gegeven worden” (Van Ginneken, 2002, p. 160). Ten derde is een krantenartikel structureel gezien ook steeds voorzien van een kop. Die heeft doorgaans een dwingende werking op het publiek. We gaan er immers van uit dat de kop representatief is voor het hele bericht. Van Ginneken concludeert echter dat deze toonzetter vaak veel stereotieper is dan het artikel zelf, aangezien de schrijver van het artikel en de schrijver van de kop dikwijls twee verschillende personen zijn (ibid.). Kortom: ieder nieuwsbericht wordt geregeerd door een bonte waaier aan narratieve structuren die van tevoren vastliggen. En dat, concludeert Van Ginneken, “geldt niet alleen voor het nieuws, maar ook voor allerlei andere tekstfragmenten die in zichzelf besloten lijken en ‘zin’ moeten krijgen” (Van Ginneken, 2002, p. 159).

Traditioneel wordt er in de media een onderscheid gemaakt tussen hard en zacht nieuws. Dat zacht nieuws (waaronder de zogenaamde ‘human interest’ verhalen) onderhevig is aan een narratieve structuur die ook eigen is aan fictionele teksten, wil men intuïtief nog wel accepteren: “dat *daarin* [= in zacht nieuws] dezelfde verhaalstructuren voorkomen als in korte verhalen of soapseries zal een journalist of een krantenlezer nog wel willen aannemen” (Burger, 2004, p. 73). Dit soort populair nieuws heeft immers weinig maatschappelijk belang: het levert slechts een leuk, entertainend verhaal op. Toch wijst onderzoek uit dat het naïef is om te geloven dat hard nieuws gestructureerd wordt op basis van meer neutrale technieken: “ook hard nieuws is een verhaal, het resultaat van indikking, de keuze voor een begin en een eind, voor hoofdrollen en bijrollen, een perspectief en een plot” (ibid.).

3.1.3. De opmars van de narratieve journalistiek

Wanneer ze een nieuwsbericht te schrijven hebben, worden reporters voor een dilemma geplaatst dat door wetenschappers de ‘journalistieke paradox’ wordt genoemd:

“The more ‘objective’ they are, the more unreadable they become; while the better storytellers they are, the more readers will respond, and the more they are betraying their ideals.” (Berkowitz, 1997, p. 343)

Vanuit commercieel oogpunt is de keuze voor een zeer verhalend nieuwsbericht het meest interessant: het publiek verkiest een vlot geschreven en samenhangend artikel immers boven een droge opsomming van de feiten. Anderzijds doet die narratieve opsmuk ook afbreuk aan de objectiviteit. Journalisten moeten met andere woorden voortdurend schipperen tussen twee uit elkaar liggende streefdoelen: enerzijds leesbaarheid en anderzijds werkelijkheid. Hoewel er zonder twijfel nog steeds reporters zijn die hun hoofd breken over dit dilemma, is er een nieuwe generatie journalisten op komst die minder aanstoot neemt aan deze tweestrijd:

“They [= this new generation of journalists] recognise that we no longer live in a deferential world. Our readers don’t want to be talked down to from a lofty height. They want us to talk in terms they understand. They are more likely to find out about a subject if we have caught their interest rather than gabbling away high above their heads.” (Phillips, 2007, p. 3)

Deze nieuwe generatie reporters meent dus dat journalisten zich op gelijke voet moeten stellen met het lezerspubliek. Lezers pikken het volgens hen immers niet meer om vanuit de hoogte aangesproken te worden. Ze willen geen moeilijke woordenbrij over zich heen krijgen, maar verstaanbare verhalen. In een chaotische tijd als de onze, waarin nieuwe en gesofisticeerde communicatietechnologieën zich aan een razend tempo ontwikkelen, hebben mensen namelijk meer dan ooit toegang tot een immense hoeveelheid informatie. Vooral het internet vormt een onuitputtelijke bron aan ongefilterde informatie. Daarom heeft het publiek vandaag de dag meer dan ooit nood aan bevoegde instanties (en niet in het minst de pers) die dit overaanbod aan informatie kunnen ordenen, structureren en betekenis geven in de vorm van een verhaal. Wil dat verhaal bovendien aangenaam om lezen zijn, dan mag het ook enkele narratieve zijsprongetjes maken, want “there is a thirst for knowledge and understanding, but readers also like to know what people are wearing and who they have fallen in love with” (Phillips, 2007, p. 4).

We kunnen dus concluderen dat er een nieuwe generatie journalisten in de kiem is die zich sterk focust op de vormgeving van een nieuwsartikel. Deze reporters kunnen als aanhangers van de zogenaamde ‘narratieve journalistiek’ gekaderd worden. Binnen deze strekking wordt er onder andere veel aandacht besteed aan het gebruik van literaire technieken, het neerzetten

van scènes en het belang van details in de berichtgeving. De narratieve journalistiek wil literaire non-fictie voortbrengen; ze streeft naar “a story that is supposed to read as engagingly as a novel yet be as factually credible as a news story” (Craig, 2006, p. 2). Het is dus een esthetische onderneming: “journalists add art to the facts” (Berning, 2010, p. 15). Het feit dat er de laatste tijd heel wat volk afzakt naar conferenties en debatten die de narratieve journalistiek centraal stellen, bewijst bovendien dat deze specifieke kijk op journalistiek op heel wat interesse kan rekenen:

“The demand for indepth narrative journalism [...] grows steadily. Close to 600 journalists attend the 2009 ‘Nieman Conference on Narrative Journalism’ in the United States and a wave of narrative or literary journalism also seems to swipe across Europe. Panel discussions [...] attract large audiences from both the U.S. and Europe.” (Berning, 2010, p. 15)

Wat de opmars in Europa betreft, lijkt Berning gelijk te krijgen. Vorig jaar namen er immers 170 journalisten deel aan de *Eerste Conferentie voor Narratieve Journalistiek* in Amsterdam. Gezien het grote succes van de eerste editie, vond er in april dit jaar ook een *Tweede Conferentie voor Narratieve Journalistiek* plaats. De aangeboden workshops en lezingen wilden geïnteresseerde journalisten leren welke technieken ze moeten aanwenden om een boeiend en beschrijvend journalistiek verhaal te bekomen dat lezers van begin tot einde in de greep houdt. Het initiatief lag bij het *Fonds Pascal Decroos voor Bijzondere Journalistiek*.

3.1.4. Argumenten voor de invoer van een meer narratieve journalistiek

Volgens voorstanders zouden hoog literaire nieuwsberichten wel eens de redding kunnen betekenen voor de onzekere toekomst van de journalistiek. Ze komen op voor een meer narratieve journalistiek op basis van drie steeds weerkerende argumenten:

(1) Verhalen maken dat we gebeurtenissen beter begrijpen

Het is het verhalende karakter van een tekst dat deze tekst betekenisvol maakt. Mensen hebben niet genoeg aan een opsomming van de feiten. De feitelijke informatie moet in de vorm van een verhaal gecontextualiseerd en geïnterpreteerd worden alvorens we vat kunnen krijgen op hetgeen er gebeurd is: “Without them [= stories], the stuff that happens would float around in some glob and none of it would mean anything” (Banaszynski, 2002). Dat de journalist in zijn verhaal een bepaald

perspectief inneemt, is - zolang hij ook helder beschrijft waarom hij dat standpunt inneemt - voordelig voor de lezer. Ze herleiden de chaotische wereld immers tot een geconstrueerde eenheid. Het lezerspubliek kan het met de visie van de journalist eens of oneens zijn, maar vast staat dat hij alleszins een coherente kijk op de ongeordende werkelijkheid rijker is. Nieuwsartikels “that rely on story-telling techniques and, as a result, burst with narrative energy are particularly well-suited for giving people a schema for viewing the world. They help our understanding of world affairs through narrative so to speak” (Berning, 2010, p. 16). Een verhaal is dus “both a fundamental instrument of human thought and an essential ingredient of journalism” (Berning, 2010, p. 15).

(2) *Verhalen maken dat we gebeurtenissen beter onthouden*

Dat blijkt uit een onderzoek van Lewis. Normaal gezien is een nieuwsitem opgebouwd aan de hand van het principe van de omgekeerde piramide. Dit principe impliceert dat de belangrijkste feitelijkheden vrij droog opgesomd worden aan het begin van het artikel. Lewis bekritiseert deze aanpak. De onderzoeker meent immers dat het publiek aan het begin van een artikel een te grote hoeveelheid informatie over zich heen krijgt op een te korte tijd, en dat bovendien zonder begeleiding van sturende narratieve elementen: “It is like being told the punchline before the joke, or knowing the result before watching the game, or being told ‘whodunit’ at the beginning of the murder mystery” (Lewis, 1994, p. 30). De essentiële informatie komt dus te snel, en daardoor onthoudt het publiek de kern van de zaak veel minder lang. Lewis besloot een vergelijkend onderzoek op poten te zetten. Hij confronteerde een deel van zijn testpubliek met een nieuwsberichtgeving die was opgebouwd volgens de regels van de omgekeerde piramide, terwijl het andere deel van de proefkonijnen een herwerkte vorm van de nieuwsverslaggeving voorgeschoteld kreeg, die narratief wat aangedikt was. Achteraf werd het testpubliek ondervraagd over wat het van de items onthouden had. De mensen die geconfronteerd werden met de niet-reguliere berichtgeving met narratieve structuur, bleken achteraf veel meer feiten te kunnen opnoemen.

(3) *Verhalen maken dat we meer meeleven met gebeurtenissen*

Mensen zullen zich niet snel identificeren met de feiten wanneer deze nuchter in puntjes weergegeven worden. Het is het verhalende karakter van een nieuwsartikel dat de lezer toelaat om mee te gaan in het verdriet, de pijn of het geluk van een ander.

Soms eens herkennen we onszelf in de drijfveren en daden van een ander, dan weer willen we er ons liever van distantiëren. De gekozen verhaalstructuur van een nieuwsbericht stuurt deze emoties in belangrijke mate: ze insinueert namelijk wat goed is en wat kwaad, en doet ons op die manier stil staan bij essentiële maatschappelijke normen en waarden.

3.1.5. Meta-narratieven

Volgens Lule gaan alle particuliere verhalen die we in de krant te lezen krijgen terug op grotere, overkoepelende verhalen die al eeuwenlang meegaan. Hij heeft het over “fundamental or eternal stories” (Lule, 2001, p. 29) die volgens hem in ieder tijdperk en in elke culturele samenleving voorkomen. Andere critici wijzen eveneens op het bestaan van dergelijke universele verhalen, hoewel ze het concept vaak op een andere manier benoemen: sommigen spreken over “archetypal stories” (Rothenbuhler & Coman, 2005, p. 107), anderen hebben het dan weer over “collective narratives” (Phillips, 2007, p. 9), “masternarratives” (Overholser & Jamieson, 2006, p. 182) of “metanarratives” (Fulton, Huisman, Murphet, & Dunn, 2005, p. 15),

Het erkennen van het bestaan van dergelijke meta-narratieven impliceert dat een volledig nieuw, nooit eerder gezien verhaal niet bestaat. Ook de particuliere verhalen van journalisten gaan immers steeds terug op deze eeuwig terugkerende verhalen: “Journalists approach events with stories already in mind. They employ common understandings. They borrow shared narratives. They draw upon familiar story forms” (Lule, 2001, p. 29). Volgens Lule - die overigens zelf lang journalist geweest is - hanteren reporters steeds dezelfde oeroude stereotiepe verhalen als uitgangspunt; als basisstructuur; als skelet. Dit skelet wordt dan aangevuld met concrete informatie die wél plaats-, cultuur- en tijdsgebonden is. Daarom ziet Lule nieuwsberichten “as the modern recurrence of these stories. [...] Journalists, as storytellers, cannot help but call upon the fundamental stories” (Lule, 2001, p. 31). Een praktisch voorbeeld is hier misschien wel wenselijk. Verhalen waarin succes toegejuicht wordt of misdaad afgestraft wordt, zijn voorbeelden van meta-narratieven. Nieuwsartikels zijn toepassingen van deze archetypische verhalen, en we lezen ze dagelijks in de krant. Bijvoorbeeld: *judoka Charline Van Snick is de Belgische trots op de Olympische Spelen 2012 in Londen*. Of nog: *Robert M. krijgt vijf jaar cel wegens kindermisbruik*.

Meta-narratieven zijn dus bovenpersoonlijke verhalen. Onbewust krijgen ze vorm op basis van idealen en morele codes die zich vastnestelen in elke vorm van samenleving, en dat al sinds het begin der tijden: “they are patterns and models, born from human experience, to imitate and adapt” (Lule, 2001, p. 30). Ze vertellen ons welk gedrag we zouden moeten nastreven en welk gedrag we zouden moeten afkeuren, ze waarschuwen voor gevaar, vieren triomf, enzovoort. Meta-narratieven hebben dus een normatieve functie: ze weerspiegelen de heersende opvattingen van de maatschappij. Ze proberen een onderscheid te maken tussen goed en kwaad om het eenheidsgevoel en het evenwicht in een bepaalde samenleving te garanderen.

Het lijkt interessant om in de praktijk na te gaan of er in hedendaagse krantenartikelen effectief meta-narratieven verscholen zitten, over welke archetypische verhalen het dan wel gaat, en of ze de publieke opinie inderdaad sturen. Om een concreet onderzoek op poten te kunnen zetten, zijn de begrippen ‘metanarrative’, ‘eternal story’, ‘collective narrative’, etc. echter te weinig afgelijnd. Toch zijn er ook auteurs die deze abstracte benoemingen geconcretiseerd hebben tot een werkbaar instrument: de mythe. In het volgende onderdeel van deze verhandeling gaan we daar bijgevolg dieper op in.

3.2. Mythen in de media

3.2.1. Moeilijkheden bij het definiëren van een mythe

Een eenduidig antwoord geven op de vraag ‘wat is een mythe?’, is vrijwel onmogelijk. Doorheen de geschiedenis hebben vele literatuurwetenschappers zich over het fenomeen gebogen, maar ze definiëren de mythe al te vaak in het specifieke licht van hun onderzoek. Onderzoekers die wel tot een globale en algemeen geldende definitie van het begrip wouden komen, vervallen dan weer vaak in begripsomschrijvingen die uiterst abstract zijn, en dus vrij vaag blijven. Over één ding blijken alle auteurs het echter wel eens te zijn: mythen zijn verhalende structuren. Zo ziet het Van Dale woordenboek een mythe als “een verhalende overlevering die betrekking heeft op de godsdienst of de wereldbeschouwing van een volk” (Van Dale, 1992, p. 1890), Burkert spreekt over “a traditional tale” (Burkert, 1979, p. 23), Lule ziet mythen als “archetypal stories” (Lule, 2001, p. 15) en ook Decreus meent dat de mythe “enkel een VERHAAL” (Decreus, 2010, p. 7) bemiddelt. Dat hoeft niet te verbazen, want het woord ‘mythe’ vindt zijn oorsprong in het Grieks (mythos; μυθος) en betekende daar ‘gesproken woord’ of ‘verhaal’.

Aangezien deze verhandeling in het teken staat van de journalistiek, willen we hier in de eerste plaats te weten komen wat we kunnen verstaan onder mythen in de media. In dit opzicht moeten mythen gedefinieerd worden als verhalen (1) waar *waarheid* in zit, (2) die *levensnoodzakelijk* zijn, maar die ook (3) *manipulerend* kunnen werken.

3.2.1.1. De mythe als een verhaal waar waarheid in zit

Mythen worden in het dagelijkse leven nogal vaak bestempeld als fictieve vertellingen. Men ziet mythen bijvoorbeeld dikwijls als verhalen die vertellen over een wonderlijke wereld waarin toverachtige personages gebeurtenissen ondergaan die al evenzeer aan de fantasie ontsproten zijn. In dat opzicht worden mythen als pure verzinsels afgeschilderd: ze vertellen over iets dat nooit echt gebeurd is. Dit gedachtegoed vond zijn intrede met de opmars van het positivisme: men ging er namelijk van uit dat geldige kennis enkel en alleen uit empirische wetenschappen geput kon worden:

“Mythen als pure verzinsels catalogiseren is het kenmerk van elke rationele en wetenschappelijke werkwijze die zichzelf als hoogste norm verheft en blind is voor andere vormen van kennis. Mythen worden dan afgedaan als primaire vertelsels zonder enige waarheidswaarde, als een typisch manier van uitdrukken van een volkse verbeelding.” (Decreus, 2010, p. 9)

Decreus meent dat gesecculariseerde maatschappijen er echter ten onrechte vanuit gaan geen behoefte meer te hebben “aan verhalen uit een schimmige oertijd” (Decreus, 2010, p. 3). Ook Lule bestempelt die moderne gedachtegang als verwaand en zelfgenoegzaam: “They [= modern societies] especially like to pretend that they are more ‘advanced’ than other societies. They believe myth is for ancient or primitive societies” (Lule, 2001, p. 17). De auteur distantieert zich volledig van deze opvattingen. Zelf laat hij geen enkele twijfel bestaan over het waarheidsgehalte van mythen:

“For this discussion, myth is not unreality. Myth is not a false belief. Myth is not an untrue tale. To compare news and myth does *not* suggest that news regularly passes down untrue stories of doubtful origins. It does *not* suggest that news is inherently false, biased, slanted, spun or spindled.” (Lule, 2001, p. 15)

Volgens Lule bulken mythen daarentegen net van waarheid, aangezien ze via een verhaal uitbeelding geven aan universele ‘archetypes’. In de ruime zin van het woord zijn archetypes geïdealiseerde oermodellen die aan de grondslag liggen van latere varianten: “They are fundamental figures and forces, such as heroes, floods, villains, plagues, patriarchs, pariahs, great mothers and tricksters” (ibid.). Mythen vertellen ons dus bijvoorbeeld over de archetypische held: ze leren ons over welke basiskwaliteiten een prototypische held beschikt, hoe de levenswandel van een fundamentele held er in grote lijnen uitziet, hoe helden een voorbeeldfunctie uitoefenen, etc. Mythische verhalen reiken ons op die manier exemplarische modellen aan van hoe we ons in een gemeenschap moeten gedragen, want “myth outlines the boundaries of acceptable behavior by telling stories”, en “through myth [...] members of a culture learn values, definitions of right and wrong” (Carey, 1988, pp. 70-71). Mythen leren ons wat van oudsher onze morele waarden en normen zijn: ze tonen ons wat normaal en vanzelfsprekend is, en wat net niet. Ze drukken elementaire waarheden uit en zijn in die zin dus allesbehalve pure verzinsels. Of nog, om het met de woorden van Eliade te stellen: “Myths tell only of that which *really* happened” (Eliade in Mercado, 1977, p. 21).

3.2.1.2. De mythe als een levensnoodzakelijk verhaal

Net zoals de oude Grieken nood hadden aan mythen die begrijpelijke verklaringen boden over het functioneren van de wereld, heeft men tot op de dag van vandaag nog steeds nood aan mythen “om zinvolheid te scheppen in een uiterlijk zinloze wereld” (Decreus, 2010, p. 3). Die mening is ook Lule toegedaan. De exacte wetenschap kan immers niet in kaart brengen wat de zin van het leven is. Mythen moeten daarom niet worden gezien als tegenhanger van wat de exacte wetenschap beweert, maar eerder als aanvulling hierop. Ook vandaag zijn mythen volgens Lule nog essentieel. Gemeenschappen die ervan uitgaan geen behoefte te hebben aan dergelijke zingevende verhalen, houden zichzelf voor de gek:

“Modern societies [...] believe they have no need for heroes, villains, exemplary figures, portrayals of good and evil. They believe they have replaced myth with scientific knowledge, technological advances, and objective reports of the real world. They fool themselves.” (Lule, 2001, p. 18)

Bovendien zijn mythen niet alleen levensnoodzakelijk voor de collectieve gemeenschap, maar ook voor de mens als individu. Wanneer we een mythe essentialistisch gaan definiëren, biedt ze immers de mogelijkheid tot zelfinterpretatie. Volgens het essentialisme moet ieder mens op zoek gaan naar zijn eigen essentie, naar zijn natuurlijke eigenheid. Vervolgens kan hij dan vanuit zichzelf de wereld om zich heen klaarder interpreteren. De mythe stelt de mens in staat om kennis te nemen van zichzelf en hem te herinneren aan zijn sterke en zwakke punten, want “vele personages die voorkomen in de mythen hebben een [...] symbolische waarde: ze staan niet alleen voor zichzelf, maar vertolken ook processen die in onszelf plaatsvinden” (Decreus, 2010, p. 5). Via de mythe kan de mens zijn interne identiteit ontrafelen: stap voor stap leert hij zijn onderbewuste - dat volgens Jung eveneens uit archetypes bestaat - iets beter kennen.

In zijn boek met de veelzeggende titel *The Cry For Myth* onderlijnt psycholoog Rollo May dat de eigentijdse samenleving meer dan ooit nood heeft aan mythen, want "myths are narrative patterns that give significance to our existence" (May, 1992, p. 15). Indien mythen echter niet langer dienen om ons bestaan betekenis te geven, zijn de gevolgen volgens May niet te onderschatten: "as long as our world and society remain [...] empty of myths, which express beliefs and moral goals, there will be depression [...] and suicide" (ibid., p. 21). Tot zijn spijt merkt de auteur echter op dat we vandaag de dag steeds wantrouwiger staan

tegenover mythen. Daardoor worstelen mensen tegenwoordig meer dan ooit met de zin van hun bestaan. Ten einde raad zoeken ze hun heil elders:

“In such directionless states as we find ourselves near the end of the twentieth century, it is not surprising that frantic people flock to the new cults, or resurrect the old ones, seeking answers to their anxiety and longing for relief from their guilt or depressions, longing for something to fill the vacuum of their lives.” (May, 1992, p. 22)

3.2.1.3. De mythe als een manipulerend verhaal

In het voorgaande zagen we dat mythen waarheid in zich kunnen dragen, en dat ze zowel levensnoodzakelijk kunnen zijn voor de wording van de individuele mens als van het hele cultuurvolk. Mythen kunnen echter ook manipulerend werken wanneer ze enkel particuliere belangen dienen en bijgevolg slechts nuttig zijn voor specifieke bevolkingsgroepen. Ze tonen ons op subtiele wijze wat we allen natuurlijk en vanzelfsprekend zouden moeten vinden, maar in feite belichamen ze slechts het ideologische gedachtegoed van een beperkte groep binnen de gemeenschap.

Het ideologisch gebruik en misbruik van mythen werd voor het eerst onderzocht door de Franse taalkundige Roland Barthes in zijn bekende boek *Mythologies* (1957). Daarin merkt de auteur op dat de opmars van de gedrukte media en de televisie ervoor gezorgd heeft dat het publiek uit de twintigste eeuw meer dan ooit met tekens geconfronteerd wordt. Met ‘tekens’ bedoelt de semioticus niet alleen journalistieke teksten; de term kan even goed doelen op de afbeeldingen die krantenartikelen vergezellen, of op de beelden die we via de televisie te zien krijgen. Hij acht het daarom belangrijk om stil te staan bij de werking van die tekens, en bij de betekenissen die erachter schuilgaan.

Als analysevoorbeeld haalt Barthes onder meer de cover van het Franse tijdschrift *Paris Match* uit 1955 aan. Op die voorpagina prijkt een tekening waarop een jonge zwarte soldaat afgebeeld staat die de Franse vlag saluëert. De eerste betekenis die dit teken (= de afbeelding) aan ons opdringt, ligt voor de hand: “Un soldat noir fait le salut militaire français” (Barthes in Pieters, 2007, p. 102). Maar er schuilt ook een tweede betekenislaag achter de afbeelding: een mythe. Barthes ziet een mythe namelijk als een secundair tekensysteem dat een andere betekenislaag toevoegt; “een culturele betekenislaag”, ditmaal, “die supplementair werkt en de sociale boodschap van het geanalyseerde teken vormt” (Pieters, 2007, p. 102). De mythe

die schuilgaat achter de cover van de *Paris Match*, is de volgende: “la France est un grand Empire” en “tous ces fils, sans distinction de couleur, servent fidèlement sous son drapeau” (Barthes in Pieters, 2007, p. 102). De afbeelding bevestigt met andere woorden dat het Franse imperialisme uit de jaren 1950 werkt: alle onderdanen, ook zij die uit de koloniën stammen, zweren immers trouw aan Frankrijk. Er wordt hier een positief beeld van het toenmalige politieke bewind van Frankrijk gecreëerd. De mythe bevestigt dus de heersende burgerlijke ideologie.

Met dit voorbeeld toonde de auteur aan dat de dominante burgerlijke opvattingen over de mens, de menselijke relaties en de inrichting van de samenleving door de pers voorgesteld werden als universeel, waar en vanzelfsprekend. Volgens Roland Barthes is er hier echter een manipulerende, moderne mythe aan het werk die enkel het gedachtegoed van de burgerij reflecteert, en dus allesbehalve natuurlijk of vanzelfsprekend is. De Fransman, die overigens zelf een broertje dood had aan de bourgeoisie, stond dus sceptisch tegenover de publieke verspreiding van dergelijke moderne mythen via de mediakanalen.

3.2.1.4. Conclusie

Samenvattend kunnen we stellen dat mythen in het voorgaande gedefinieerd werden als verhalen waar fundamentele waarheid in schuilt. Aan de hand van archetypische voorbeelden confronteren ze ons immers met oeroude waarden en normen. Op die manier geven ze betekenis en structuur aan het menselijke bestaan, en dat maakt hen zowel levensnoodzakelijk voor het individu als voor de hele gemeenschap. Wanneer ze echter enkel particuliere belangen dienen, is er sprake van ideologieën die zich in de vorm van mythen via de pers opdringen.

3.2.2. De gelijkenissen tussen aloude mythen en hedendaags nieuws

In zijn boek *Daily News, Eternal Stories* wil Lule aantonen dat de nieuwsberichten van vandaag de dag eigenlijk verhalen brengen die al eeuwenlang meegaan. Hij ziet mythen dus als meta-narratieven (zie: 3.1.5.) en hedendaagse krantenartikelen als moderne illustraties van deze aloude mythen. Volgens de auteur vertonen mythen en nieuwsberichtgeving immers heel wat connecties. Hoewel we de kwestie niet al te zeer mogen veralgemenen - sportuitslagen

bijvoorbeeld staan niet in relatie tot mythen aangezien er daarbij te weinig narratieve elementen aan te pas komen - onderscheid Lule doorgaans vier opmerkelijke gelijkenissen tussen mythen en het nieuws dat gebracht wordt door de pers:

(1) Zowel mythe als nieuws *herhalen* verhalen:

De kracht van een mythe ligt in het feit dat ze steeds opnieuw kan en moet verteld worden. Volgens Eliade biedt een mythe ons namelijk een “exemplar history which can be repeated (regularly or otherwise), and whose meaning and value lie in that very repetition” (Eliade, 1996, p. 430). Volgens Lule vertelt ook de krant dag in dag uit dezelfde weerkerende verhalen: “Like myth, news tells us not only what happened yesterday - but what has always happened. Flood and fire, disaster and triumph, crime and punishment, storm and drought, death and birth, victory and loss - daily, the news always recounted and always will recount these stories” (Lule, 2001, p. 20).

(2) Zowel mythe als nieuws vertellen *ware* verhalen

Het spreekt voor zich dat nieuwsartikels verhalen brengen over reële gebeurtenissen en reële personen. De evenementen waarover reporters verslaggeven zijn waargebeurd; er wordt gerapporteerd over de werkelijkheid. Waarheid verkondigen wordt binnen de journalistiek gezien als het hoogste goed. Ook mythen verkondigen volgens Lule waarheid: “for centuries, societies have always been careful to distinguish between the ‘real’ stories of myth and the false stories of fiction, fable, and legend. Myth, after all, needs to be seen as real and true” (Lule, 2001, p. 20). Eerder in deze verhandeling werd er reeds uitvoeriger stilgestaan bij de argumenten die pleiten de mythe als waar verhaal (zie: 3.2.1.1.).

(3) Zowel mythe als nieuws zijn *publieke* verhalen

Ze trachten beide een heel cultuurvol te bereiken: “they address people not just as individuals, not just as audiences, but as members of a social, civic group” (Lule, 2001, p. 21). Ze zijn van ‘algemeen’ belang. Uitgevers en reporters putten uit de voorraad aan archetypische verhalen, maar enkel “when these fundamental stories become *public*, when these stories are told to a people [...], news becomes myth” (Lule, 2001, pp. 33-34).

(4) Zowel mythe als nieuws willen *informer* en *onderrichten*

Zowel mythen als nieuwsartikelen zijn morele vertellingen. Ze briefen ons niet enkel over een gebeurtenis, maar schrijven ons impliciet ook gedragslijnen voor die essentieel zijn om een goede werking van de samenleving te garanderen:

“They offer dramas of order and disorder, of justice affirmed and justice denied. They present portrayals of heroes and villains, of models to emulate and outcasts to denigrate. News and myth [...] offer stories that shape and maintain and exclude and deny important societal ideas and beliefs.” (Lule, 2001, p. 21)

Nieuws en mythen brengen structuur aan in een chaotische wereld. Ze confronteren ons met aloude normen en waarden waaraan we onszelf kunnen spiegelen. Zonder nieuws en zonder mythen verliest de mens de vat op zichzelf en op de maatschappij waarin hij leeft (zie ook: 3.2.1.2).

Naast deze vier gelijkenissen merkt Lule tevens op “that news - as myth - deserves critical attention and consideration” (Lule, 2001, p. 7). Roland Barthes toonde reeds aan dat verdoken ideologieën zich in de vorm van mythen in de krant presenteren (zie: 3.2.1.3.). Wanneer een krant bijvoorbeeld bericht dat een verwoestende natuurramp gezien moet worden als een speling van het lot, dan kunnen we ons afvragen welke redenering er aan dat besluit vooraf ging. Kan het bijvoorbeeld niet zijn dat de overheid op die manier gewoon de verantwoordelijkheid van zich af probeert te schuiven (zie ook: 2.1.3.)?

3.3. De zeven ‘master myths’ van Lule

Op dit punt gekomen hebben we al een duidelijker zicht op wat een mythe nu juist is (zie: 2.2.1.) en welke gelijkenissen ze vertoont met nieuwsberichtgeving (zie: 2.2.2.). Toch bleven de definiëringen van mythen tot nog toe vrij suggestief. Dat maakt het moeilijk om in de praktijk na te gaan hoe mythen zich in het nieuws manifesteren. Daarom onderscheidt Lule in zijn boek *Daily News, Eternal Stories* zeven heel concrete mythen die volgens hem aan de basis liggen van alle nieuwsartikelen. Lule noemt deze zeven terugkerende mythen ‘master myths’ en maakt daarbij een onderscheid tussen de mythe van de vloed, de zondebok, het slachtoffer, de held, de goede moeder, de bedrieger en tot slot de mythe van de andere wereld.

Sommige critici stellen Lule’s catalogisering van deze zeven master myths ter discussie, aangezien het hier slechts om een impressionistische lijst zou gaan die niet representatief is voor alle mythen die er in het nieuws schuilgaan. Peter Burger uit die kritiek als volgt:

“De kritiek die op benadering van nieuws als mythe kan worden uitgeoefend, is dat de mythen of archetypen in kwestie vrij vaag gedefinieerd zijn en gering in aantal - Lule onderscheidt slechts zeven ‘master myths’. Het vergt daarom enige interpretatieve inspanning om de genoemde mythen in het nieuws te onderscheiden.” (Burger, 2004, p. 73)

De auteur zelf onderkent dat probleem eveneens. Hij beweert dat zijn indeling onvermijdelijk berust op subjectieve gronden aangezien “no statistical package isolates and quantifies myths” (Lule, 2001, p. 22). Bijgevolg kan de lijst die hij opstelt “not be considered exhaustive or complete” (ibid.). Toch kan zijn indeling in geen geval amateuristisch genoemd worden, want “it is derived from three decades of reading, writing, editing, and studying news” (ibid.).

De master myths van Lule mogen dan wel niet statistisch onderbouwd zijn, toch zijn ze met het oog op een empirisch onderzoek uiterst bruikbaar. Op praktisch vlak vormen ze immers een concreet en werkzaam instrument bij de zoektocht naar mythen in de geschreven pers: per mythe somt Lule een aantal verhalende elementen op die de mythe in kwestie kenmerken. Wanneer deze narratieve basiskenmerken overeenkomen met de verhaalelementen in een bepaald nieuwsartikel, kunnen we concluderen dat dit nieuwsartikel niets anders is dan een mythe in een modern jasje - en dat de krant dus eigenlijk ‘oud’ nieuws brengt.

Het bewijs dat de zeven master myths van Lule een dankbaar werkinstrument vormen, werd geleverd door Christiaens (2010) die zich bij zijn onderzoek naar mythen in de sportverslaggeving eveneens op deze mythen baseerde. Voor zijn onderzoek beperkte Christiaens zich a priori tot het bestuderen van slechts drie van Lule's master myths. In deze verhandeling wordt er echter niet uitgegaan van vooropgestelde premissen aangezien we het onderzoek zo onbevooroordeeld mogelijk willen laten verlopen. In wat volgt bespreken we dus alle zeven master myths van Lule aan de hand van hun basiskenmerken. Daarna wordt er concreet onderzocht of deze mythen ook effectief schuilgaan in de berichtgeving omtrent Pukkelpop (zie: hoofdstuk 4).

3.3.1. De mythe van de vloed

Deze overkoepelende mythe - waarbij de mensheid volgens de traditie overspoeld wordt door een overstroming - kunnen we ook detecteren in nieuwsartikelen die handelen over andere natuurrampen, zoals stormen, bosbranden, vulkaanuitbarstingen, aardbevingen, etc. De mythe van de vloed (*the flood*) wordt gekarakteriseerd aan de hand van vier basiskenmerken:

- (1) Ze vertrekt vanuit de veronderstelling dat de mensheid *gezondigd* heeft. Minstens een deel van de bevolking is afgeweken van het juiste pad.
- (2) De vernieling die de vloed teweeg brengt is *totaal en willekeurig*. De vloed vernielt alles en maakt daarbij geen onderscheid tussen haar slachtoffers.
- (3) Mensen staan *hulpeloos* tegenover de immens destructieve kracht van de vloed. Hun reddingspogingen zijn tevergeefs.
- (4) De zondvloed heeft een louterende, reinigende werking: de mensheid wordt erdoor geregenereerd. De gelukkigen die de vloed overleven, beginnen nadien als goede en rechtschapen burgers aan de *heropbouw van de samenleving*.

De mythe van de vloed (of zondvloed) toont ons dus hoe zondaars bestraft worden, en wordt daarom door Lule gezien als "the ultimate morality tale" (Lule, 2001, p. 184). Volgens de auteur spelen deze vier primaire thema's van de vloed ook in de hedendaagse berichtgeving een rol. De narratieve bouwstenen zijn zowel in de mythe als in de nieuwsartikelen terug te vinden, zij het in een andere volgorde. De mythe vertelt ons eerst wat de mensheid mispeuterd heeft (= 1) aangezien het menselijke tekortschieten de oorzaak is van de zondvloed. In krantenberichten gaat men echter eerst (2), (3) en (4) verhalen. Pas in de nasleep van de ramp

gaan de media na waarom een ramp een bepaald gebied getroffen heeft: “only then [...] they suggest that the flood had come to those who had erred or strayed” (Lule, 2001, p. 174). Rampenberichtgeving zou volgens Lule dus onderworpen moeten zijn aan de volgende structuur: (1) complete verwoesting in kaart brengen, (2) de mensheid die machteloos staat in kaart brengen, (3) de heropbouw van de samenleving in het kielzog van de ramp rapporteren, en (4) duidelijk maken dat zij die afgedwaald zijn, getroffen werden.

3.3.2. De mythe van de zondebok

De mythe van de zondebok (*the scapegoat*) waarschuwt ons ervoor dat zij die de sociale orde in het gedrang brengen zich aan publieke verwerping kunnen verwachten: “in support of social order, myth offers stories that delegitimize dissent and stigmatize dissenters. Often myth does so through the Scapegoat” (Lule, 2001, p. 63). Volgens Lule wordt de zondebok afgeschilderd als “embodying the sins of society” (ibid.). Bijgevolg wordt hij - letterlijk of figuurlijk - uit de samenleving verbannen. Doorgaans is de zondebok echter de kop van Jut: vaak is hij niet echt feitelijk schuldig aan een misdrijf, maar eerder het slachtoffer van de wraakzucht van de mens. Door de zondebokken uit de gemeenschap te verstoten, kan de mensheid zijn agressie en opgekropte frustratie eveneens naast zich neerleggen. De rust kan bijgevolg weerkeren in de samenleving. De basiskenmerken die de mythe van de zondebok karakteriseren, zijn de volgende:

- (1) De zondebok wordt door de gemeenschap aangeduid als vleeswording van het kwaad dat hen overvalt aangezien:
 - (a) hij *gelijkenissen* vertoont met hetgeen de negatieve situatie veroorzaakt heeft, of
 - (b) er *vooroordelen* over de zondebok bestaan op basis van conflicten uit het verleden.
- (2) De zondebok wordt, samen met de fouten die hij symboliseert, *verstoten* uit de maatschappij.
- (3) De verbanning van de zondebok heeft een *zuiverende werking* op de samenleving. Samen met de verstoting verdwijnen namelijk ook de woede en de frustraties die zich bij de gemeenschap hadden opgestapeld.

Lule twijfelt er niet aan dat de mythe van de zondebok ook in de eenentwintigste eeuw nog steeds voortleeft: “modern societies, though they might deny the term, also employ

scapegoats. Jews, blacks, communists, women, and numerous others have been cast as embodiments of evil in some societies” (Lule, 2001, p. 64). Volgens de auteur speelt de nieuwsberichtgeving daarbij een cruciale rol: journalisten komen vaak tegemoet aan de behoefte van de bevolking om bepaalde individuen of bepaalde instellingen na nartigheid aan de schandpaal te hangen. In de pers worden zondebokken meestal op een ironische manier in beeld gebracht, aldus Lule. Vaak worden ze gekarikaturiseerd.

3.3.3. De mythe van het slachtoffer

De mythe van het slachtoffer (*the victim*) impliceert dat de centrale figuur ten prooi valt aan een aanzienlijk trauma (bijvoorbeeld na een verkrachting), of aan de dood (bijvoorbeeld ten gevolge van een ramp of een moord). Het bestaan van deze mythe wordt door Lule van groot belang geacht, aangezien ze worstelt met “some of the deepest questions of human existence: what is the meaning of human life? How should we live while knowing that death may come, literally, at any moment?” (Lule, 2001, p. 53). De mythe van het slachtoffer wordt gekenmerkt door de volgende narratieve elementen:

- (1) Het leven van het slachtoffer was *onopvallend*: hij/zij is doorgaans van lage komaf, en leefde een discreet en bescheiden.
- (2) Hij/zij is *onschuldig*: “guilty only for coincidence, bad timing, the unfortunate fate of being in the wrong place at the wrong time” (Lule, 2001, p. 54).
- (3) Hij/zij brengt een ultiem *offer*: hij/zij wordt immers gedood, of raakt getraumatiseerd voor het leven.
- (4) Hij/zij wordt *verheerlijkt*: de goede eigenschappen en idealen van het slachtoffer worden in de verf gezet. Hij/zij wordt als held of pseudo-heilige opgevoerd. Deze zaligmaking geeft immers betekenis aan het offer dat een onschuldig slachtoffer moest brengen.
- (5) Het slachtoffer gaat deel uitmaken van het *collectief geheugen*: de gedupeerden blijven voortleven in de herinneringen van de nabestaanden. Afscheidsrituelen moeten dat bevestigen, want “what we owe the dead is ritual that promises that we will remember them” (Kitch & Hume, 2008, p. 194).

Volgens Lule vormt de mythe van het slachtoffer een vaak terugkerend verhaal in de media, aangezien het een belangrijk sociaal verhaal is dat de dood zin probeert te geven door

onschuldige slachtoffers toch nog een voorbeeldfunctie toe te kennen. “Humans need to hear, and to tell, that story,” want “logic will not explain the sudden death of a victim, rationality will not comfort those left behind” (Lule, 2001, p. 58). Bovendien hebben gemeenschappen van oudsher het gevoel gehad respect en medeleven verschuldigd te zijn aan onschuldige slachtoffers en hun nabestaanden. Vandaag de dag hebben de media die rol meer dan ooit van de samenleving overgenomen.

3.3.4. De mythe van de held

De held (*the hero*) wordt door Lule gezien als “humanity’s most enduring archetype and the basis for its most pervasive myth” (Lule, 2001, p. 82). Door heldenverhalen op te voeren, wordt de samenleving eraan herinnerd dat ook menselijke wezens schitterende prestaties kunnen neerzetten, en dat succes ook voor hen weggelegd kan zijn indien ze het heldhaftige voorbeeld navolgen. De basiskenmerken van de mythe van de held zijn de volgende:

- (1) Net als het slachtoffer (zie: 3.3.3.) is ook de held van *nederige afkomst*: in zijn jeugd heeft hij het doorgaans financieel niet breed, de sociale status van het nest waarin hij opgroeide is vaak laag, etc.
- (2) Anders dan bij het slachtoffer dat zijn jeugd jaren in de schaduw beleefde, vertoont de held in zijn jonge jaren al bijzondere *tekenen van grootsheid*. Hij beschikt reeds over unieke kwaliteiten die hem onderscheiden van de rest.
- (3) De held heeft *een missie*, een opdracht te vervullen. Normaliter vertrekt hij op queeste en moet hij onderweg heel wat obstakels overwinnen om zijn doel te bereiken. Hij mijdt de strijd niet.
- (4) De held komt uiteindelijk als *overwinnaar* uit het beslissende gevecht. Hij heeft zijn opdracht tot een goed einde gebracht en triomfeert.
- (5) Op de triomf volgt de terugkeer naar de *gemeenschap*. De gemeenschap eert de held en betuigt haar appreciatie uitbundig.
- (6) De *kwaliteiten* van de held, “such as modesty, hard work, courage, virtue and wisdom, or loyalty” (Lule, 2001, p. 82), worden in de verf gezet, aangezien ze in overeenkomst zijn met de idealen van de samenleving.

Ook in de krant lezen we dergelijke heldenverhalen volgens Lule op geregelde basis. Hij maakt er ons echter ook attent op dat een moderne held aan een bijkomende eigenschap moet

voldoen: “today’s heroes must, by definition, also be celebrities” (Lule, 2001, p. 102). Enkel een bekendheid kan vandaag de dag dus als een held gezien worden: ‘iedereen’ moet hem of haar reeds kennen. Wanneer onbekenden goede daden verrichten, belichamen ze volgens Lule vaak de mythische goede moeder (zie: 3.3.5.)

Verder beweren Bird en Dardenne (2009, p. 210), net als Lule, dat de mythe van de held vaak door de pers aangehaald wordt in de nasleep van een ramp: “after catastrophic events [...] journalists feel intensive pressure to ‘pull together’ and repair familiar myths. Easy narratives of heroism immediately deploy”.

3.3.5. De mythe van de goede moeder

Wat de mythe van de goede moeder (*the good mother*) betreft, haalt Lule de volgende basiskennmerken aan:

- (1) Haar karakter wordt getypeerd door *goedheid* in de brede zin van het woord: zachtheid, vriendelijkheid, medelijden, etc.
- (2) Ze is *altruïstisch*: ongedwongen helpt de goede moeder anderen. Ze staat bekend om haar liefdadigheidswerk, en zal zichzelf daarbij eerder wegcijferen.
- (3) Ze staat bekend voor haar *moederlijke kwaliteiten*: “she represents the comfort and protection of the womb and the nest , the crib and the cradle. She nurses, nurtures, and nourishes” (Lule, 2001, p. 106). Hetzelfde instinct dat iedere particuliere moeder drijft om haar eigen kind te verzorgen, drijft de mythische goede moeder om onbekenden te soigneren.

De mythe van de goede moeder vindt volgens Lule ook in het alledaagse nieuws haar gading, aangezien ze de mens toont hoe hij zich zou moeten gedragen. Gemeenschappen hebben nood aan goede voorbeelden om hun daaraan te kunnen spiegelen, en de krant biedt hen deze verhalen dan ook maar al te graag. In feite weerspiegelt de mythe van de goede moeder de sociale orde: “Community values are given voice. Shared beliefs are dramatized” (Lule, 2001, p. 120).

3.3.6. De mythe van de bedrieger

In tegenstelling tot de held en de goede moeder, staat de bedrieger symbool voor hoe het net níet moet. De hoofdfiguur die centraal staat in de mythe van de bedrieger (*the trickster*) gaat in tegen de heersende sociale orde en wordt bijgevolg gestraft. De basiskenmerken van deze mythe zijn:

- (1) De bedrieger is *gevoelloos*: hij denkt niet na over zijn daden, gaat te keer als een beest en wordt afgeschild als “crude and stupid” (Lule, 2001, p. 24).
- (2) Het karakter van de bedrieger is in het bijzonder gericht op *het materiële of het fysieke*: “the trickster is driven by physical appetites, lust and desire” (Lule, 2001, p. 124).
- (3) De bedrieger begaat een *misdaad* die breekt met alle regels van de maatschappij.
- (4) Met zijn wandaden veroorzaakt de bedrieger *collectief lijden*.
- (5) Zijn daden worden *afgestraft*: hij kan rekenen op publieke verwerping of verbanning.

3.3.7. De mythe van de andere wereld

De mythe van de andere wereld (*the other world*) verhaalt al sinds eeuwen over landen, gebieden, culturen of mensen die ver van onze eigen leefwereld staan. Deze mythe wordt als volgt gekenmerkt:

- (1) Enerzijds is er *verlangen* naar de andere wereld, die dan gezien wordt als “a garden of delight, an exotic land of foreign charm” (Lule, 2001, p. 24)
- (2) Anderzijds is er de *angst* ten aanzien van de andere wereld, die in dit opzicht afgeschilderd wordt als “a threat, as a dark and disagreeable land that harbors an enemy” (ibid.).
- (3) Ons leven, ons geloof, onze waarden en onze normen worden in schril *contrast* geplaatst met het doen en laten dat plaatsvindt in de andere wereld.

4. EMPIRISCH ONDERZOEK

4.1. Beschrijving van het corpus

Vanaf 18 augustus 2011 (de dag waarop Pukkelpop door het noodweer geteisterd werd) tot op heden² zijn er volgens de online databank *Mediargus* meer dan 4500 krantenartikelen verschenen die melding maken van Pukkelpop. Wegens beperkingen in tijd en ruimte is het echter niet mogelijk om al deze artikels op te nemen in het onderzoek. We zijn dan ook verplicht om eerst en vooral een grondige selectie door te voeren. Daarom wordt dit onderzoek zowel in ruimte als in tijd afgebakend.

4.1.1. De bestudeerde kranten

Het is van belang dat de hier bestudeerde kranten het gehele arsenaal aan Vlaamse kranten zo volledig mogelijk dekken. Daarom beperkten we het corpus in dit onderzoek tot de volgende drie Vlaamse kranten: *De Morgen*, *Het Nieuwsblad* [de Limburgse editie], en *Het Belang van Limburg*. Dat deze drie kranten als representatief voor het hele Vlaamse krantenlandschap beschouwd kunnen worden, rechtvaardigen we als volgt: er werd hier gekozen voor drie verschillende soorten kranten (in respectieve volgorde: een kwaliteitskrant, een populaire krant en een streekgebonden krant) die bovendien verbonden zijn aan drie verschillende mediagroepen (in respectieve volgorde: *De Persgroep*, *Corelio* en *Concentra*). Op die manier krijgen we aan de hand van deze drie particuliere kranten toch een globale impressie over wat er in het Vlaamse krantenlandschap over de Pukkelpopramp verscheen.

4.1.2. De bestudeerde periode

In deze verhandeling staat de berichtgeving over natuurrampen centraal. Doorgaans kan een natuurramp gedurende een week op de interesse van de pers rekenen (Cottle, 2009, p. 50). We hebben echter vastgesteld dat er wat betreft de Pukkelpopramp sprake was van een mediahype (zie: 2.2.3.). De levensduur van het nieuws werd bijgevolg nog even verlengd. Daarom beslaat ons onderzoek een periode van drie weken. We menen dat de afgebakende periode ruim moet volstaan om een duidelijk beeld te krijgen op wat de media in de ‘directe’ nasleep van de ramp bezig hield. Dit onderzoek richt zich dus op de Vlaamse nieuwsartikelen die

² 18 augustus 2012

gepubliceerd werden tussen donderdag 19 augustus (de dag nadat de storm plaatsvond) en donderdag 9 september. Op die manier sluit het onderzoek enkele verdere ontwikkelingen uit die niet meer rechtstreeks in relatie staan tot de ramp zelf (onder andere: de beslissing die in oktober gemaakt werd om de tickets niet cash uit te betalen en de heisa die daarrond ontstond, de officiële erkenning van de ramp op het einde van september en de onzekerheid over wie er bijgevolg nu wel of niet recht had op een schadevergoeding, de heropening van het onderzoek in januari die aangevraagd werd door enkele slachtoffers, etc.).

In totaal levert de doorgevoerde afbakening 228 nieuwsartikelen op: 67 uit *De Morgen*, 120 uit *Het Belang van Limburg*, en 41 uit *Het Nieuwsblad* [editie Limburg]. Gezien de omvang van het aantal artikelen, is het op ecologisch vlak niet verantwoord om ze allemaal in bijlage bij deze verhandeling te voegen. Ze kunnen allemaal geraadpleegd worden via de online databank *Mediargus*.

4.2. Onderzoeksopzet en methode

Zoals reeds gezegd willen we in dit onderzoek nagaan of er effectief aloude mythen schuilgaan in de hedendaagse berichtgeving over natuurrampen. Dat doen we aan de hand van een specifieke casus: de Pukkelpopramp. Daarbij baseren we ons volledig op het theoretisch gedachtegoed van Jack Lule. Hij is immers de enige die het heeft over zeer concrete mythen. De auteur onderscheidt er zeven: de mythe van de vloed, de zondebok, het slachtoffer, de held, de goede moeder, de bedrieger en tot slot de mythe van de andere wereld. Bovendien maakt hij iedere afzonderlijke mythe detecteerbaar aan de hand van een aantal typische verhaalelementen die we in het voorgaande reeds opgesomd hebben (zie: 3.3.).

Voor ieder mythisch verhaalkenmerk wordt er in het onderzoek nagegaan of het zich in de door ons bestudeerde krantenartikelen manifesteert. We streven ernaar om bij de tekstanalyse zo wetenschappelijk mogelijk te werk te gaan, maar bij een onderzoek naar mythen in de krant lijkt interpretatief redeneren onvermijdelijk. Lule (2001, p. 22) merkte in dat verband reeds op dat een dergelijk onderzoek “will necessarily be a subjective enterprise”. Statistisch gezien kan er moeilijk iets vastgesteld worden. Daarom worden er in het onderzoek dan ook zo veel mogelijk illustrerende krantenvoorbeelden aangehaald die naar onze mening een bepaald mythisch verhaalkenmerk belichamen.

Dit onderzoek wil in de eerste plaats nagaan of hedendaagse Vlaamse kranten effectief gezien kunnen worden als fora voor aloude verhalen. In dat kader lijkt het ons ambitieus genoeg om na te gaan of het Vlaamse krantenlandschap zich in zijn globaliteit aan mythische rolmodellen houdt. We richten ons bijgevolg niet op een comparatief onderzoek dat wil nagaan of *De Morgen* meer mythen in leven houdt dan *Het Nieuwsblad* of *Het Belang van Limburg* en vice versa. Dat vertaalt zich in de structuur van dit onderzoek: niet de afzonderlijke kranten, maar de zeven mythen van Lule worden hier als leidraad gekozen. Per mythe gaan we na of haar karakteristieke verhaalelementen terug te vinden zijn in de Vlaamse krantenartikelen. Alle relevante krantenartikelen worden daarbij zonder onderscheid aangehaald ter illustratie van de desbetreffende mythe. Per mythe wordt er aan het einde van de analyse kort geconcludeerd of ze door het Vlaamse krantenarsenaal in leven gehouden werd of niet, en hoe kranten op die manier de publieke opinie wat betreft natuurrampen proberen te sturen.

4.3. Exploratief onderzoek naar mythen in de Vlaamse krantenberichtgeving

4.3.1. De mythe van de vloed

Het gezond verstand vertelt ons dat deze mythe de berichtgeving over de Pukkelpopramp in zijn globaliteit waarschijnlijk het meest zal dekken, aangezien het beide “disaster stories” (Lule, 2001, p. 173) zijn. Later in dit onderzoek zullen we nagaan of de andere mythen waarvan Lule gewag maakt zich ook moeiteloos laten kaderen binnen de mythe van de vloed, die in dit onderzoek dus als overkoepelend beschouwd mag worden. In wat volgt gaan we na of iedere narratieve bouwsteen die deze mythe karakteriseert ook te bespeuren valt in de Vlaamse krantenartikelen over de Pukkelpopramp.

4.3.1.1. De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten

A. Complete en willekeurige vernieling

In alle Vlaamse kranten die voor dit onderzoek bestudeerd werden, wordt er massaal gewezen op de totale verwoesting die de storm had aangericht. Eerst en vooral kan het landschap blijkbaar niet aan de destructieve kracht van de ramp ontsnappen: “de windhoos had een pad van vernieling getrokken. De rij van gesneuvelde bomen deed me aan omgevallen kegels denken” (Baert, 2011, p. 24). Om kort door de bocht te gaan: “van de weide zelf blijft niets over: het is een grote vijver” (Rutten, 2011a, p. 4). Ook de infrastructuur moet eraan geloven: “Aan het hoofdpodium is een grote mast van HUMO omvergewaaid” (ibid.), “de Chateau [...] is compleet ingestort” (ibid.) en van vele andere tenten “blijft enkel een gewrongen canvas over” (ibid.). Alle kranten denken er hetzelfde over: “het terrein is een slagveld. Een ravage. Een nachtmerrie.” (Steenhaut, 2011a, p. 4).

Bovendien beperkt de schade zich niet enkel tot het landschap en de infrastructuur: “naast de vele materiële schade vielen er tientallen gewonden, van wie [er] vijf zijn overleden” (Lambrix, 2011, p. 2). Volgens de Vlaamse berichtgeving kiest de storm zijn slachtoffers daarenboven volledig willekeurig: het noodweer tart zowel “jonge meisjes met bebloede hoofdwonden” (Steenhaut, 2011b, p. 35) als “stoere binken die [...] stalen constructies hoorden kraken” (Wilri, 2011, p. 36). Ooggetuigen geven een beschrijving van de situatie die sterk doet denken aan het *Inferno* van Dante:

“Ik heb een meisje bewusteloos in de modder zien liggen. Een jongen was zwaargewond aan zijn arm. [...] Gewonden schreeuwden het uit van de pijn. Naast ons kreeg een meisje een paal op het hoofd.” (getuige in Goeman, 2011, p. 3)

In vele artikels wordt de toestand zelfs letterlijk “de hel” (RD, 2011, p. 4; Steenhaut, 2011a, p. 4) genoemd. De vernieling is blijkbaar zo immens dat journalisten meermaals beeldtaal moeten hanteren om de dramatische situatie onder woorden te kunnen brengen. Zo vergelijken reporters de gebeurtenis met “de zeven plagen van Egypte” (Camps, 2011, p. 1), “een apocalyptische plek” (Eeckhout, 2011, p. 2), “het einde van de wereld” (De Boeck, 2011a, p. 5), “de apocalyps” (Steenhaut, 2011a, p. 4), enzovoort. Klaarblijkelijk wenden journalisten zich tot dergelijke metaforen aangezien de omvang van de ramp met geen enkel ander tragisch voorval te vergelijken valt: het gaat volgens hen immers om “een nooit gezien noodweer” (Lambrix, 2011, p. 2) of om “ongeziene pech” (CRu, 2011, p. 16). “Dit is geen onweer meer” (Steenhaut, 2011a, p. 4), maar eerder een “catastrofe” (Verelst, 2011, p. 3). In een bepaald artikel wordt er bovendien gesteld dat de weide op Pukkelpop overspoeld werd door, jawel, “een zondvloed” (Steenhaut, 2011a, p. 4). Het is op zijn minst opmerkelijk dat er hier expliciet gerefereerd wordt aan de mythe van de vloed. Tot nu toe lijkt de Vlaamse krantenberichtgeving zich dus nauwkeurig te houden aan het stramien dat volgens Lule de mythe van de vloed karakteriseert.

B. De mensheid staat machteloos

Volgens Lule (2001, p. 177) focust de mythe van de vloed in tweede instantie op de hulpeloosheid van de mens. De auteur meent dat de mensheid in de eenentwintigste eeuw denkt dat ze omwille van haar kennis, haar kunde, haar technologie, etc. niet meer onderworpen kan worden aan de destructieve kracht van de natuur. De zondvloed maakt echter komaf met die gedachtegang, met die moderne vorm van hybris. Ze dwingt de mens om zich nietig over te geven aan het ontzaglijke geweld van de natuur.

Ook in de Vlaamse kranten lijken journalisten het erover eens dat “de ramp [...] heeft bewezen hoe machteloos de mens staat tegenover zulke verwoestende fenomenen” (Nn, 2011a, p. 2). Die machteloosheid vertaalt zich volgens de pers in paniek: terwijl de ramp plaatsvindt, loopt de wei vol “met radeloze, in shock verkerende mensen” (Eeckhout, 2011, p.

2). Of nog: “mensen verliezen elkaar uit het oog, en het hele terrein loopt in een mum van tijd onder water. Echt niemand weet waarheen” (Steenhaut, 2011a, p. 4). Vele festivalgangers worden geëvacueerd. Reddingsacties kunnen niet meer baten. Ziekenhuizen doen vruchteloze pogingen om slachtoffers alsnog te redden. Zo ook in “het ZOL in Gent waar ze Marlo nog tevergeefs geprobeerd hebben te reanimeren” (Bex, 2011, p. 2).

Daarbij komt nog eens kijken dat de storm er ook voor zorgt dat het gsm-netwerk bezwijkt, waardoor “mensen elkaar tevergeefs probeerden te bellen” (Rutten, 2011a, p. 4). Ook in *De Morgen* benadrukt men dat zelfs de moderne technologie de mens op het moment van de ramp in de steek laat: “festivalgangers en mensen thuis grijpen massaal naar hun gsm. Tevergeefs meestal echter” (Deweert, 2011a, p. 36). Het onmogelijkheid om te communiceren maakte “de hulpeloosheid, de onmacht precies nog groter” (Nn, 2011b, p. 77). Enig verzet lijkt zinloos: “de mens was altijd al de speelbal van het klimaat” (Libert, 2011, p. 52).

C. De heropbouw van de samenleving

Volgens Lule (2011, p. 178) heeft de zondvloed ook een louterende, reinigende werking. De zonden worden weggewassen, en de mensheid wordt erdoor geregenereerd: “the flood waters will be waters of birth as well as waters of death” (ibid.). De gelukkigen die de vloed overleven, beginnen in de nasleep van de ramp als rechtschapen burgers aan de heropbouw van de samenleving.

Ook in de Vlaamse kranten wordt er expliciet gewag gemaakt van een boetedoeningsproces waarop purificatie volgt. Vooral in het artikel met de titel *Op blote voeten naar huis* komt dit mythische verhaalelement op verdoken wijze aan bod. Daarin beschrijft de journalist de uittocht van de festivalcamping namelijk als volgt:

“Verweesde en droevige gezichten, hangende schouders die pak en zak meesleuren. Het dramatische tafereel werd versterkt door het feit dat duizenden jongeren op blote voeten huiswaarts keerden. Alsof het een boeteprocessie betrof.[...] De buurtbewoners in Kiewit doen er alles aan om de verkleumde, vermoeide en vuile festivalgangers een hand te helpen. Henri Driezen heeft twee tuinslangen over zijn omheining gehangen om vuile voeten af te spoelen.” (Biesman, 2011, p. 70)

In bovenstaand citaat zit het motief van de loutering indirect vervat: de overlevenden krijgen de kans om zich te reinigen, om het vuil van zich af te spoelen. Hier wordt dat weliswaar letterlijk bedoeld, maar het feit dat er eerst van een boeteproses gesproken wordt, maakt een symbolische interpretatie niet onaannemelijk. De overlevende festivalgangers “beseffen nu pas aan welk noodlot ze ontsnapt zijn” (Gregoor, 2011a, p. 64). Om aan de heropbouw van de samenleving te kunnen beginnen, is “the will of the people to overcome it” (Lule, 2001, p. 180) noodzakelijk. De Vlaamse pers lijkt daarbij een pioniersrol te spelen door te benadrukken dat de gemeenschap de kracht moet vinden om verder te gaan: “Hoe dan ook: avanti! Vooruit, maar niet zonder dit ooit te vergeten en respectvol te herdenken” (Rutten, 2011b, p. 2). Ook zij die de dood in de ogen gekeken hebben, moeten verder met hun leven: “Als je bedreigd wordt, is angst normaal, maar het mag je leven niet bepalen” (Van Baelen, 2011, p. 4).

Het heropbouwen van de maatschappij treedt stapsgewijs in werking. Wat Pukkelpop betreft wordt het jongerenfeest afgelast en worden de festivalgangers geëvacueerd. Deze laatsten kunnen rekenen op extra vervoer huiswaarts, op tal van geregelde slaapplekken, op psychologische bijstand, etc. (Dejaeger, 2011, p. 4). De plaats van het gebeuren kan bijgevolg opgeknapt worden: een noodzakelijke stap om aan de toekomst te kunnen beginnen (Lule, 2001, p. 178). Bij de wederopbouw van de gemeenschap zijn er echter ook mensen nodig die het goede voorbeeld geven. De samenleving heeft in deze periode nood aan ‘helden’ en ‘goede moeders’ die het herstelproces bevorderen, en niet aan ‘bedriegers’ die de heropbouw in de weg staan. Later in dit onderzoek gaan we dieper in op de manier waarop de mythen van de held, de goede moeder en de bedrieger al dan niet belichaamd worden in de verslaggeving omtrent Pukkelpop (zie: 4.3.4., 4.3.5. en 4.3.6.).

D. Zij die afgedwaald zijn, worden getroffen

De primaire karakteristiek van de mythe van de zondvloed ligt volgens Lule (2001, p. 180) in het feit dat de verwoesting diegenen overkomt die fouten gemaakt hebben. De vloed treft dus zondaars; mensen die zich schuldig hebben gemaakt aan het plegen van verwerpelijke daden en bijgevolg afgestraft worden voor hun hybris.

Het is opmerkelijk dat ook dit gedachtegoed belichaamd wordt in de Vlaamse pers, meer bepaald in een artikel van Peter Dupont, journalist bij *Het Nieuwsblad*. De reporter

karacteriseert Pukkelpop als een oord der verderf dat jaar na jaar te kampen krijgt met “verkrachting, moord en ongeluk” (Dupont, 2011, p. 66). Hij ziet het jongerenfestival als “het grootste zuip, neuk- en drugsfeest van België” en als “een witwasfestival voor immoraliteit”. Het is zondige bedoening, en daar moet men zich volgens de auteur “dringend over bezinnen”. Hij vraagt zich voorts af “of een zo grote concentratie van mensen niet altijd de schikgodinnen wekt” en beschouwt de uitzonderlijke storm “als een adem Gods”. In zijn ogen werden de dodelijke slachtoffers die er op Pukkelpop vielen dus gestraft door God. De festivalgangers zijn immers immorele zondaars.

Het artikel valt bij het gros van de andere nieuwsredacties echter in slechte aarde. Ze besluiten zich volledig te distantiëren van de standpunten van Dupont. Torfs bekritiseert het stuk als volgt: “Het gelegenheidsstukje getuigde manifest van slechte smaak. Het past niet om doden te beladen met de zonden die ze minder hebben bedreven dan wij misschien nog zullen doen. Er bestaat uiteraard geen enkel verband tussen het gedrag van de hedendaagse jeugd en de storm die op enkele minuten zo gruwelijk huis heeft gehouden” (Torfs, 2011, p. 22). Ook Geybels (2011, p. 16) vindt het artikel van Dupont “ronduit beangstigend”. Dat de storm enkel diegenen zou treffen die van het juiste pad afgedwaald zijn, vindt hij belachelijk. Sarcastisch merkt hij daarover het volgende op: “God is dus uiterst zorgvuldig te werk gegaan op die weide. Mogen we dan ook concluderen dat diegenen die nu in het ziekenhuis liggen, de kleinere zondaars zijn?”. In zijn opiniestuk neemt ook Lernout (2011, p. 16) afstand van het gedachtegoed van Dupont. In moderne tijden heeft een natuurramp volgens de auteur allesbehalve nood aan een goddelijke verklaring: “God is helemaal niet boos, Hij heeft het al druk genoeg met niet te bestaan”.

Vrij snel distantieert ook *Het Nieuwsblad* zelf zich volledig van het artikel van Dupont. Hoofdredacteur De Waele biedt in een rechtzettingsbericht zijn “diepste verontschuldigen aan voor de inhoud van deze tekst. Op geen enkele manier deelt de redactie van uw krant de verschrikkelijke standpunten die in het bewuste stuk verschenen zijn” (De Waele, 2011, p. 18). Hij noemt het schrijfsel een “gedrocht” en wijst erop dat de redactie harde maatregelen getroffen heeft: “de auteur van dit artikel, een losse medewerker, is op staande voet ontslagen en ook intern zullen we de nodige maatregelen nemen zodat zo'n complete onzin nooit meer in onze krant of op onze nieuwswebsite kan verschijnen”.

4.3.1.2. Conclusie

Uit het voorgaande kunnen we besluiten dat de meeste narratieve thema's die Lule toekent aan de mythe van de vloed alom vertegenwoordigd zijn in de Vlaamse krantenberichtgeving over de Pukkelpopramp. Alle kranten berichten namelijk over de totale en willekeurige vernieling, de machteloosheid van de mens en de heropbouw van de samenleving. Eén journalist schrijft zelfs volledig naar het voorbeeld van deze aloude mythe wanneer hij beweert dat de verongelukte festivalgangers hun dood zelf hebben uitgelokt door hun zondige levenswandel. Het feit dat er vanuit alle hoeken van de media meerdere misnoegde reacties op dit artikel kwamen, dat de hoofdredactie de reporter in kwestie ontsloeg en vervolgens uitgebreid zijn excuses aanbod, bewijst echter dat de Vlaamse pers niet met een beschuldigende vinger naar de doden wilde wijzen. In het volgende onderdeel wordt er onderzocht of er dan misschien andere zondebokken werden opgevoerd in de Vlaamse geschreven pers.

4.3.2. De mythe van de zondebok

In de mythe van de zondebok wordt er gezocht naar iemand die aansprakelijk gesteld kan worden voor het onheil dat de mensheid overkomen is. Dat er ook in de pers vaak naar een zondebok gehengeld wordt, constateren Singer en Endreny (1993, p. 104) met de volgende woorden: “in a society like ours, the need to fix responsibility, to locate a cause and preferably an agent, is pervasive. [...] The ultimate horror is a disaster without an explanation”.

4.3.2.1. De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten

Volgens Lule bevatte deze aloude mythe de volgende narratieve elementen: (1) de zondebok vertoont gelijkenissen met hetgeen de negatieve situatie veroorzaakt heeft, (2) in de gemeenschap bestaan er vooroordelen over hem/haar, (3) hij/zij wordt verstoten, en (4) de verbanning van de zondebok doet de rust binnen de samenleving weerkeren. Wanneer we deze bouwstenen proberen op te sporen in de berichtgeving die verscheen in de nasleep van de Pukkelpopramp, komen we echter tot een opmerkelijke constatacie: de narratieve thema's die de mythe van de zondebok kenmerken, zijn volledig afwezig in alle artikelen die bij dit onderzoek onder de loep genomen werden.

Hoewel de Vlaamse journalisten zich ten volle bewust zijn van de drang van de mensheid om een zondebok aan te duiden, willen zij dergelijke beschuldigende verhalen niet brengen in het kader van de dodelijke ramp op Pukkelpop. De zoektocht naar een schuldige, die normaliter pas in een latere fase van de berichtgeving aan bod komt (zie: 2.2.5.2.), wordt in de Vlaamse pers vlak na de ramp reeds afgedaan als zinloos. Eeckhout schrijft daarover het volgende:

“Mensen hebben in deze dramatische omstandigheden behoefte aan een zondebok, om het kwaad te bezweren en zich ervan te verzekeren dat dergelijke rampspoed hen niet (opnieuw) zal treffen. Ach. Meer dan gemorrel in de marge is het niet. Je kunt onderzoeken voeren zoveel je wilt, de enige schuldige die je zult vinden, is uiteindelijk het abstracte noodlot.” (Eeckhout, 2011, p. 2)

Ook Desmet probeert het publiek ervan te overtuigen dat zondebokken zoeken hier niet aan de orde is: “de frustratie [...] moet zich niet vertalen in een heksenjacht op wie zich niets hoeft te verwijten” (Desmet, 2011, p. 2). In vele artikelen keurt de Vlaamse pers de jacht op zondebokken af, want “als we alles in overweging nemen, kunnen we niemand iets verwijten. We werden getroffen door natuurgeweld van ongeziene omvang” (Sellam, 2011a, p. 55). Redacties drukken de lezers op het hart dat al te kritische vragen moeten uitblijven: “Wie getuige was van de storm [...] kan maar één mening toegedaan zijn: dit kon niemand tegenhouden” (Rutten, 2011b, p. 2). Of nog: “de beschuldigende vinger wijst maar in één richting: het noodweer” (KH, 2011, p. 2). Ook met retorische vragen proberen reporters hun publiek tot dit inzicht te brengen: “wie kan zich op alle mogelijke rampen voorbereiden? Wie kan voorspellen dat het weer op die plaats in enkele uren kan kantelen, met zulke dramatische toestanden tot gevolg?” (Nn, 2011a, p. 2).

In de Nederlandse berichtgeving over Pukkelpop 2011 staat de schuldvraag wél centraal, maar dat “zorgt voor wrevel bij heel wat Belgen” (Dumon, 2011, p. 4). De Vlaamse pers blijft benadrukken dat de schuldvraag in dit geval “geen steek houdt” (Van Petegem, 2011, p. 22). Men spreekt over “de NOS-uitschuiver” (ibid.) en noemt dat soort van berichtgeving in journalistiek opzicht een “hoogst bedenkelijke praktijk” (ibid.). Naarmate de tijd vordert, merken de Vlaamse kranten opgelucht op dat deze bijzonder suggestieve vragen “inmiddels met een uppercut beland [zijn] bij het klein gevaarlijk afval” (Overbergh, 2011, p. 14). Sommige journalisten die terugblikken op de berichtgeving zijn zelfs aangenaam verbaasd over het feit dat de heksenjacht zo vlot afgeweerd kon worden: “dat kritiek grotendeels

uitbleef stemde me positief, want ligt het niet in de aard van ons allen om steeds onmiddellijk een zondebok aan te wijzen?” (Fosselle, 2011, p. 14).

De geruchten die Frank Deboosere of de tentenbouwers aansprakelijk stellen, worden in de Vlaamse geschreven pers radicaal ontkracht. Sommige mensen verweten Deboosere dat hij met zijn weersvoorspelling had moeten weten dat er een dodelijke storm over Pukkelpop zou trekken, en dat hij bijgevolg had kunnen ingrijpen. De mailtjes die de weerman van deze mensen kreeg, worden in de pers “ongemeen harde mailtjes” van “een gefrustreerde kijker” (De Boeck, 2011b, p. 8) genoemd. Deboosere kan volgens de pers onmogelijk als zondebok worden opgevoerd, want “weersvoorspellers zijn unaniem: de tragedie boven Pukkelpop was onvoorspelbaar. [...] Pukkelpop heeft gewoon verschrikkelijk veel pech gehad” (Willekens, 2011a, p. 11). Er wordt geconcludeerd dat mensen beter op de hoogte moeten zijn van het spreekwoord ‘Schiet niet op de pianist’ (De Boeck, 2011b, p. 8). Ook tentenbouwers willen de kranten niet beschuldigen want “een tent kan honderd procent perfect gebouwd zijn, tegen de kracht van de natuur is ze niet altijd opgewassen” (Willekens, 2011b, p. 13). Ook de tenten op het Pukkelpopterrein voldeden aan “zeer strenge veiligheidseisen” (ibid.). Er wordt bijgevolg geconcludeerd “dat de bouwer alleszins geen schuld kan worden aangewreven” (ibid.).

Bovenal ontkracht de Vlaamse pers het idee dat men Chokri Mahassine als zondebok zou kunnen aanduiden. Ze lijken het erover eens dat men “Chokri onmogelijk verantwoordelijk kan houden voor het noodweer en de gevolgen daarvan” (Steenhaut, 2011a, p. 4). Of nog: “de organisatie treft zeker en vast geen schuld over de plannen van de natuur” (Renard, 2011, p. 14). Of zelfs nog radicaler: “Als een organisatie als Pukkelpop verantwoordelijk wordt gesteld voor de doden na zulk noodweer, dan leven wij allemaal onverantwoord en zijn wij allemaal potentieel schuldig” (Van Tulder, 2011, p. 14). De door ons bestudeerde krantenartikelen zijn dus unaniem: “Met een beschuldigende vinger wijzen naar Chokri, is al helemaal fout. Hij heeft er jarenlang voor gezorgd dat Pukkelpop een ijzersterke reputatie had op vlak van veiligheid.” (Sellam, 2011a, p. 55).

4.3.2.2. Conclusie

Uit het voorgaande kunnen we besluiten dat de Vlaamse pers zich radicaal heeft geweerd tegen de mythe van de zondebok. Hoewel de resultaten van het gerechtelijk onderzoek nog

niet meteen bekend waren, gingen de kranten er bij aanvang al van uit dat niemand hier als zondebok mocht of kon aangeduid worden. Vooral kritiek op de Pukkelpoporganisatie blijkt een taboe. Door de schuldvraag volledig af te wijzen, lijkt de Vlaamse pers ons te willen verzoenen met het noodlot. Bij de berichtgeving over de natuurramp nemen journalisten dus een fatalistische houding aan. Volgens trendwatcher Maarten Leys heeft dat te maken met het feit dat men de menselijke waarden vandaag de dag nog steeds hoog in het vaandel draagt. Onze gemeenschap vindt het namelijk “niet kunnen dat er al naar schuldigen wordt gezocht terwijl het rouwproces nog in volle gang is” (Leys in De Preter, 2011, p. 9). In wat volgt wordt er daarom nagegaan of de berichtgeving omtrent Pukkelpop ook effectief meer in het teken staat van de mythe van het slachtoffer.

4.3.3. De mythe van het slachtoffer

Volgens Lule (2001, p. 22) probeert de mythe van het slachtoffer de mensheid te verzoenen met de tragische aspecten van het menselijk bestaan:

“Plans, careers, dreams and lives can be shattered in an instant by a lightning strike, a rare disease, a betrayal. Life must be lived in the presence of death. Myth confronts death. Myth turns death into sacrifice.”

Via de mythe van het slachtoffer probeert men van oudsher toch nog betekenis te geven aan de onschuldige levens die de samenleving ontnomen worden. Wat Pukkelpop betreft, willen we nagaan of deze mythe als een rode draad door de krantenartikelen over de overleden festivalgangers loopt. Marlo Ghys, Wendy Bürecke, Marijke De Wilde, Kristof Lenaerts en Jurgen Enzlin hebben de ramp immers met de hoogst mogelijke prijs betaald: met hun leven. In wat volgt gaan we na of de artikels over deze gestorvenen dezelfde verhaalelementen bevatten als het mythische rolmodel.

4.3.3.1. De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten

A. Onopvallend leven

Het prototypische, mythische slachtoffer wordt doorgaans gekenmerkt door zijn lage afkomst of zijn discrete levenswandel. Ook de Vlaamse kranten portretteren het gros van de overledenen als doodeenvoudige mensen. Marlo, bijvoorbeeld, “was afgestudeerd aan het

Technisch Heilig Hart Instituut in Tessenderlo” (Pam, 2011, p. 63), hij werkte destijds “al als lasser in Heusden-Zolder” (Bex, 2011, p. 2), en zijn vader werkte “bij de onderhoudsdienst van Ford Genk” (ibid.). Ook Wendy was volgens journalisten “een eenvoudig en apart meisje” (Maeckelbergh, 2011a, p. 2): zijzelf was een “winkelbediende uit Oostham” (ibid.) en haar vader “een gepensioneerde mijnwerker” (Bex, 2011, p. 2). Marijke was nog “studente [...] Ze liep school in Gent [...]. Ze zou volgend jaar afstuderen” (ibid.). Kristof was op zijn beurt een “bpost-werknemer” (Maeckelbergh, 2011b, p. 9), en Jurgen “studeerde multimedia en communicatietechnologie” (NNH, 2011, p. 4). Tot voor de ramp waren het dus stuk voor stuk onbekende mensen die nog studeerden, of hun brood op een bescheiden maar eerlijke manier verdienden.

B. Onschuld

Uit de reacties die het artikel van Dupont losmaakte bij tal van journalisten bleek reeds dat de Vlaamse pers de onschuld van de overledenen hoog in het vaandel draagt (zie: 4.3.1.1.D.). De gestorvenen worden in de kranten bijgevolg nergens afgeschilderd als zondaars die omwille van hun immorele daden de dood uitgelokt hebben. Marlo en Wendy, die op dezelfde plek om het leven kwamen, hebben simpelweg “het ongeluk gehad dat die tent onder al dat water instortte en zo een zware metalen staaf doormidden deed breken” (Maeckelbergh, 2011a, p. 2). Of nog: “ze stonden op het verkeerde moment op de verkeerde plek” (Bex, 2011, p. 2). Ze namen geen onverantwoorde risico’s en waren dus onschuldig.

Hoewel de pers ook zonder beschuldigende ondertoon rouwt om het verloren leven Kristof, vormt hij op dit vlak wel een uitzondering: hij ontsnapte namelijk eerst uit de wankele tent, maar “omdat hij zijn rugzak was vergeten, keerde hij terug. Een beslissing die zijn leven kostte” (NRo, 2011, p. 8). Hij nam dus wel degelijk een risico, en volgens Kitch en Hume (2008, p. 108) worden enkel diegenen die geen riskant gedrag vertonen “remembered for attributes of character - for being sweet, or helpful, or hard workers”. We gaan zo meteen na of de goede karaktereigenschappen van Kristof ook effectief opvallend minder aan bod komen in de Vlaamse krantenberichtgeving.

C. *Offer*

Het mag duidelijk zijn dat de vijf ongelukkigen op het Pukkelpopterrein het ultieme offer brachten: geen van hen overleefde de storm immers. Voor journalisten volstaat het echter niet te weten dat er doden vielen ten gevolge van het noodweer: “the disaster coverage seeks to give more specific information about the causes and moments of death” (Kitch & Hume, 2008, p. 18). Ook de Vlaamse pers specificeert de manier waarop het ultieme offer gebracht wordt. Marlo en Wendy “stierven nadat er een metalen constructie op hen viel door het onweer” (KSG, 2011, p. 56). Marijke schuilde met haar vriendin in haar tentje op de camping. Op dat moment “begaf een lichtmast het onder het gewicht van een vallende boom en belandde op het tentje van de twee vriendinnen. Marijke moet op slag dood geweest zijn” (Maeckelbergh, 2011a, p. 2). Kristof “overleefde het instorten van de Chateautent niet” (ibid.) en Jurgen

“schuilde onder het tentzeil van een reclamestand maar kreeg een tak tegen het hoofd - wellicht van een afgeknapte boom. Hij liep een zwaar hersentrauma op en werd in comateuze toestand naar het Hasseltse Virga Jesseziekenhuis overgebracht. Vijf dagen lang verbleef hij op de afdeling intensieve zorg. Dinsdagnacht ging zijn toestand achteruit en overleed hij.” (NNH, 2011, p. 4)

D. *Verheerlijking*

Doorgaans wordt een prototypische slachtoffer ook geëerd op basis van zijn of haar uitzonderlijke kwaliteiten. Het slachtoffer wordt in dat geval niet langer afgeschilderd “as a sufferer of ill fortune but as a hero” (Lule, 2001, p. 48). De tot voor hun dood onbekende slachtoffers worden daarbij zodanig bewierookt dat het lijkt alsof het hier om helden gaat. Wat de Vlaamse kranten betreft, stellen we vast dat vrienden en familieleden van de overledenen vaak aan het woord gelaten worden. Zo getuigt een kennis van Marlo: “ik mocht Marlo dag en nacht bellen als ik problemen had. Een lach, een kus, een knuffel: dat was Marlo” (kennis Marlo in PBVM, 2011, p. 63). Ook de moeder van de overleden jongen looft haar zoon, waarop de journalist het volgende concludeert: “hun Marlo was een fijne jongen” (Bex, 2011, p. 2). Bovendien was ook zijn partner Wendy “een prachtige meid” (NRo, 2011, p. 8). Het is opmerkelijk hoe vaak het stel in de pers als eenheid verheerlijkt wordt. Enkele voorbeelden:

- “Ze waren twee jaar een koppel, altijd even gelukkig.” (PBVM, 2011, p. 63)
- “Het was een mooi koppel, beiden twintig jaar jong.” (Pam, 2011, p. 63)
- “Ze waren zo'n schoon koppel. En zeer verliefd. Voor elkaar gemaakt.” (Bex, 2011, p. 2)
- “Het kleurrijke koppeltje waren ook graag geziene gasten in het rockcafé The Jam in Leopoldsburg.” (Maeckelbergh, 2011a, p. 2)
- “Ze waren warme, geliefde mensen met enorm veel liefde voor muziek.” (KSG, 2011, p. 56)

Het lijkt wel alsof het paar symbool staat voor de onvoorwaardelijke liefde. Volgens de pers kon zelfs de dood hen niet van elkaar scheiden: ze stierven “zoals ze het laatste jaar door het leven gingen: samen” (Maeckelbergh, 2011a, p. 2). Door de twee jonge mensen op deze manier te heroïseren, wordt hun dood voor de nabestaanden dragelijker. Dat bevestigt de vader van Wendy: “het is een grote troost voor mij dat ze samen zijn heengegaan” (vader Wendy in pam, 2011, p. 63).

Ook Marijke wordt in de pers geprezen omwille van haar “vrolijkheid en dienstbaarheid” (JVDV, 2011, p. 16). De kranten benadrukken dat het meisje “door haar vrienden en familie omschreven [wordt] als goedlachs en een zachtaardig iemand” (Bex, 2011, p. 2). Bovendien laten de media ook hier enkel intieme kennissen aan het woord die Marijke karakteriseren als zijnde:

- sociaal: “Marijke was leidster van de Chiro Spodaspeza van Hamme-Zogge, ze zetelde ook in de jeugdraad. Met andere woorden: ze was enorm geëngageerd in onze gemeente.” (kennis Marijke in Maeckelbergh, 2011a, p.2)
- altruïstisch: “Ze stond altijd voor iedereen klaar.” (kennis Marijke in Bex, 2011, p.2)
- huiselijk: “Je was een droom van een dochter en een superzus.” (zus Marijke in Putzeys, 2011b, p. 7)
- een harde werker: “met glans geslaagd voor je eindstudies” (moeder Marijke in Putzeys, 2011b, p. 7)

Kristof wordt eveneens gekarakteriseerd als een goed en liefhebbend mens. In vergelijking met Marlo, Wendy en Marijke wordt hij echter minder uitgesproken bewierookt voor zijn uitzonderlijke kwaliteiten. Dat kan voor een deel te wijten zijn aan het feit dat hij het gevaar

in zekere zin heeft opgezocht (zie: 4.3.3.1.B.). Ook zijn eigen moeder worstelt met dat feit: “Wat als hij die rugzak had gelaten voor wat het was? Die vraag blijf ik maar stellen. Ik denk dat Kristof dan nog had geleefd” (moeder Kristof in Maeckelbergh, 2011a, p.2). Toch verkondigt ook zij alleen positieve dingen over haar zoon. Enkele voorbeelden:

- “Zes jaar geleden verhuisde hij naar het Zuid in Antwerpen, maar elke week bracht hij me een bezoek.” (ibid.)
- “Kristof zag zijn neefje en nichtje graag.” (moeder Kristof in Bex, 2011, p.2)

Jurgen wordt in de hier bestudeerde Vlaamse kranten echter niet gelauwerd in de pers. Dat kan enerzijds te maken hebben met het feit dat de familieleden van de jongen de pers niet te woord wilden staan: “zijn familie verzocht gisteren om haar verdriet ongestoord te kunnen verwerken” (NNH, 2011, p. 4). Anderzijds overleed Jurgen ook pas vijf dagen na de anderen in het ziekenhuis. De journalistieke belangstelling voor de zaak zal op die tijd hoogstwaarschijnlijk al wat afgezwakt zijn, waardoor journalisten geen grote inspanningen meer leverden om andere nabestaanden op te sporen.

E. Collectief geheugen

Het prototypische, mythische slachtoffer blijft per definitie voortleven in de gedachten van de hele gemeenschap. De samenleving moet de herinnering aan het slachtoffer met andere woorden levend houden. Ook dit verhaalelement neemt de Vlaamse pers van het mythische rolmodel over:

“Wat op Pukkelpop is gebeurd, heeft een grote impact op onze maatschappij [...]. Velen zijn getroffen. Sommigen hebben een vriend, lief, zoon, dochter, broer, zus,.. verloren. Dat mag niet vergeten worden.” (Renard, 2011, p. 14)

De angst om de slachtoffers uit onze herinnering te bannen, leeft ook bij de nabestaanden. Op uitvaardiensten doen vrienden en familieleden dan ook uitspraken als “we mogen en zullen je nooit vergeten” (kennis Wendy in NRo, 2011, p. 8) en “we zullen je nooit vergeten” (kennis Marijke in JVDV, 2011, p. 16). Grootschalige afscheidsrituelen moeten bevestigen dat iedereen in gedachten bij de slachtoffers en de getroffen families is. De Vlaamse pers bericht massaal over het houden van een minuut stilte, begrafenisceremonies, herdenkingsconcerten, witte marsen, een stille wake, solidariteitsoptochten, enzovoort. Journalisten benadrukken

daarbij vaak de massale opkomst van sympathisanten: “bijna 700 aanwezigen in de H.-Hartkerk en nog eens zoveel buiten voor het groot scherm namen zaterdag in Hamme afscheid van Marijke De Wilde” (JVDV, 2011, p. 16). Of nog: “zeker 30.000 mensen ondertekenden al het onlinerouwregister van Pukkelpop en de stad Hasselt in Hasselt. Ook het rouwregister in het stadhuis in Hasselt is al aan het derde boek toe” (Gregoor, 2011b, p. 61). Bekendheden die publiekelijk hun steun betuigen, worden eveneens vermeld in de krant. Bijvoorbeeld: “de Belgische rockband dEUS heeft het concert op Lowlands opgedragen aan de slachtoffers van Pukkelpop” (Symons, 2011, p. 37). Kortom: de Vlaamse pers laat weten dat het hele land rouwt. De namen van de overledenen staan in ons collectief geheugen gegrift.

4.3.3.2. Conclusie

Uit het voorgaande kunnen we besluiten dat alle kenmerkende verhaalelementen van de mythe van het slachtoffer in aanzienlijke mate aanwezig zijn in de krantenartikelen die handelen over de festivalgangers die stierven ten gevolge van de Pukkelpopramp. De verhalen die we hierover in de kranten lezen, imiteren het mythische rolmodel haast op de voet. Ook vandaag de dag verhalen de kranten over het onopvallende leven van slachtoffers, hun onschuld en het offer dat zij brengen. Hun verheerlijking en de belofte dat zij voor altijd deel zullen uitmaken van ons collectief geheugen worden eveneens in de hedendaagse pers opgenomen. Alle kranten maken plaats voor gevoel en medeleven: “de emotionele krater die Pukkelpop 2011 geslagen heeft is onpeilbaar diep” (Van Den Broek, 2011b, p. 5).

Ook organisator Chokri Mahassine komt in vele kranten als prototypisch slachtoffer aan bod. Hij betaalt het noodweer dat over zijn festival trok dan wel niet met de dood, maar houdt er wel een aanzienlijk trauma aan over: kranten spreken over “een zichtbaar aangeslagen Chokri Mahassine, die [...] een zware klap te verwerken krijgt” (Steenhaut, 2011a, p. 4). Voor de organisator is het “de zwartste dag die Pukkelpop ooit heeft meegemaakt” (Mahassine in Damiaans, 2011, p. 5). Hij reageert traumatisch: “zelfs in mijn ergste nachtmerries had ik dit niet voor mogelijk gehouden. Dit was vreselijk. Ik ben emotioneel, geraakt, verslagen... Ik heb de hele nacht niet geslapen” (Mahassine in Rodiers, 2011b, p. 4). Verder lijkt ook hij door de pers verheerlijkt te worden na het incident. In tegenstelling tot de overleden slachtoffers is Chokri echter een bekend figuur: “iedereen kent de organisator van Pukkelpop als Chokri” (Van Puymbroeck, 2011a, p. 4). Volgens de theorie van Lule (2001, p. 102) is het nu net die bekendheid die maakt dat hij in aanmerking komt voor het stigma van moderne held (zie:

3.3.4.). Daarom werd Mahassine in het voorgaande niet besproken als geheroïseerd slachtoffer, maar gaan we in wat volgt na of de berichtgeving over de organisator de verhaalelementen bevat die karakteristiek zijn aan de mythe van de held.

4.3.4. De mythe van de held

De mythische held heeft een sterk exemplarische functie. Wanneer de samenleving in nood verkeert, is de held de figuur bij uitstek die redding biedt. Zijn/haar uitzonderlijke kwaliteiten maken dat hij/zij de orde in de samenleving kan doen weerkeren. De held is een voorvechter, een uitbinker die door zijn heldhaftige daden doorgaans een publieke vedette wordt. Hij/zij belichaamt het heersende normbesef: de samenleving kan er dus maar beter een voorbeeld aan nemen. In wat volgt gaan we na of de verhaalelementen die het mythische rolmodel kenmerken terug te vinden zijn in de krantenartikelen over Chokri Mahassine.

4.3.4.1. De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten

A. Nederige afkomst

Net als het slachtoffer krijgt ook de mythische held van thuis uit geen voorkeursbehandeling. Hij komt dus eveneens uit een gewoon, eenvoudig nest. Ook wat Chokri betreft, wijst de pers ons op het feit dat hij werd opgevoed door “ouders van bescheiden komaf” (Van Puymbroeck, 2011a, p. 4):

“Mahassine is geboren in Casablanca in 1960. Toen hij vijf was [is hij] met zijn familie zijn vader achterna gekomen, zijn vader die in de Limburgse mijnen kwam werken. Zijn moeder werd als Palestijnse in de Libanese hoofdstad Beiroet geboren.” (ibid.)

Hoewel de familie Mahassine het financieel niet breed had, wordt het gezin helemaal niet voorgesteld als achtergesteld of barbaars. Integendeel: de pers ziet de ouders van Chokri als “zeer ruimdenkend, met een open blik op de wereld” (ibid.). Tot hier toe loopt de berichtgeving over Chokri dus gelijk aan de verhaalstructuur die de mythe van de held kenmerkt, want een bescheiden, onbekrompen opvoeding vormt de perfecte voedingsbodem voor een prototypische held.

B. Tekenen van grootsheid

Daar waar het slachtoffer zijn jeugd jaren op onopvallende manier doormaakt, laat de held op jonge leeftijd echter al blijken dat hij over bijzondere kwaliteiten beschikt. Over Chokri wordt er geschreven dat hij al snel “sociaal bewogen” (Van Puymbroeck, 2011a, p. 4) was. Hij engageert zich op jeugdige leeftijd voor “de Humanistische Jongeren”, een Limburgse vereniging die zijn pijlen richt op vrijzinnige jongeren met een kritische en open geest. “Op 21 juli 1985 organiseerde hij met hen [= de leden van de vrijzinnige vereniging] de eerste editie van Pukkelpop. In Heppen, een deelgemeente van Lepoldsburg. Heel kleinschalig, één dag en één podium” (ibid.). Chokri was nog maar een jonge twintiger, maar zelfs toen zag hij de toekomst van het festival al groot. Stijn Meuris, een goede vriend van Chokri, kan nog letterlijk citeren wat de organisator indertijd tegen hem zei: “‘Ooit slagen we erin om Pukkelpop louter op basis van de data, zonder dat het programma bekend is, uitverkocht te krijgen.’ Ik vond dat een beetje ongemakkelijk, maar hij kreeg wel gelijk” (Meuris in Van Puymbroeck, 2011a, p. 4). Volgens de pers was Chokri “een kuitenbijter”: een doorzetter, een volhardende en gedreven jongen die er alles voor over had om zijn doelen te bereiken.

C. Missie en hindernissen

Gedurende de festivaldagen kan de missie van organisator Chokri als volgt beschouwd worden: ervoor zorgen dat Pukkelpop zo goed en zo veilig mogelijk verloopt. Zijn doel komt echter in het gedrang doordat het festival plots geteisterd wordt door “een nooit gezien noodweer” (Lambrix, 2011, p. 2). Hij mijdt de strijd niet, maar schiet meteen in actie: “Toen ik het onweer zag oprukken, ben ik de wei ingelopen. Ik ben op het hoofdpodium geweest, naar de coördinatiecel gespurt. Het was hallucinant, je kon geen vijf centimeter ver zien” (Mahassine in Damiaans, 2011, p. 5). De kranten laten bovendien kennissen van Chokri aan het woord die zijn ondernemingsgezindheid beamen: “toen hij de nood zag, nam hij meteen actie. [...] Chokri doét meteen iets” (Vandormael in Van Puymbroeck, 2011a, p. 4). In de pers gaat men ervan uit dat de organisatie “vooraf en tijdens de ramp al het mogelijke heeft gedaan” (Desmet, 2011, p. 2). Het handelen van Chokri wordt omschreven als “daadkrachtig” (Rodiers, 2011b, p. 4) maar doordacht: op organisatorisch niveau worden er allerlei maatregelen getroffen om de schade zoveel mogelijk te beperken. En die maatregelen falen niet, geeft Desmet (2011, p. 2) in zijn artikel te kennen:

“Konden de mensen zich dan wel evacueren? In tegenstelling tot Duisberg [...] waren hier alle nooduitgangen vrijwel onmiddellijk open. Was de hulpverlening wel snel genoeg ter plaatse? Haast binnen de minuut. [...] Was het geen schande dat het festival niet onmiddellijk werd afgelast? Nee, want als men dat had gedaan, had men een uittocht van nog meer tienduizenden op gang gebracht, die de binnenrijdende hulpdiensten in een verkeerschaos had doen belanden.”

D. *Triomf*

Het kan op het eerste gezicht misschien wat eigenaardig lijken om Chokri als overwinnaar af te schilderen. De grote winnaar van het gevecht is namelijk de storm, maar volgens de pers is dat een onoverkomelijke tegenstander (zie: 4.3.2.). Hoewel we hier dus moeilijk over een overwinning van het kwaad kunnen spreken, zorgen de snelle en doelgerichte handelingen van de organisatie (verpersoonlijkt door Chokri) wel voor een enorme beperking van de schade. In vele artikelen wordt er beweerd dat de organisatie de gevolgen van het onafwendbare noodlot tot een minimum herleid heeft. Enkele voorbeelden:

- “Zonder hen had de tol hoger kunnen oplopen.” (Putzeys, 2011a, p. 2)
- “Vier doden [later stierf er nog een vijfde] waren verschrikkelijk, het hadden er nog veel meer kunnen zijn.” (Van Puymbroeck, 2011b, p. 8)
- “Het had allemaal nog erger kunnen zijn. In juli liet Pukkelpop nog vijftien populieren op de weide kappen.” (Willekens, 2011c, p. 11)
- Van onze muziekjournalisten tot de mensen die in de ziekenhuizen verpleegd worden: alle getuigenissen wijzen erop dat de verkeerde vraag is gesteld. Die is niet of dit had kunnen vermeden worden, maar veeleer hoe het komt dat er niet veel meer doden te betreuren vallen. (Desmet, 2011, p. 2)

De organisatie krijgt met andere woorden een pluim omdat er ‘slechts’ vijf doden vielen. Ze wordt in de pers gewaardeerd voor het welslagen van haar ondernemingen tijdens en na de ramp: “de noodplannen donderdag werkten nagenoeg perfect. De hulpdiensten waren snel ter plaatse, de evacuatie verliep vlot” (KH, 2011, p. 2). In zeker zin - en in de mate van het mogelijke - is er hier dus toch sprake van een succesvolle prestatie.

E. Geëerd door de gemeenschap

Wanneer het kwaad bezworen is, keert de prototypische mythische held terug naar zijn gemeenschap, waar hij beladen wordt met lofbetuigingen. Hij wordt rijkelijk geëerd voor zijn bewezen diensten. Ook de Vlaamse pers bericht uitvoerig over het feit dat Mahassine door heel wat fans geprezen wordt op herdenkingsvieringen: “ze bedankte Chokri en alle medewerkers voor hun inzet, ook na de ramp” (Van Moll, 2011, p. 47). Of nog: “Toen na de viering organisatoren Chokri en Patrick terug naar het festivalterrein stapten, kregen ze spontaan applaus van de mensen buiten aan de kerk” (Jacobs, 2011, p. 5). Zelfs de ouders van de overleden slachtoffers danken Chokri: “De ouders van Marijke, maar ook de ouders van Marlo [...] hebben ons allemaal op hun manier bedankt. Ons, Chokri, maar vooral ook de hulpverleners (Claes in Steenhaut, 2011b, p. 35). Journalisten betuigen eveneens “andermaal respect voor de organisatie” (Steenhaut, 2011b, p. 35). Ook wanneer ze berichten over de ‘memory wall’ waarop nabestaanden boodschappen kunnen achterlaten ter nagedachtenis van de slachtoffers, kiezen reporters voor tekstvoorbeelden die aantonen hoezeer de organisator gelauwerd wordt door het grote publiek: “van mooie woorden voor de slachtoffers tot ‘We love Chokri’ en ‘Pukkelpop never ends’: de Pukkelpop-memory wall die de organisatie voorzien had, stond zaterdag in een mum van tijd helemaal vol” (De Belie, 2011, p. 69). Of nog: “‘Chokri is een held’, schreven Bram en Margaux op de muur” (DJ, 2011, p. 4).

Opmerkelijk is de berichtgeving over de herdenkingsceremonie voor de slachtoffers. Chokri wordt hier door journalisten beschreven als “de man die iedereen wil zien” (Deweert, 2011c, p. 8). Sommige beschrijvingen verheffen hem zelfs tot een semi-heilige: men heeft het onder andere over “Pukkelpoppaus Chokri Mahassine” (ibid.) en “een dieprijste deus ex machina” (ibid.). Het moment waarop de organisator op het podium verschijnt, wordt beschreven als “hét krop-in-de-keel-moment” (Putzeys, 2011a, p. 2). Het publiek geeft volgens de krant uitbundig uiting aan zijn waardering voor Chokri: “Een oorverdovend applaus volgde, duizenden witte rozen gingen de lucht in” (Lambrix, 2011, p. 2). Of zelfs: “tweemaal steeg er een massaal applaus op” (Putzeys, 2011a, p. 2). Opvallend is ook de titel van het artikel van Putzeys. Hoewel men van een herdenkingsceremonie zou verwachten dat ze een hulde brengt aan de slachtoffers, luidt de titel van zijn artikel als volgt: *Duizenden witte rozen in de lucht eren Chokri Mahassine* (Putzeys, 2011a, p. 2).

F. Idealen

De mythische held belichaamt waarden en idealen die de maatschappij hoog in het vaandel draagt. De deugdelijke eigenschappen van de held worden in de mythe extra in de verf gezet opdat de mensheid zich eraan zou kunnen spiegelen. In het kader van de Pukkelpopkwestie wordt ook Chokri vaak bewierookt omwille van zijn eerbare eigenschappen. De Vlaamse pers wijst erop dat hij allesbehalve een geldwolf is: “bij de organisatie primeert de hulpverlening [...]. Vragen over de financiële consequenties wuift de organisator weg” (Verelst, 2011, p. 3). Bij hem krijgt het menselijke voorrang, en dat uit zich ook in de manier waarop hij met de slachtoffers omgaat: “Mahassine belt de gewonden persoonlijk op om te horen hoe het met hen gaat en hen de richting te wijzen als ze meer hulp of informatie zoeken” (JDB, 2011, p. 3). Niet alleen is hij bezorgd om anderen, hij wordt ook geportretteerd als dappere doorbijter: “Mahassine gaf gisteren te kennen te willen vechten voor het voortbestaan van het festival” (Deweert, 2011b, p. 1).

Opmerkelijk is ook de open brief die de muzieksector aan Chokri richtte. Deze brief, die bol staat van de complimenten, wordt integraal opgenomen in *De Morgen*. Een passage ter illustratie:

“Chokri, jij bent de bezieler. Jij bent de man die dit muzikale hoogtepunt in het festivalseizoen leidt. Jij betreft de lokale jeugdwerking. [...] Chokri, jij weet de juiste mensen aan te trekken om het programmatorische luik mee vorm te geven, het uitdagend én prikkelend te maken. [...] Chokri, jij bent de man met de gulle lach. Een warme persoonlijkheid die geen slappe hand geeft bij een begroeting maar een stevige schouderklop.” (Overbergh, 2011, p. 14)

Bovendien wordt de organisator ook in zijn functie als Vlaams volksvertegenwoordiger geprezen. Noël Slangen ziet Mahassine als een geëngageerd en plichtsbewust mens: “hij denkt projectmatig en gebruikt de politiek om dat te verwezenlijken. [...] Zelfs als zijn agenda overvol zit, dan rijdt hij nog naar het parlement. Omdat hij dat engagement wil waarmaken” (Slangen in Van Puymbroeck, 2011a, p. 4). Eigenlijk wordt hij door vele bekendheden afgeschilderd als een modelburger: “Chokri is in de ogen van de mensen geen Marokkaan, hij is het perfecte voorbeeld van een geslaagde integratie van een tweede generatie Marokkanen” (Meuris in Van Puymbroeck, 2011a, p. 4).

4.3.4.2. Conclusie

We kunnen besluiten dat de verhaalelementen die de mythe van de held karakteriseren ook te detecteren zijn in het arsenaal aan krantenartikelen die berichten over Chokri Mahassine. De Vlaamse pers vertelt ons dat Chokri - hoewel hij uit een bescheiden nest stamt - op jonge leeftijd al ambitieus was. Hij schopt het tot organisator van een van de meest succesvolle festivals in Vlaanderen, maar krijgt daar af te rekenen met een enorme hindernis: de storm. Hij volbrengt zijn functie als handhaver van de veiligheid door de schade te beperken tot een minimum. In de nasleep van de ramp wordt hij dan ook geëerd door de gemeenschap en geprezen voor zijn deugdelijke eigenschappen. We kunnen bijgevolg concluderen dat de Vlaamse pers meent dat de gemeenschap zich moet spiegelen aan rechtschapen mannen als Chokri. Hij is niet alleen een bekend gezicht, maar ook een doorzetter, een werker, een man met een hart. En daar kan men - aldus de bestudeerde krantenartikelen - maar beter naar opkijken. In de nasleep van een ramp heeft de gemeenschap immers heldhaftige bekenden nodig die de heropbouw van de samenleving te stimuleren (Bird & Dardenne, 2009, p. 210). Maar ook onbekende figuren kunnen de heropbouw van de samenleving bevorderen. In wat volgt gaan we in dat licht dieper in op de mythe van de goede moeder.

4.3.5. De mythe van de goede moeder

De prototypische goede moeder verricht liefdadigheidswerk zonder daarvoor beloond te willen worden. In de mythe wordt zij echter wel opgehemeld. Lule (2011, p. 106) beschrijft haar als volgt: “[she] is blessed among women. She is above others. The Good Mother not only serves, she *serves as a model*. She is known and acclaimed for her exceeding goodness. Her special qualities attract others to her”. De auteur illustreert de mythe van de goede moeder aan de hand van krantenartikelen over moeder Theresa (2001, p. 104-121). In wat volgt gaan we na of er in de berichtgeving over Pukkelpop eveneens goede moeders ten tonele gevoerd worden. Dat doen we ook hier aan de hand van de verhaalkenmerken die volgens Lule de mythe van de goede moeder karakteriseren.

4.3.5.1. De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten

A. Goedheid

In de nasleep van de ramp op Pukkelpop bericht de Vlaamse pers over heel wat onbekende weldoeners die de aan hun lot overgelaten festivalgangers tegemoet komen. Het festival wordt immers afgelast, en vele Pukkelpoppers weten niet meer waar ze heen kunnen. Talrijke jongeren worden opgevangen door de man in de straat, door buurtbewoners die “massaal slaappleatsen, droge kleren en warme douches aan[boden]” (Van Den Broek, 2011a, p. 2). Journalisten berichten over een “golf van solidariteit” (ibid.). De gediensige burgers worden in de pers bejubeld: “gastvrijheid vierde hoogtij” (De Kerpel, 2011, p. 21). Krantenartikelen dragen titels als *Hasselt zet harten en deuren open* (Van Assche, 2011, p. 4).

In de meeste gevallen communiceren de behulpzame burgers met de radeloze festivalgangers door middel van sociale netwerksites als Twitter. Journalisten menen dat “de loftrumpet zich [richt] tot de talrijke onlinebarmhartigen” (Deweert, 2011a, p. 36). Anderzijds twijfelen ze er niet aan dat de goedheid van de doorsnee burger ook zonder de moderne technologie zijn ingang gevonden zou hebben: “die solidariteitsgolf was er sowieso geweest, maar de sociale media hebben het signaal vergroot en sneller op gang gebracht” (Eicker, 2011, p. 7). De barmhartige burgers zelf vinden het niet meer dan vanzelfsprekend dat ze in noodsituaties onbaatzuchtig hulp aanbieden: “Als een ramp gebeurt, moeten we de handen in elkaar slaan. Dat is onze verdomde plicht, mijnheer.” (Mieke in Van Assche, 2011, p. 4). Ze worden gekarakteriseerd als plichtsbewuste ideaalburgers met het hart op de juiste plaats. Op kleine schaal stimuleren ze de heropbouw van de gemeenschap na de ramp.

B. Altruïsme

Egoïsme staat niet in het woordenboek van de Hasselaren, valt er te lezen in *Het Nieuwsblad* (Sellam, 2011b, p. 51). Ze schikken de inrichting van hun huis op het bezoek van wildvreemde slachtoffers, ze staan hun eigen kleren af aan de verkleumde festivalgangers, ze vervoeren de slachtoffers en staan erop om zelf op te draaien voor de kosten, etc. Alles wat ze doen, staat volledig in het teken van de ander. Bijvoorbeeld: “Mieke, een veertigjarige fabriekarbeidster [...] geeft net droge kleren mee aan een jongen die ze in ontbloot bovenlijf en blote voeten het asfalt ziet trotseren” (Van Assche, 2011, p. 4). Of nog: “een Hasselaar liet

weten dat hij zijn wifi-netwerk opengesteld had voor al wie ervan gebruik wilde maken” (Van Den Broek, 2011a, p. 2). De getuigenissen die men in de artikels opneemt, benadrukken dat de hulp kosteloos, met een warm hart en uit medelijden aangeboden wordt:

- “De festivalgangers kregen gratis hetzelfde ontbijt voorgeschoteld als onze gasten.” (Hesp in Van Assche, 2011, p. 4)
- “Dadelijk zal ik ook langs het station rijden om te zien of er nog mensen naar Gent moeten. Die neem ik met plezier mee.” (Dedechel in Gregoor, 2011a, p. 28)
- “Toen ze drie doorweekte meisjes in de regen zag lopen, bood Irène Reekmans (73) spontaan een warm bed aan. 'Ik had echt compassie met die meisjes.’” (KVH, 2011, p. 30)

C. Moederlijk instinct

Volgens het mythische rolmodel verzorgt de goede moeder onbekenden in nood alsof het haar eigen kinderen zijn. Wat Pukkelpop betreft, is het opvallend hoe dikwijls de Vlaamse pers benadrukt dat het moederlijk instinct aan de basis ligt van de massale weldoenerij. De krant meldt dat er een “festivalganger ‘als een kindje’ in bad [werd] gestopt. Een doodvreemde” (Van Puymbroeck, 2011b, p.8). Ook de titels van sommige artikelen doen vermoeden dat het om hulpbehoevende kleuters gaat, in plaats van adolescenten. Bijvoorbeeld: *Irène stopt meisjes in bed* (KVH, 2011, p. 30). Vele vrouwen brengen hun moederschap zelfs expliciet in verband met hun barmhartige acties. Twee getuigenissen ter illustratie:

- “Zelf heb ik ook kinderen en bij een ramp van zo'n formaat moet je gewoon hulp bieden.” (Hesp in Van Assche, 2011, p. 4)
- “Ik vond het niet meer dan normaal dat ook ik hulp zou bieden. Stel dat dit op een ander festival gebeurt, dan hoop ik ook dat mijn dochter hulp krijgt.” (Peters in Van Horne, 2011, p. 30)

Deze laatste getuige, Karine Peters, komt wel heel erg dicht in de buurt van de prototypische goede moeder. Onbekende slachtoffers liggen haar even na aan het hart als haar eigen kinderen. Ze zou voor iedereen willen goed doen, want ze identificeert zich met iedere mama: “ik kan niet zeggen dat ik gelukkig ben dat mijn kinderen ongedeerd zijn. Ik kan op dit

moment niet gelukkig zijn, want als moeder leef ik mee met de moeders van de slachtoffers” (Peters in Van Horne, 2011, p. 30).

4.3.5.2. Conclusie

Uit het voorgaande kunnen we besluiten dat ook de mythe van de goede moeder zijn ingang vindt in de berichtgeving. In de nasleep van de Pukkelpop-ramp steken doorgewone mensen de handen uit de mouwen om te redden wat er nog te redden valt. Hun daden staan in het teken van goedheid en altruïsme, en ze worden vaak gedreven door een moederlijk instinct. Klaarblijkelijk vindt de pers het belangrijk om na de chaotische rampenberichtgeving in te gaan op het feit dat er toch ook nog goede moeders bestaan, die er alles aan doen om het onheil zo snel mogelijk te boven te komen. Volgens Lule (2001, p. 120) functioneren journalisten als waakhonden van de samenleving. De auteur meent dat reporters de heersende maatschappelijke idealen belichaamd zien in de figuur van de goede moeder, en dat ze er bijgevolg ruimschoots over berichten. Iedere burger kan op die manier weten dat ook hij zijn steentje kan bijdragen aan de heropbouw van de samenleving.

4.3.6. De mythe van de bedrieger

De mythe van de bedrieger biedt ons volgens Lule (2001, p. 124) “an exemplary model in reverse”. In tegenstelling tot de held en de goede moeder laat de prototypische mythische bedrieger ons zien hoe het net níet moet. Daar waar de held en de goede moeder tonen hoe de maatschappij na een ramp opnieuw recht kan krabbelen, kunnen de daden van een bedrieger de heropbouw van de samenleving dwarsbomen. Op basis van de verhaalkenmerken van Lule gaan we in wat volgt na of de Vlaamse pers ook moderne bedriegers opvoert in het kader van de Pukkelpop-affaire.

4.3.6.1. De aanwezigheid van de mythische verhaalkenmerken in de Vlaamse kranten

A. Gevoelloos

De mythische bedrieger is een harteloos wezen, een ongevoelig iemand die meedogenloos uit de hoek kan komen. Hij denkt niet na over wat hij doet of laat, maar handelt beestig en instinctief. Met zijn botheid trapt hij heel wat mensen tegen de schenen. In de directe nasleep

van de ramp op Pukkelpop constateren we dat de Vlaamse pers vol onbegrip reageert op festivalgangers die een terugbetaling van hun ticket eisen. Zij worden door de media omschreven als beesten; als “wolven” (Steenhaut, 2011b, p. 35). Vragen over een mogelijke terugbetaling stigmatiseren de reporters als “vragen die kunnen wachten” (Rutten, 2011b, p. 2). Dat er mensen zijn die na dit tragische gebeuren enkel aan hun eigen portemonnee kunnen denken, wordt afgedaan als illusie. De pers ontkent de relevantie van de vraag niet, maar vindt de timing ervan gevoelloos en misplaatst: “En ja, vele duizenden jongeren vragen zich nog steeds af of ze hun ticket terugbetaald krijgen. Maar laat ons voor één keer een klein beetje de illusie” (Verschelden, 2011, p. 2).

Chokri - die zoals we al vaststelden flink wat gelijkenissen vertoont met de mythische held - wil over een terugbetaling nog geen uitspraken doen: voor hem primeert het menselijke immers op het financiële. De kranten treden hem daar volledig in bij: “Dat Chokri nu nog geen antwoord kan en wil geven is logisch en terecht: Pukkelpop focuste zich in de eerste plaats op hulp aan gewonden, slachtoffers en hun familie. Dat heet fatsoen. Dat heet respect” (Rutten, 2011b, p. 2). De festivalgangers die reeds enkele tellen na de ramp te kennen geven dat ze hun centen willen terugzien, worden bijgevolg gezien als respect- en gevoelloze geldwolven.

B. Materiële fixatie

De festivalgangers die meteen uitbetaald willen worden, kunnen rekenen op minachting van de pers. Steenhaut (2011b, p. 35) schrijft hierover het volgende:

“Nog meer onkies gezeur over geld, en of de tickets nu terugbetaald zullen worden. Ik maak me sterk dat die vragen vooral gesteld worden door mensen die er niet bij waren donderdag. Wie in de Boiler Room of de Chateau stond, houdt zich op dit moment niet met geld bezig. Die heeft de dood in de ogen gekeken en is blij dat hij vandaag nog leeft.”

De pers kan met andere woorden zelfs moeilijk geloven dat er überhaupt wel ooggetuigen bestaan die zich nu druk durven te maken over iets vluchtigs als geld.

C. Misdaad

Het gaat te ver om in dit geval over een echte misdaad te spreken. De vraag op zich is volgens de media immers gerechtvaardigd, maar het moment en de manier waarop de vraag gesteld wordt, is dat niet. De pers vindt de uitspraken van de geldeisers op zijn minst smerig: er hangt volgens hen “een ranzig geurtje” aan, en men noemt de geldwolven “rioolputjes anno 2011” (Deweert, 2011a, p. 36). Dat de materialistische festivalgangers via sociale netwerksites tot zwijgen gedwongen worden, vindt men een goede zaak: "Je merkte dat de gebruikers snel leerden om het [...] 'ik wil mijn geld terug!'-geroep te overstemmen of de mond te snoeren. Gelukkig maar” (ibid.). De prototypische bedrieger breekt volgens Lule (2001, p. 24) met de regels van de maatschappij. In dit specifieke geval gaat het echter om het breken van ongeschreven regels. De samenleving is volgens de pers klaarblijkelijk nog aan zijn rouwproces toe, en voorrang geven aan financiële kwesties wordt daarbij gezien als een schending tegen de moraal.

D. Collectief lijden

Zoals we reeds hebben aangetoond berichten de kranten massaal over de dodelijke slachtoffers (zie: 4.3.3.). Klaarblijkelijk beschouwt de pers het als haar plicht om uitgebreid stil te staan bij de emotionele kant van de zaak: dat is ze de gedupeerden verschuldigd. Door het publieke debat de financiële richting uit te duwen, doen de geldeisers de slachtoffers echter oneer aan. Zij die geen medelijden betuigen, veroorzaken collectief leed. Dat dat niet door de beugel kan, berichten de media door tegenreacties op dit egoïsme te publiceren. Bijvoorbeeld:

Er werd gisteren al een Facebookgroep opgericht met mensen die hun geld niet terug willen, met meteen meer dan 1.000 steunbetuigingen. Sommigen zeggen dat ze het geld (een combiticket kost 155 euro, een dagticket 79 euro), mochten ze het terugkrijgen, zouden doorstorten op 1212 of in een fonds voor de slachtoffers. (Hendrikx, 2011, p. 5)

Bovendien wijzen ze erop dat ook de wet een terugbetaling van de tickets niet garandeert: “Volgens experts zouden bezoekers juridisch geen terugbetaling kunnen afdwingen voor de afgelasting donderdagavond omdat die het gevolg lijkt van overmacht” (ibid.).

E. Straf

Pas op 15 november maakt de organisatie bekend dat de tickets van de festivalgangers niet contant uitbetaald zullen worden. Enkel - en indien gewenst - in de vorm van drank- en voedselbonnetjes (Theerlynck, 2011, p. 36). Die beslissing wordt echter genomen in een periode die buiten dit onderzoek valt. Bijgevolg wordt er hier dan ook niet verder onderzocht of de getroffen maatregel door de pers gezien wordt als een straf ten opzichte van de hebberige medemens. Wel kunnen we veronderstellen dat dat naar alle waarschijnlijkheid niet het geval geweest is. Zoals reeds gezegd vonden de Vlaamse kranten de heisa rond de geldzaken voornamelijk verwerpelijk aangezien ze onmiddellijk na de ramp de kop opstak. De wonde was nog te vers.

4.3.6.2. Conclusie

Hoewel ze minder prominent aanwezig is in de Vlaamse kranten, komt ook de mythe van de bedrieger naar voren in de berichtgeving over Pukkelpop. Ondanks het feit dat men misschien verwacht dat pers de overlevende festivalgangers eveneens als slachtoffers van de ramp zal portretteren, worden zij die enkel en alleen inzitten met hun portemonnee afgeschilderd als verachtelijke geldwolven. In de nasleep van de ramp probeert de getroffen gemeenschap het alledaagse leven immers beetje bij beetje te hervatten, en “a return to normalcy [...] includes public spaces for burial and remembrance, a fulfillment of the obligations of the living to the dead” (Kitch & Hume, 2008, p. 39). Zij die het eigenbelang laten primeren op het collectieve leed staan het herstellingsproces dus in de weg, en worden in de Vlaamse kranten bijgevolg afgeschilderd als “an exemplary model in reverse” (Lule, 2001, p. 124).

4.3.7. De mythe van de andere wereld

De verhaalkenmerken van de mythe van de andere wereld werden niet teruggevonden in de krantenartikelen over het Pukkelpopdrama. Dat deze mythe niet relevant blijkt te zijn met betrekking tot Pukkelpop, hoeft ons echter niet te verbazen: de hele tragedie speelt zich immers af op Vlaamse bodem en spreekt over Vlaamse slachtoffers, Vlaamse goede moeders, Vlaamse bedriegers, etc.

Wanneer we de andere wereld ruimer interpreteren, kunnen we hooguit opmerken dat ze in zekere zin belichaamd wordt door de storm. Want aanvankelijk wordt de storm gezien als iets onbekends dat de reporter ter plaatse enorm fascineert: “De wind nam in kracht toe en de wolken werden niet alleen donkerder maar veranderden ook van kleur. Groen vermengd met oranje die samen weer donkergrijs werden. Een prachtig visueel schouwspel die geen festivalweide ooit mooier te zien kreeg” (Vanfleteren, 2011, p. 5). Mensen verlangen zelfs naar die weersverandering: “Eerst reageerde het publiek lachend want er kwam koele regen naar binnen in de hete tent” (Rutten, 2011a, p. 4). Naar verloop van tijd zet die fascinatie zich echter om in angst en afgrijzen ten opzichte van dat moordende onbekende. Ons Westers denkpatroon wordt bovendien in schril contrast geplaatst met het karakter van de andere wereld. Enerzijds onze moderne samenleving die wil geloven dat ze op alles voorbereid kan zijn, en anderzijds de storm die ons doet inzien “hoe machteloos de mens staat tegenover zulke verwoestende fenomenen” (Nn, 2011a, p. 2).

5. ALGEMENE CONCLUSIE

Het feit dat er honderden krantenartikelen verschenen over de storm die Pukkelpop teisterde, kan op zijn minst uitzonderlijk genoemd worden. Hoewel de overgrote meerderheid van het totale aantal natuurrampen in de wereld immers niet eens opgenomen wordt in de Vlaamse kranten, kon dit specifieke drama zelfs tot drie weken na het voorval nog op journalistieke interesse en berichtgeving rekenen. Die omvangrijke media-aandacht kan enerzijds verklaard worden uit het feit dat het noodweer aan alle kenmerken voldeed die een natuurramp in de ogen van de pers nieuwswaardig maakt: het ongeziene onweer speelde zich namelijk af op eigen bodem, eiste een aantal jonge dodelijke slachtoffers, sloeg totaal onverwachts toe, en praktisch gezien was het niet onhaalbaar om erover te rapporteren. Maar het feit dat het drama nieuwswaardig was, verklaart nog steeds waarom het gehypet werd.

Wat de ramp op Pukkelpop betreft, kan men terecht van een mediahype spreken aangezien journalisten zich niet langer beperkten tot een zuiver feitelijke berichtgeving. De levensduur van het nieuws werd immers verlengd door artikelen te publiceren die niet zozeer informatief van aard waren, maar die eerder zinvol waren als verhaal op zich, als een vertelling waar de samenleving op dat moment nood aan had. Men kan zich immers afvragen wat het maatschappelijk belang is van artikelen als *Irène stopt meisjes in bed*. Het lijkt een triviaal feit, maar in de nasleep van een tragische gebeurtenis acht de journalist deze fait divers toch nieuwswaardig. Bewust of onbewust brengt hij verhalen over modelburgers die acties ondernemen om de catastrofe zo snel mogelijk weer te boven te komen.

We zagen bovendien dat de narratieve journalistiek in opmars is. Dat bewijst dat reporters als maar betere verhalenvertellers willen worden: ze zien af van een droge, neutrale berichtgeving en volgen cursussen die hen leren hoe ze aan de hand van literaire ingrepen een boeiend relaas kunnen schrijven. Ook wetenschappers onderkennen dat professionele journalisten stammen uit “a long storytelling tradition that includes fleet-footed messengers, minstrels, troubadours, carriers, couriers, criers, poets, chief priests, missionaries, rabbis, and medicine men” (Lule, 2001, p.3). Lule gaat er bovendien vanuit dat nieuwsartikelen niets anders zijn dan moderne varianten van archetypische verhalen die al eeuwenlang meegaan. Hij noemt deze universele verhalen mythen en onderscheidt er zeven. Aan de hand van hun narratieve kenmerken werd er in deze verhandeling onderzocht of deze zeven mythen ook voorkwamen in de Vlaamse berichtgeving over de Pukkelpopramp. Dat leidde tot enkele opmerkelijke bevindingen.

We gingen ervan uit dat de mythe van de vloed de globale berichtgeving over het noodweer op Pukkelpop het meest zou dekken, en dat bleek ook zo te zijn. In het spoor van het mythische rolmodel berichten de Vlaamse kranten over de immense vernietiging die de storm had aangericht (de eerste narratieve bouwsteen) en over de menselijke machteloosheid (het tweede verhaalkenmerk). Eenmaal aangekomen bij het derde narratieve thema (de heropbouw van de maatschappij) maakt de mythe van de vloed zijn overkoepelende functie kenbaar: om de catastrofe zo snel mogelijk weer te boven te komen, heeft de maatschappij nood aan de meer specifieke mythen van het slachtoffer, de held, de goede moeder, en de bedrieger.

Het onderzoek wees uit dat de mythe van het slachtoffer in de Vlaamse pers in aanzienlijke mate tot uiting kwam in de verhalen over de overleden festivalgangers. De mythe van de held hielden de kranten dan weer levend in de figuur van Chokri Mahassine. De doorsnee Hasselaren die de overlevende festivalgangers meteen te hulp schoten, belichamen op hun beurt de mythische goede moeder. Verder zagen we dat de mythe van de bedrieger - in het bestek van dit onderzoek - voor een groot deel geconcretiseerd werd in de artikelen over de Pukkelpoppers die hun geld meteen na de ramp teruggeisten. Deze vier mythen hebben allen hun functie ten opzichte van de heropbouw van de maatschappij: het slachtoffer moet klaarblijkelijk geëerd worden vooraleer men de maatschappelijke draad weer kan oppikken, de deugdzame acties van de held en van de goede moeder versnellen het herstelproces, en de wandaden van de bedrieger dwarsbomen de restauratie.

De vierde narratieve bouwsteen die eigen is aan de mythe van de vloed kon in de Vlaamse pers echter op heel wat meer weerstand rekenen. Zij stelt namelijk de schuldvraag centraal en beweert van oudsher dat diegenen die getroffen worden door de zondvloed daarvoor zelf verantwoordelijk zijn. Peter Dupont, die in zijn column trouw bleef aan dit gedachtegoed, werd meteen neergesabeld door het hele krantenlandschap. Men leek het erover eens dat men bij de berichtgeving over de doden de mythe van het slachtoffer moest navolgen: de gedupeerden moesten verheerlijkt worden, en dus zeker niet beschuldigd. Opvallend is ook het feit dat journalisten zich in hun artikelen niet lieten leiden door de mythe van de zondebok. De zoektocht naar een verantwoordelijke voor de ramp werd reeds vanaf het begin afgedaan als irrelevant en zelfs verwerpelijk. De beschuldigende vinger wees maar in één richting: de natuur. Niemand mocht aansprakelijk gesteld worden: niet de weermannen, niet de tentenbouwers, en al zeker Chokri Mahassine niet.

Hieruit kunnen we besluiten dat aloude mythen inderdaad doorleven in hedendaagse krantenartikelen. De narratieve kenmerken die de mythen van de vloed, het slachtoffer, de held, de goede moeder en de bedrieger karakteriseren, werden in aanzienlijke mate aangetroffen in de Vlaamse nieuwsartikelen. De mythe van de zondebok werd daarentegen meteen uit de pers geweerd, en de mythe van de andere wereld bleek in dit onderzoek niet echt van toepassing. Met dit onderzoek wilden we een algemene tendens op het spoor komen: niet alle mythische verhaalkenmerken hoeven daarom per se in één en hetzelfde artikel vervat te zitten, maar wanneer we alle artikelen over de Pukkelpopkamp naast elkaar leggen, constateren we dat ze zich in hun globaliteit wel degelijk aan mythische rolmodellen houden.

Wat kunnen we daar nu meer algemeen uit opmaken over de representatie van natuurrampen in de pers? Het is duidelijk dat journalisten via mythen de publieke opinie proberen te sturen: wanneer natuurrampen toeslaan, probeert de pers ons te verzoenen met een soort fatalisme. Uit dit onderzoek blijkt immers dat ze een natuurramp absoluut niet zien als een onnatuurlijk fenomeen. Nog voordat de resultaten van het juridisch onderzoek bekend waren, werd er al verkondigd dat niemand hier beschuldigd kon of mocht worden. Ze zijn het dus oneens met critici als Van Duin die menen dat “veel natuurrampen, en mogelijk zelfs alle, [...] een relatie [hebben] met het menselijk handelen en laten” (van Duin, 2009, p. 35). Een al te kritische houding neemt de pers liever niet aan wanneer er een natuurramp heeft plaatsgevonden. Hun berichtgeving staat eerder in het teken van emoties, met het oog op de heropbouw van de samenleving. In het spoor van de mythen van het slachtoffer, de goede moeder, de held en de bedrieger brengen ze - in respectieve volgorde - verhalen over verdriet, hartverwarmende verhalen, bemoedigende verhalen en hekelende verhalen.

Auteurs als Van Lier (2011) vinden dat die vorm van “emo-journalistiek” manipulerend werkt. Ze menen immers dat er van de lezer verwacht wordt niet al te veel na te denken en gewoon mee te gaan in de gevoelige verhalen over “het grootste verdriet, de grootste vreugde, de grootste verontwaardiging, de grootste wanhoop” (Vasterman, 2004, p. 25). Ze vinden het niet kunnen dat de media daarbij geen oog meer lijken te hebben voor andere verhalen, die zich meer op feiten dan op gevoelens richten. Wat die alternatieve verhalen betreft, biedt de digitalisering van het medialandschap misschien wel redding. We leven immers in een tijd waarin kranten ook online raadpleegbaar zijn. Daarbij kan iedere individuele lezer bovendien reageren op het nieuwsartikel in kwestie, waardoor er een “cacophony of narratives” (Bird & Dardenne, 2009, p. 212) ontstaat. Via het internet zullen mensen dus meer dan ooit hun eigen

visie en hun eigen verhaal kwijt kunnen. Of misschien beter: hun eigen moderne versie van een aloude mythe. Het is maar hoe je het bekijkt.

6. BIBLIOGRAFIE

A. Primaire bronnen

- AFP. (2011, augustus 19). Dodentol door bermbom loopt op tot 22. *De Morgen*, p. 12.
- AnSm. (2011, augustus 19). Hasselaren bieden massaal hulp aan op Twitter. *Het Belang van Limburg*, p. 6.
- Baert, F. (2011, september 3). Omgevallen. *Het Belang van Limburg*, p. 24.
- Bex, J. (2011, augustus 20). Koppel Wendy en Marlo, de Limburgse slachtoffers van ramp op Pukkelpop 2011. *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Biesman, A. (2011, augustus 20). Op blote voeten naar huis. *Het Belang van Limburg*, p. 70.
- Camps, H. (2011, augustus 22). Hilde. *De Morgen*, p. 1.
- CRu. (2011, augustus 20). De zwartste dag van Pukkelpop. *Het Belang van Limburg*, p. 16.
- Damiaans, R. (2011, augustus 20). "Zwartste dag die Pukkelpop ooit meemaakte". *Het Belang van Limburg*, p. 5.
- De Belie, H. (2011, augustus 29). Beestige beats op Houza Palooza-festival. *Het Belang van Limburg*, p. 69.
- De Boeck, A. (2011a, augustus 20). 'The Telegraph' bericht over 'einde van de wereld'. *De Morgen*, p. 5.
- De Boeck, A. (2011b, september 5). Weerlui steeds vaker onder vuur door misnoegde kijkers. *De Morgen*, p. 8.
- Dejaeger, K. (2011, augustus 19). Organisatoren laten festival toch doorgaan. *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- De Kerpel, B. (2011, augustus 20). #ppshelter. *De Morgen*, p. 21.
- De Preter, J. (2011, augustus 23). Niemand raakt aan 'ons' Pukkelpop. *De Morgen*, p. 9.
- De Waele, G. (2011, augustus 22). Onze krant biedt haar excuses aan. *Het Nieuwsblad*, p. 18.
- Delputte, L. (2011, augustus 19). Zeven doden bij terreur in Israël. *De Morgen*, p. 12.
- Desmet, Y. (2011, augustus 20). Schuld. *De Morgen*, p. 2.
- Deweert, L. (2011a, augustus 20). Kan Twitter de wereld redden? *De Morgen*, p. 36.
- Deweert, L. (2011b, augustus 24). Bands storten geld Pukkelpop terug. *De Morgen*, p. 1.
- Deweert, L. (2011c, augustus 26). Applaus. Stilte. Muziek. *De Morgen*, p. 8.

- DJ. (2011, augustus 26). PUKKELPOP 2012, HERE WE COME. *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- DPA. (2011, augustus 19). Minstens 42 doden bij terreurgolf in Pakistan. *De Morgen*, p. 15.
- Dumon, P. (2011, augustus 22). NOS-berichtgeving zet kwaad bloed. *De Morgen*, p. 4.
- Dupont, P. (2011, augustus 20). Bezinning na PP11. *Het Nieuwsblad*, p. 66.
- Eeckhout, B. (2011, augustus 19). Pukkelpop. *De Morgen*, p. 2.
- Eicker, R. (2011, augustus 20). Solidariteitsgolf via Twitter. *Het Belang van Limburg*, p. 7.
- Fosselle, R. (2011, augustus 22). Solidariteitsgolf. *De Morgen*, p. 14.
- Geybels, H. (2011, augustus 24). God is geen wraakzuchtige karikatuur. *De Morgen*, p. 16.
- GJ. (2011, augustus 19). Paniekbarometer op Twitter. *Het Belang Van Limburg*, p. 4.
- Goeman, T. (2011, augustus 19). 'Overall chaos en huilende mensen, dit is een slagveld'. *Het Belang van Limburg*, p. 3.
- Gregoor, R. (2011a, augustus 20). Dag van rouw in Hasselt. *Het Nieuwsblad*, p. 64.
- Gregoor, R. (2011b, augustus 24). Pukkelpop laat jongeren niet los. *Het Nieuwsblad*, p. 61.
- GW/MaW. (2011, augustus 19). Gsm-netwerk plat door overbelasting. *Het Belang van Limburg*, p. 3.
- Hendriks, D. (2011, augustus 20). "Niet het moment voor facturen". *Het belang van Limburg*, p. 5.
- Jacobs, D. (2011, augustus 22). "In jullie hart is het donker". *Het Belang van Limburg*, p. 5.
- Jacobs, R. (2011, augustus 20). "40 uur zonder slaap". *Het Belang van Limburg*, p. 6.
- JDB. (2011, augustus 31). Chokri Mahassine belt gewonden Pukkelpop op. *De Morgen*, p. 3.
- JVDV. (2011, augustus 29). Pakkend afscheid van Marijke. *Het Nieuwsblad*, p. 16.
- KH. (2011, augustus 20). "Geen sprake van nalatigheid, dit was niet te voorzien". *De Morgen*, p. 2.
- KSG. (2011, augustus 22). Nabestaanden naar plek van de ramp. *Het Nieuwsblad*, p. 56.
- KVH. (2011, augustus 20). Irène stopt meisjes in bed. *Het Nieuwsblad*, p. 30.
- Lambrix, Y. (2011, augustus 26). Thank you for the days. *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Lernout, G. (2011, augustus 31). God heeft het druk, de laatste tijd. *De Morgen*, p. 16.

- Libert, M. (2011, september 3). Vier vragen over het ongrijpbare weer. *Het Nieuwsblad*, p. 52.
- Maeckelbergh, B. (2011a, augustus 20). Een manager, een studente, een jong koppeltje en een onbekende vijftiger. Voor vijf festivalgangers liep het noodweer boven de Pukkelpopweide fataal af. *De Morgen*, p. 2.
- Maeckelbergh, B. (2011b, augustus 23). Dodental Pukkelpop teruggebracht op vier. *De Morgen*, p. 9.
- Nn. (2011a, augustus 19). Natuurgeweld is onbeheersbaar. *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Nn. (2011b, september 9). Even stilstaan. *Het Belang van Limburg*, p. 77.
- NNH. (2011, augustus 25). Vijfde slachtoffer overleden. *Het Nieuwsblad*, p. 4.
- NRo. (2011, augustus 27). "Wendy, je was een specialleke". *Het Belang van Limburg*, p. 8.
- Overbergh, K. (2011, augustus 25). Pukkelpop, één week na het drama. *De Morgen*, p. 14.
- Pam. (2011, augustus 20). Jong koppeltje laat het leven op Pukkelpop. *Het Nieuwsblad*, p. 63.
- PBVM. (2011, augustus 20). Rockcafé The Jam rouwt in stilte. *Het Nieuwsblad*, p. 63.
- Putzeys, R. (2011a, augustus 26). Duizenden witte rozen in de lucht eren Chokri Mahassine. *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Putzeys, R. (2011b, augustus 29). 3.000 deelnemers op solidariteitsmars. *Het Belang van Limburg*, p. 7.
- RD (2011, augustus, 22) Vrienden nemen afscheid van Wendy en marlo aan Pukkelpopweide, p. 4.
- Renard, P. (2011, augustus 22). Betrokkenheid. *De Morgen*, p. 14.
- Rodiers, R. (2011a, augustus 19). "Het kwaad is geschied". *Het Belang van Limburg*, p. 3.
- Rodiers, R. (2011b, augustus 20). "Zwartste dag die Pukkelpop ooit meemaakte". *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- RoRo. (2011, augustus 20). De cijfers. *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- Rutten, C. (2011a, augustus 19). Droomeditie wordt een nachtmerrie. *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- Rutten, C. (2011b, augustus 20). Avanti. *Het Belang van Limburg*, p. 2.
- Sellam, K. (2011a, augustus 22). Stadsbestuur organiseert rouwmoment Pukkelpop. *Het Nieuwsblad*, p. 55.

- Sellam, K. (2011b, augustus 26). 'Ieder slachtoffer heeft een plekje in ons hart'. *Het Nieuwsblad*, p. 51.
- Steege, R. (2011, augustus 20-21). 170 slachtoffers geholpen. *Het Belang van Limburg*, p. 12.
- Steenhaut, B. (2011a, augustus 19). De dag dat de muziek een beetje stierf. *De Morgen*, p. 4.
- Steenhaut, B. (2011b, augustus 20). De dag dat het zonlicht niet meer scheen. *De Morgen*, p. 35.
- StVa. (2011, augustus 19). Artiesten op Twitter. *Het Belang van Limburg*, p. 5.
- Symons, P.-J. (2011, augustus 20). Ingetogen opening van Lowlands, dEUS draagt concert op aan slachtoffers. *De Morgen*, p. 37.
- Theerlynck, S. (2011, september 9). Info over terugbetaling Pukkelpop in november. *De Morgen*, p. 36.
- Torfs, R. (2011, augustus 23). Pukkelpop en het balsturige opperwezen. *De Morgen*, p. 22.
- Van Assche, G. (2011, augustus 20). Hasselt zet harten en deuren open. *De Morgen*, p. 4.
- Van Baelen, G. (2011, augustus 24). Jonge kajakkers even vermist. *Het Belang van Limburg*, p. 4.
- Vandebroek, N. (2011, augustus 22). Dodental blijft op vier, acht slachtoffers kritiek. *Het Belang van Limburg*, p. 3.
- Van Den Broek, A. (2011a, augustus 19). Golf van solidariteit overspoelt Twitter. *De Morgen*, p. 2.
- Van Den Broek, A. (2011b, augustus 20). Financiële schade (nog) niet te overzien. *De Morgen*, p. 5.
- Van Moll, P. (2011, augustus 23). Witte Mars voor slachtoffers van Pukkelpop. *Het Nieuwsblad*, p. 47.
- Van Petegem, A. (2011, augustus 23). De kracht van de Pukkelpopfamilie. *De Morgen*, p. 22.
- Van Puymbroeck, R. (2011a, augustus 22). 'Mensen zijn belangrijker dan geld'. *De Morgen*, p. 4.
- Van Puymbroeck, R. (2011b, augustus 27). 'Alle beslissingen die ik nam, zou ik opnieuw nemen'. *De Morgen*, p. 8.
- Van Tulder, M. (2011, augustus 22). Schuldvraag. *De Morgen*, p. 14.
- Vandebroek, N. (2011, augustus 22). Dodental blijft op vier, acht slachtoffers kritiek. *Het Belang van Limburg*, p. 3.

- Vandecasteele, J. (2011, augustus 25). Mag ik kolonel Kadhafi nog als humor beschouwen? *De Morgen*, p. 15.
- Vanfleteren, S. (2011, augustus 20). Afspraak bij de eerste populier rechts. *De Morgen*, p. 5.
- Verelst, J. (2011, augustus 20). The show must go on. *De Morgen*, p. 3.
- Verschelden, W. (2011, augustus 24). Illusies over muziek. *De Morgen*, p. 2.
- Willekens, G. (2011a, augustus 20). "Dit kon niemand zien aankomen". *Het Belang van Limburg*, p. 11.
- Willekens, G. (2011b, augustus 20). "Tentenbouwer niet in de fout". *Het Belang van Limburg*, p. 13.
- Willekens, G. (2011c, augustus 20). Pukkelpop liet uit voorzorg vijftien zieke bomen kappen. *Het belang van Limburg*, p. 11.
- Wilri, W. (2011, augustus 20). 'In het midden van de set moesten we voor onze levens rennen'. *De Morgen*, p. 36.

B. Secundaire bronnen

1. Papieren bronnen

- Bardoel, J. (2002). *Journalistieke Cultuur in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Beetstra, T. (2004). Massahysterie in de Verenigde Staten en Nederland. In P. Burger, & W. Koetsenruijter, *Mediahypes en moderne sagen* (pp. 39-52). Leiden: Stichting Neerlandistiek Leiden.
- Benthall, J. (1993). *Disasters, Relief and the Media*. Londen: I.B. Tauris.
- Berkowitz, D. (1997). *Social Meanings of News: A Text-Reader*. Londen: SAGE Publications.
- Berning, N. (2010). *Narrative Means to Journalistic Ends*. Munchen: Springer.
- Bird, S., & Dardenne, R. (2009). Rethinking News and Myth as Storytelling. In K. Wahl-Jorgensen, & T. Hanitzsch, *The handbook of journalism studies* (pp. 205-217). New York: Routledge.
- Boltanski, L. (1999). *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burger, P. (2004). Nieuws is een verhaal. In P. Burger, & W. Koetsenruijter, *Mediahypes en moderne sagen* (pp. 71-94). Leiden: Stichting Neerlandistiek Leiden.

- Burkert, W. (1979). *Structure and History in Greek Mythology and Ritual*. Londen: University of California Press.
- Carey, J. (1988). *Media, Myths, and Narratives*. Newbury Park: SAGE Publications.
- Christiaens, D. (2010). *Een exploratieve studie naar mythes in de Vlaamse kranten. Case: Rutger Beke*. Masterproef in de Communicatiewetenschappen: UGent.
- Cottle, S. (2009). *Global Crisis Reporting*. Londen: McGraw Hill.
- Craig, D. (2006). *The Ethics of the Story: Using Narrative Techniques Responsibly in Journalism*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Decreus, F. (2010). *Griekse mythen, vroeger en nu*. Gent: Academia Press.
- Deuze, M. (2005). *Wat is journalistiek?* Amsterdam: Het Spinhuis.
- Eisensee, T., & D., S. (2007). News droughts, news floods and U.S. disaster relief. In R. Barro, E. Helpman, & L. Katz, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 122 (2) (pp. 693-728). Oxford: Oxford University Press.
- Elchardus, M. (2002). *De dramademocratie*. Tiel: Lannoo Uitgeverij.
- Eliade, M. (1996). *Patterns in Comparative Religion*. Londen: The University of Nebraska Press.
- Frère, M.-S., & Marthoz, J. (2007). *The media and conflicts in Central Africa*. Michigan: Lynne Reinner Publishers.
- Frerks, G. (2008). Niets natuurlijk aan een natuurramp. In J. Geraedts, & M. van Asselt, *Leven met onzekerheid*. Vol. 27 (1) (pp. 19-26). Leiden: Drukkerij Groen bv.
- Fulton, H., Huisman, R., Murphet, J., & Dunn, A. (2005). *Narrative and Media*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Granatt, M. (1999). Civil Emergencies and the Media. In S. Harrison, *Disasters and the Media* (pp. 101-117). Londen: Macmillan Press LTD.
- Gregory, J. (2010). *Science in Public: Communication, Culture, and Credibility*. Cambridge: Read HowYouWant.
- Guha-Sapir, D., Hargitt, D., & Hoyois, P. (2004). *Thirty Years of Natural Disasters 1974-2003: The Numbers*. Louvain-La-Neuve: Presses Universitaires de Louvain.
- Guha-Sapir, D., Vos, F., & Below, R. (2010). *Annual Disaster Statistical Review 2010*. Louvain-La-Neuve: Ciaco Imprimerie.
- Haddow, G., & Haddow, K. (2009). *Disaster Communications in a Changing Media World*. Amsterdam: Elsevier.

- Ilegems, M. (2012, augustus 15). 'DE BESTE MANIER OM VAN HET DRAMA TE HERSTELLEN, IS DIT JAAR TERUGGAAN'. *Knack*, pp. 18-19.
- Joye, S. (2009). The hierarchy of global suffering, In *Journal of International Communication Vol. 15 (2)*, p. 45-61. New York: Routledge.
- Joye, S. (2010). *De media(de)constructie van rampen. Een multimethodisch longitudinaal onderzoek naar de Vlaamse nieuwsberichtgeving over nationale en internationale rampen. Doctoraatschrift in de communicatiewetenschappen: UGent.*
- Kitch, C. (2009). Tears and Trauma in the News. In B. Zelizer, *The changing faces of journalism* (pp. 29-39). New York: Routledge.
- Kitch, C., & Hume, J. (2008). *Journalism in a Culture of Grief*. New York: Taylor & Francis Group.
- Leurdijk, A. (1999). *Televisiejournalistiek Over de Multiculturele Samenleving*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Lewis, J. (1994). The Absence of Narrative. In T. Liebes, *Narrativization of the news* (pp. 25-60). Hillsdale: L. Erlbaum Associates.
- Lule, J. (2001). *Daily News, Eternal Stories: The mythological role of journalism*. New York: The Guilford Press.
- May, R. (1992). *The Cry for Myth*. New York: Dell Publishing.
- Overholser, G., & Jamieson, K. (2006). *The Institutions of American Democracy: The Press*. Oxford: Oxford University Press.
- Perez-Lugo, M. (2004). Media uses in disaster situations: A new focus on the impact phase. In Faupel C., *Sociological Inquiry, Vol. 74 (2)*, (pp. 210-225). New York: Alpha Kappa Delta.
- Phillips, A. (2007). *Good writing for journalists*. Londen: SAGE Publications.
- Piët, S. (2005). *Het Groot Communicatiedenkboek*. Amsterdam: Pearson Education.
- Pieters, J. (2007). *Beste lezer: een inleiding in de algemene literatuurwetenschap*. Gent : Academia Press.
- Rothenbuhler, E., & Coman, M. (2005). *Media Anthropology*. Londen: SAGE publications.
- Schlesinger, P. (1987). *Putting 'Reality' Together*. New York: Taylor & Francis Group.
- Singer, E., & Endreny, P. (1993). *Reporting on Risk*. New York: Russell Sage Foundation.
- Swinnen, C. (2011). *Donatiestroom bij natuurlijke rampen: een vanzelfsprekendheid? Masterproef in de Politieke en Sociale Wetenschappen: UGent. Gent.*

- Van Dale. (1992). *Groot woordenboek der Nederlandse taal*. Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- van Duin, M. (2009). Rampen in Nederland. In E. Muller, U. Rosenthal, I. Helsloot, & E. van Dijkman, *Crisis* (pp. 33-62). Deventer: Kluwer.
- Van Ginneken, J. (2002). *De schepping van de wereld in het nieuws*. Amsterdam: Kluwer.
- Vasterman, P. (2004). Mediahypes, dreigingsbeelden en stemmingswisselingen. In P. Burger, & W. Koetsenruijter, *Mediahypes en moderne sagen* (pp. 25-38). Leiden: Stichting Neerlandistiek te Leiden.
- Vasterman, P. (2008). Media en Rampen. In G. Van der Velden & H. Van Middendorp, *Psychologie & Gezondheid, Vol. 36 (3)* (pp. 105-110). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

2. Websites

- Banaszynski, J. (2002). *Why We Need Stories*. Opgeroepen op augustus 18, 2012, van Nieman Reports:
<http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/101486/Why-We-Need-Stories.aspx>
- Van Lier, R. (2011, Augustus 25). *Wanneer emotionaliteit de bovenhand neemt*. Opgeroepen op augustus 18, 2012, van WordPress:
<http://robbevanlier.wordpress.com/2011/08/25/wanneer-emotionaliteit-de-bovenhand-neemt/>